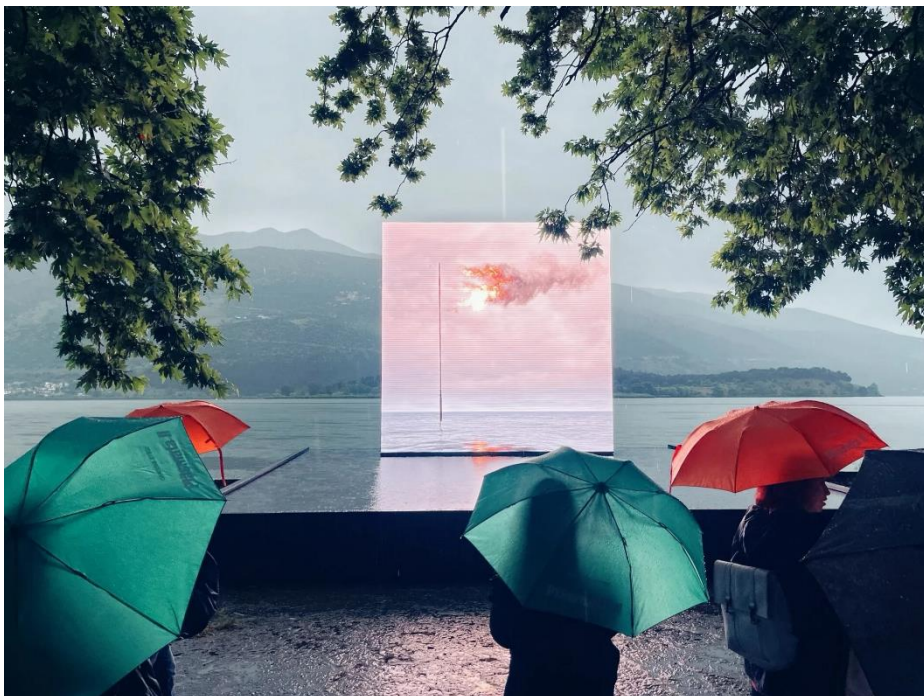

ΜΕ ΑΦΟΡΜΗ ΤΑ ΠΛΑΣΜΑΤΑ II

σκέψεις για τη τέχνη στο δημόσιο χώρο

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Πολυτεχνική Σχολή
Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών
Φοιτήτρια: Βασιλική Τσιώνη
Επιβλέπουσα: Μαρία Κριαρά
Ιωάννινα, Φεβρουάριος 2025

ΜΕ ΑΦΟΡΜΗ ΤΑ ΠΛΑΣΜΑΤΑ II

σκέψεις για τη τέχνη στο δημόσιο χώρο

Στη μητέρα μου

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ευχαριστώ την καθηγήτριά μου κ. Μαρία Κριαρά, για την καθοδήγηση και την υποστήριξή της. Ιδιαίτερα ευχαριστώ τον καθηγητή κ. Γιώργο Σμύρη για τις συζητήσεις, τις συμβουλές, το υλικό και τον χρόνο που μου αφιέρωσε. Τους φίλους και την οικογένειά μου για την υπομονή και υποστήριξη.

Περιεχόμενα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	15
ΣΚΟΠΟΣ_ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	19
1. Ο ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΧΩΡΟΣ	23
1.1 Έννοια και ιστορική αναδρομή	23
1.2 Η τέχνη στο δημόσιο χώρο	24
1.3 Η έννοια του τόπου και η οικειοποίησή του	27
2. Η ΔΙΑΔΡΑΣΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ	31
2.1 Η έννοια της διαδραστικής τέχνης	31
2.1.1 Ιστορική αναδρομή στη διαδραστική τέχνη	31
2.1.2 Οι τεχνολογικές εξελίξεις και η διαδραστική τέχνη του σήμερα	33
2.1.3 Ο ρόλος το κοινού στις διαδραστικές εγκαταστάσεις ...	34
2.1.4 Χαρακτηριστικά της διαδραστικής τέχνης	35
3. Η ΔΙΑΔΡΑΣΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ ΣΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΩΡΟ	39
3.1 Έννοια και χαρακτηριστικά	39
3.2 Κοινωνικές και πολιτιστικές προεκτάσεις	40
4. PLASMATA II	45
4.1 Η έκθεση PLASMATA II. Θεματική	45
4.1.1 Η έννοια του «παρά-». Παράλληλες πραγματικότητες και ψηφιακοί κόσμοι	45
4.1.2 Παρα-οικολογία, παρά-ταυτότητα, παρά-τεχνολογία	45
4.2 Οι χώροι που φιλοξένησαν την έκθεση	48
4.3 Έργα τέχνης και καλλιτέχνες στην PLASMATA II	49
5. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	65
5.1 Παρατήρηση πεδίου	65
5.2 Αντίκτυπος της έκθεσης στους επισκέπτες	66
5.3 Σκέψεις των δημιουργών	67

5.4	Γενικά συμπεράσματα	75
6.	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α - ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ.....	81
7.	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β - ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ.....	101
8.	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	131

Πίνακας Εικόνων

- Εικόνα 1: "Tilted arc", (1981), Richard Serra
(Πηγή: <https://www.nytimes.com>)
- Εικόνα 2: "Ομπρέλες" του Ζογγολόπουλου στη Νέα Παραλία
Θεσσαλονίκης
(Πηγή: <https://www.archaiologia.gr/blog/2015/07/17/>)
- Εικόνα 3: Marina Abramovitz, Ulay, Imponderabilia, 1977
(Πηγή: elmundo.es)
- Εικόνα 4: "BugSim (Pheromone Spa)", (2022), Θεόκλητος
Τριανταφυλλίδης, Λαμπριλένα Κωνσταντέλου
(Πηγή: www.onassis.org)
- Εικόνα 5: "Mycelium Network", (2023), Matthias Fritz
(Πηγή: www.onassis.org)
- Εικόνα 6: "MANA", (2023), Αφροδίτη Παναγιωτάκου, Μανώλης
Μανουσάκης
(Πηγή: www.onassis.org)
- Εικόνα 7: "Transfiguration", (2020-2021), Universal Everything
(Πηγή: www.onassis.org)
- Εικόνα 8: "#thehead/Zete", (2023), Πάνος Σκλαβενίτης
(Πηγή: www.onassis.org)
- Εικόνα 9: "Parallels", (2023), Matthew Niederhauser, Marc Da
Costa
(Πηγή: www.onassis.org)
- Εικόνα 10: "Flare (Oceania)", (2020), John Gerrard
(Πηγή: www.onassis.org)
- Εικόνα 11: "Μέδουσα (Medussa)", (2023), Κατερίνα Κομιανού
(Πηγή: www.onassis.org)
- Εικόνα 12: "Helin", (2022), Christian Mio Loclair
(Πηγή: www.onassis.org)
- Εικόνα 13: "Six Breaths per Minute", (2021&2023), Μαρία
Λουίζου
(Πηγή: www.onassis.org)
- Εικόνα 14: "Glwssic Isnaf", (2023), WordMord
(Πηγή: www.onassis.org)
- Εικόνα 15: "Παμβώτις", (2023), Στεφανία Στρούζα
(Πηγή: www.onassis.org)

Εικόνα 16: “Encounters with Aquatic Chimeras”, (2020),
Entangled Others
(Πηγή: www.onassis.org)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα ερευνητική εργασία πραγματεύεται τη λειτουργία της τέχνης στο δημόσιο χώρο. Αρχικά επιχειρείται μια επεξήγηση και αποσαφήνιση της σημασίας και της εξέλιξη της έννοιας του δημόσιου χώρου, όπως αυτή διαμορφώθηκε μέχρι τις μέρες μας, δίνοντας το στίγμα του ρόλου της τέχνης μέσα σε αυτόν.

Εν συνεχεία, πραγματοποιείται μια ιστορική αναδρομή στη διαδραστική τέχνη και έπειτα τονίζεται η σημασία της τεχνολογικής και ψηφιακής εξέλιξης, σκιαγραφώντας την εικόνα του σήμερα. Καθίσταται σαφές ποιος είναι ο ρόλος του κοινού στις διαδραστικές εγκαταστάσεις, αναλύοντας τα κυριότερα χαρακτηριστικά του είδους.

Αφού, λοιπόν, διαχωριστεί και αποσαφηνιστεί πώς λειτουργούν οι όροι δημόσιος χώρος και διαδραστική τέχνη κατά μόνας, περνάμε στη σύνθεση της έννοιας της διαδραστικής τέχνης στο δημόσιο χώρο και παρατηρούμε τις συνιστώσες που διαμορφώνουν το τελικό αποτέλεσμα, αναλύοντας τα οφέλη που προσδίδει, αλλά και τις δυσκολίες που έχει να αντιμετωπίσει.

Στα επόμενα κεφάλαια αναλύεται η έκθεση “PLASMATA II”, που έλαβε χώρα στα Ιωάννινα, από τις 16 Ιουνίου ως τις 9 Ιουλίου 2023 και αποτέλεσε πρωτοποριακό καλλιτεχνικό γεγονός για την τοπική κοινωνία, έχοντας ως αντικείμενο τη διαδραστική τέχνη στο δημόσιο χώρο, με ευρεία χρήση ψηφιακών τεχνολογιών. Παρουσιάζεται διεξοδικά η θεματική της, αλλά και κάποια από τα πιο χαρακτηριστικά έργα της, τοποθετημένα σε επιλεγμένα σημεία του φιλόξενου σκηνικού των Ιωαννίνων, διερευνώντας τη συμβολή της έκθεσης στην οικειοποίηση του τόπου.

Στο τελευταίο σκέλος της εργασίας, παρουσιάζεται η ανατροφοδότηση μέσω ενός ερωτηματολογίου αξιολόγησης, απευθυνόμενο στο ευρύ κοινό, αλλά και στους καλλιτέχνες και συντελεστές της έκθεσης “PLASMATA II”. Εν κατακλείδι, διεξάγονται ορισμένα συμπεράσματα, τόσο γύρω από τον αντίκτυπο στην έκθεση PLASMATA II όσο και της σύγχρονης τέχνης γενικότερα.

ΣΚΟΠΟΣ_ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

ΣΚΟΠΟΣ_ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Ο σκοπός αυτής της έρευνας είναι η διερεύνηση της αλληλεπίδρασης του κοινού με τα έργα τέχνης, που παρουσιάζονται σε δημόσιους χώρους, για να εντοπιστεί το κατά πόσο επηρεάζουν τη βιωματική και συναισθηματική σύνδεση του κοινού με τον δημόσιο χώρο και συμβάλλουν στην οικειοποίηση του τόπου, μέσω της περιγραφής και ανάλυσης της εμπειρίας από την έκθεση PLASMATA II στα Ιωάννινα.

Ερευνητικά ερωτήματα

Η έρευνα ξεκινά από την υπόθεση ότι όταν μια καλλιτεχνική εγκατάσταση τοποθετείται σε ένα συγκεκριμένο περιβάλλον, το περιβάλλον επηρεάζει το πώς γίνεται κατανοητή και βιώνεται η εγκατάσταση αυτή, αλλά και το αντίστροφο. Συνεπώς, αυτή η έρευνα επιδιώκει να διερευνήσει πώς εκτυλίσσεται αυτή η διαδικασία και ποιες συνέπειες μπορεί να έχει για τις εμπειρίες των χρηστών.

Τα ερωτήματα που επιχειρούνται να απαντηθούν στην παρούσα έρευνα είναι:

- 1) Πώς η συμμετοχή σε ένα καλλιτεχνικό γεγονός, όπως μία έκθεση τέχνης, συμβάλλει στη σύνδεση του κοινού με τον τόπο, στον οποίο αυτή παρουσιάζεται;
- 2) Πώς βιώνουν οι επισκέπτες μιας έκθεσης τέχνης σε δημόσιο χώρο, μια τέτοια εμπειρία;
- 3) Επηρεάζει η εμπειρία της συμμετοχής σε μια τέτοια έκθεση τέχνης σε δημόσιο χώρο, τις κοινωνικές σχέσεις, τη διατήρηση και επανασύνδεση με την πολιτισμική ταυτότητα του τόπου και τη συλλογική μνήμη;

Ερευνητικές μέθοδοι

Στην παρούσα ερευνητική εργασία χρησιμοποιήθηκαν οι μέθοδοι παρατήρησης και ερωτηματολογίου.

Η επιτόπου παρατήρηση, στο χώρο διεξαγωγής της έκθεσης, κατά τη διάρκειά της, ήταν σημαντική, γιατί έδωσε πληροφορίες για τον τρόπο με τον οποίο το κοινό σχετίζεται με τα έργα τέχνης, πώς κινείται γύρω από αυτά και πώς αλληλεπιδρά αλλά και πώς σχετίζεται με τον ίδιο τον χώρο. Η μέθοδος αυτή περιέχει προσωπικές εκτιμήσεις της συγγραφέως και δεν περιλαμβάνει τη γνώμη του κοινού και τις προθέσεις των δημιουργών και συντελεστών της διοργάνωσης. Για το λόγο αυτό χρησιμοποιήθηκε και η μέθοδος του ερωτηματολογίου.

Ερωτηματολόγιο με τη μορφή ερωτήσεων κλειστού τύπου, διανεμήθηκε μέσω διαδικτύου στο κοινό της έκθεσης, με σκοπό να διερευνηθούν θέματα που αφορούν τη τέχνη γενικά, το πώς αντιλαμβάνεται το κοινό την τέχνη στο δημόσιο χώρο με έμφαση στη διαδραστική τέχνη, πώς βιώνει την εμπειρία της αλληλεπίδρασης και πόσο μία τέτοια εμπειρία συμβάλλει στην περαιτέρω σύνδεσή του με τον τόπο αλλά και την τέχνη.

Ερωτηματολόγιο με τη μορφή ερωτήσεων ανοικτού τύπου διανεμήθηκε και σε δημιουργούς έργων, που είχαν ως αναφορά την πόλη και τον τοπικό πολιτισμό με σκοπό να διερευνηθεί πώς ένας δημιουργός πιστεύει ότι μπορεί με το έργο του να επηρεάσει τη σύνδεση του κοινού με τον τόπο και τον πολιτισμό της περιοχής, στην οποία το έργο εκτίθεται ή / και αντλεί αναφορές.

Τέλος, ερωτηματολόγιο με ερωτήσεις ανοικτού τύπου, δόθηκε και σε εκπροσώπους των συντελεστών της έκθεσης, προκειμένου να καταγραφούν οι σκέψεις και οι προθέσεις τους κατά το σχεδιασμό της έκθεσης αλλά και η προσωπική τους εκτίμηση για την επίτευξη του προσδοκώμενου αποτελέσματος.

Ο ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΧΩΡΟΣ

1. Ο ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΧΩΡΟΣ

1.1 Έννοια και ιστορική αναδρομή

Ο δημόσιος χώρος αναφέρεται σε περιοχές και τόπους που είναι προσβάσιμοι και διαθέσιμοι στο ευρύ κοινό για χρήση και αλληλεπίδραση. Αυτοί οι χώροι περιλαμβάνουν πλατείες, πάρκα, δρόμους και κτίρια που εξυπηρετούν τις πολιτικές, κοινωνικές, πολιτιστικές και οικονομικές ανάγκες των πολιτών, καθώς αποτελούν το σημείο συνάντησης της ιδιωτικής και της δημόσιας ζωής.

Από την αρχαιότητα, ο δημόσιος χώρος είχε κεντρικό ρόλο στην κοινωνική και πολιτική ζωή. Η Αγορά λειτουργούσε ως βασικός τόπος δημόσιας συζήτησης και λήψης αποφάσεων από την Εκκλησία του Δήμου (Sitte, 1889, εισαγωγή). Οι πολίτες συμμετείχαν ενεργά στη διαμόρφωση της δημόσιας σφαίρας, με την Αγορά να αποτελεί κέντρο εμπορικών και κοινωνικών συναναστροφών (Castells, 2000). Όπως είναι φυσικό, η έννοια του δημόσιου χώρου έχει εξελιχθεί σημαντικά από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα, ακολουθώντας τις κοινωνικές και πολιτικές μεταβολές. Στη ρωμαϊκή εποχή τα *fora* (πληθυντικός του *forum*) λειτουργούσαν ως κέντρα κοινωνικής ζωής και πολιτικής δραστηριότητας. Οι Ρωμαίοι έδωσαν έμφαση στη δημόσια αρχιτεκτονική, δημιουργώντας μεγαλοπρεπή κτίρια και δημόσιες πλατείες που ήταν προσβάσιμες σε όλους τους πολίτες (Sennett, 1994).

Κατά τον Μεσαίωνα, ο δημόσιος χώρος περιορίστηκε, καθώς οι πόλεις οργανώνονταν γύρω από κλειστά κάστρα και οι δημόσιες συναθροίσεις περιορίζονταν λόγω θρησκευτικών και πολιτικών περιορισμών. Ωστόσο, οι πλατείες και οι καθεδρικοί ναοί συνέχισαν να λειτουργούν ως σημαντικοί χώροι συνάθροισης. Με την Αναγέννηση και την άνοδο των πόλεων-κρατών στην Ευρώπη, οι δημόσιοι χώροι επαναπροσδιορίστηκαν ως σημεία καλλιτεχνικής έκφρασης και πολιτικής συζήτησης. Η δημιουργία πλατειών και δημόσιων κήπων στην Ιταλία και τη Γαλλία ενίσχυσε την ιδέα του δημόσιου χώρου ως μέρους της καθημερινής ζωής των πολιτών (Habermas, 1989).

Στη σύγχρονη εποχή, ο δημόσιος χώρος παραμένει κρίσιμος για την κοινωνική συνοχή και τη δημοκρατία. Η διατήρηση και η ανάπτυξή τους αντιμετωπίζει προκλήσεις στην εποχή της παγκοσμιοποίησης και της τεχνολογικής ανάπτυξης. Οι πόλεις καλούνται να διαχειριστούν την αστική

ανάπτυξη, με τρόπο που να ενισχύει τη δημόσια ζωή και να διασφαλίζει την πρόσβαση σε όλους τους πολίτες. Η περιβαλλοντική βιωσιμότητα και η κοινωνική δικαιοσύνη και συνοχή είναι σημαντικοί παράγοντες στη σχεδίαση και τη διαχείριση των δημόσιων χώρων (Harvey, 2008).

Ο δημόσιος χώρος στη σύγχρονη πόλη αποτελεί ζωτικό κομμάτι της αστικής ζωής, καθώς προσφέρει χώρους κοινωνικής αλληλεπίδρασης, πολιτικής συμμετοχής και αναψυχής, αντικατοπτρίζοντας τις ανάγκες των πολιτών σε ένα ταχέως μεταβαλλόμενο αστικό περιβάλλον. Προσφέρει ένα πλαίσιο για κοινωνική συνύπαρξη και αλληλεπίδραση μεταξύ ανθρώπων διαφορετικών κοινωνικών, πολιτιστικών και οικονομικών καταβολών. Πλατείες, πάρκα, πεζοδρόμια και κοινόχρηστοι χώροι όπως οι βιβλιοθήκες και τα πολιτιστικά κέντρα είναι οι τόποι όπου οι πολίτες μπορούν να συναντώνται και να αλληλοεπιδρούν, συμβάλλοντας στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής (Gehl, 2010).

Η αστική αρχιτεκτονική και ο σχεδιασμός του δημόσιου χώρου επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό τη λειτουργία του. Για παράδειγμα, οι σχεδιαστικές προσεγγίσεις που προάγουν το περπάτημα και τη χρήση του ποδηλάτου συμβάλλουν στη δημιουργία ενός πιο βιώσιμου και φιλικού προς το περιβάλλον αστικού χώρου. Οι πολιτικές που προωθούν την προσβασιμότητα σε όλους τους πολίτες, ανεξάρτητα από την ηλικία, την σωματική ικανότητα ή την οικονομική κατάσταση είναι επίσης κρίσιμες για τη διατήρηση του δημόσιου χώρου ως κοινό αγαθό (Whyte, 1980).

1.2 Η τέχνη στο δημόσιο χώρο

Σύμφωνα με τον Lefebvre (1991), ο χώρος δεν είναι απλά ένα φυσικό ή γεωγραφικό στοιχείο, αλλά μια κοινωνική κατασκευή, που διαμορφώνεται μέσω ανθρώπινων πρακτικών, αντιλήψεων και σχέσεων. Ο Lefebvre προτείνει ότι ο χώρος παράγεται κοινωνικά μέσω της αλληλεπίδρασης φυσικών, ψυχικών, κοινωνικών και ιστορικών παραγόντων. Δεν οριοθετείται απλώς από γεωγραφικά σύνορα, αλλά διαμορφώνεται στη διαπραγμάτευση μεταξύ της χρήσης, των συμβολικών κατανοήσεων και των εννοιολογικών μορφών που εφαρμόζουν αρχιτέκτονες, πολιτικοί, και άλλοι. Με λίγα λόγια, είναι ένα δυναμικό πεδίο που παράγεται και αναπαράγεται συνεχώς από τις κοινωνικές σχέσεις και πρακτικές.

Βασισμένοι στην αντίληψη ότι οι χώροι είναι κοινωνικές κατασκευές, οι διαδραστικές καλλιτεχνικές εγκαταστάσεις μπορούν να ειπωθούν ως νέες

κατασκευές που εντάσσονται στις ήδη υπάρχουσες. Η αλληλεπίδραση και η συμμετοχή του κοινού σε αυτές, μέσα στο πλαίσιο ενός συγκεκριμένου τόπου, συμβάλλει τόσο στον επαναπροσδιορισμό του τόπου όσο και στην κατανόηση και την ενδυνάμωση της σχέσης των ανθρώπων με αυτόν.

Η τέχνη στο δημόσιο χώρο αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της πολιτιστικής ταυτότητας των πόλεων, συμβάλλει σημαντικά στην αισθητική, κοινωνική και πολιτική ζωή των πολιτών και δεν περιορίζεται μόνο σε γλυπτά ή μνημεία. Περιλαμβάνει επίσης τοιχογραφίες, εγκαταστάσεις, προσωρινές παρεμβάσεις και διαδραστικές μορφές τέχνης, που διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο στην αλληλεπίδραση των πολιτών με το αστικό περιβάλλον, συνδυάζοντας δημιουργικότητα, κοινωνική κριτική και πολιτική δήλωση, προσφέροντας στους πολίτες ερεθίσματα και προκλήσεις για να αναστοχαστούν την πόλη τους και τη ζωή τους μέσα σε αυτήν.

Παράλληλα, η δημόσια τέχνη λειτουργεί ως μέσο κοινωνικής κριτικής και πολιτικής έκφρασης. Τα έργα τέχνης συχνά αναφέρονται σε κοινωνικά και πολιτικά θέματα, προκαλώντας το διάλογο και τη συμμετοχή των πολιτών. Οι καλλιτέχνες εκφράζουν απόψεις σχετικά με την κοινωνική ανισότητα, την περιβαλλοντική κρίση, τον ρατσισμό και άλλα θέματα που αφορούν στην κοινωνία. Η τέχνη γίνεται έτσι ένας τρόπος αντίστασης και διεκδίκησης του δημόσιου χώρου, ως τόπου ελεύθερης έκφρασης και συμμετοχής (Deutsche, 1996).

Επιπλέον, η δημόσια τέχνη συμβάλλει στην κοινωνική συνοχή, προσφέροντας έναν κοινό χώρο για αλληλεπίδραση και επικοινωνία μεταξύ των πολιτών. Μέσω των έργων τέχνης, δημιουργούνται ευκαιρίες για διάλογο και συνεργασία, προωθώντας την κατανόηση και τη συνοχή μεταξύ διαφορετικών κοινωνικών ομάδων. Οι καλλιτέχνες συχνά δουλεύουν σε συνεργασία με τις τοπικές κοινότητες, προσκαλώντας τους πολίτες να συμμετάσχουν στη δημιουργία των έργων τέχνης και να εκφράσουν τις δικές τους ιστορίες και εμπειρίες (Kwon, 2002).

Ένα χαρακτηριστικό, σχετικά σύγχρονο, παράδειγμα τέχνης σε δημόσιο χώρο αποτελεί το έργο "Titled Arc" (1981), του Richard Serra στη Νέα Υόρκη, το οποίο προκάλεσε έντονες αντιδράσεις και τελικά αφαιρέθηκε λόγω της διαμάχης που προκάλεσε σχετικά με την αισθητική και λειτουργική του επίδραση στο δημόσιο χώρο. Το "Titled Arc" ανέδειξε το ζήτημα του ποιος έχει δικαίωμα να αποφασίζει για την τέχνη στο δημόσιο χώρο και έφερε στην επιφάνεια εντάσεις, που προκύπτουν μεταξύ καλλιτεχνικής ελευθερίας και δημόσιας αποδοχής (Kwon, 2002).

Εικόνα 1: "Tilted arc", (1981), Richard Serra (Πηγή: <https://www.nytimes.com>)

Στην Ελλάδα, ένα σημαντικό παράδειγμα αυτού του είδους τέχνης είναι το γλυπτό «Ομπρέλες» του Γιώργου Ζογγολόπουλου (1903-2004), που κοσμεί την παραλία της Θεσσαλονίκης. Το έργο αυτό, αν και αρχικά αντιμετώπισε αντιδράσεις από τους κατοίκους της πόλης, έχει πλέον γίνει τοπόσημο της Θεσσαλονίκης και σημείο αναφοράς για τους κατοίκους και τους επισκέπτες. Οι Ομπρέλες αναδεικνύουν τη δυναμική της δημόσιας τέχνης να διαμορφώνει τον τρόπο που αντιλαμβανόμαστε και βιώνουμε τον δημόσιο χώρο (Νικολαΐδου, 2011).

Εικόνα 2: "Ομπρέλες" του Ζογγολόπουλου στη Νέα Παραλία Θεσσαλονίκης (Πηγή: <https://www.archaiologia.gr/blog/2015/07/17/>)

1.3 Η έννοια του τόπου και η οικειοποίησή του

Όπως αναφέρεται από την Καραβασίλη (2018), σύμφωνα με τον γεωγράφο Edward Relph (2007), ο τόπος αποτελείται από τρεις κύριες διαστάσεις: την υλική, που περιλαμβάνει το φυσικό και δομημένο περιβάλλον, την κοινωνική, η οποία αφορά τις κοινωνικές δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα, και τη φαντασιακή, που αντιπροσωπεύει τα νοήματα και τις αξίες που αποδίδονται τόσο από το άτομο όσο και από την κοινότητα. Η υλική διάσταση ενός τόπου είναι καθοριστικής σημασίας, καθώς περιέχει τα στοιχεία που τον καθιστούν αναγνωρίσιμο και ξεχωριστό στον χώρο, όπως επισημαίνει και ο Lynch (1960).

Ο Lefebvre (1991), από την πλευρά του, προσέγγισε τον χώρο μέσω κοινωνικών και πολιτικών παραμέτρων. Υποστήριξε ότι ο χώρος παράγεται μέσα από τρεις αλληλένδετους μηχανισμούς: τη χωρική πρακτική, τις αναπαραστάσεις του χώρου και τον αναπαραστατικό χώρο, ο οποίος αντιστοιχεί στον βιωμένο χώρο της καθημερινότητας. Ο Lefebvre θεωρεί ότι ο χώρος δημιουργείται από τις ιστορίες και τις πρακτικές της καθημερινής ζωής, και η ύπαρξη του χώρου και του τόπου εξαρτάται από την ίδια τη ζωή.

Έτσι, η σημασία ενός τόπου δεν καθορίζεται από γεωμετρικές ή αναπαραστατικές προδιαγραφές, αλλά από τα νοήματα που του προσδίδουν οι άνθρωποι, κάτι που εκφράζεται μέσα από την έννοια του "genius loci". Ο Yi-Fu Tuan (1977/2001) υποστηρίζει ότι ο τόπος γεννιέται τη στιγμή που οι άνθρωποι αποδίδουν νόημα σε ένα συγκεκριμένο τμήμα ενός ευρύτερου και αδιαφοροποιήτου χώρου.

Τέλος, ο Martin Heidegger συνοψίζει αυτές τις προσεγγίσεις υποστηρίζοντας ότι ο τόπος δημιουργείται μέσα από την εμπειρία της ανθρώπινης ύπαρξης σε αυτόν. Η σύνδεση των ανθρώπων με τους τόπους και τους χώρους πηγάζει από την έννοια του "κατοικείν". Ουσιαστικά, ο τόπος αναδεικνύεται από τους χώρους στους οποίους διαδραματίζεται η ζωή (Heidegger, 2008, σ. 63).

Στην τέχνη, ο τόπος θεωρείται όχι μόνο ως φυσικός ή γεωγραφικός χώρος αλλά και ως πλαίσιο μέσα στο οποίο οι καλλιτέχνες δημιουργούν και οι θεατές βιώνουν έργα τέχνης. Το έργο τέχνης μπορεί να αντλεί έμπνευση από τον τόπο ή να τον αναδημιουργεί, επαναπροσδιορίζοντας τη σχέση μας με το χώρο.

Η οικειοποίηση του τόπου μέσω της τέχνης αναφέρεται στη διαδικασία με την οποία οι καλλιτέχνες μετασχηματίζουν τον χώρο, δημιουργώντας νέες έννοιες και εμπειρίες. Αυτή η διαδικασία περιλαμβάνει την αναμορφωτική χρήση του φυσικού ή πολιτιστικού χώρου για να αποκαλύψει νέες πτυχές του ή να δώσει νέα σημασία σε αυτόν. Οι άνθρωποι κατασκευάζουν και οικειοποιούνται τους χώρους που καταλαμβάνουν μέσω των καθημερινών τους δράσεων. Η τέχνη, σε αυτή την περίπτωση, λειτουργεί ως ένα μέσο με το οποίο οι καλλιτέχνες μπορούν να μεταμορφώσουν τους χώρους, δημιουργώντας νέες προσλαμβάνουσες και εμπειρίες για το κοινό (Certeau, 1984). Στην οικειοποίηση του τόπου, η τέχνη μπορεί να συμβάλλει στη διαμόρφωση και την εμπάθυνση της αίσθησης του τόπου και μπορεί επίσης να ενισχύσει την προσωπική και κοινωνική σχέση με τον τόπο, παρέχοντας νέες αντιλήψεις και συναισθηματικές συνδέσεις (Relph, 1976).

Ο Lefebvre (1991) υποστηρίζει ότι ο χώρος της πόλης φέρει έναν «λόγο» και μπορεί να αποκωδικοποιηθεί από τον παρατηρητή, ενώ ταυτόχρονα μετατρέπεται σε ένα μέσο έκφρασης. Αναφέρεται στην "οικειοποίηση" του χώρου, δηλαδή στη διαδικασία κατά την οποία ένας φυσικός χώρος τροποποιείται για να εξυπηρετήσει τις ανάγκες μιας ομάδας, με την τέχνη να αποτελεί την ύψιστη μορφή αυτής της διαδικασίας. Οικειοποιημένοι χώροι μπορεί να είναι μουσεία, κτίρια, αλλά και πλατείες ή δρόμοι. Ο προβληματισμός του Lefebvre έγκειται στο ποιος αποφασίζει για την οικειοποίηση αυτών των χώρων. Επιπλέον, θεωρεί ότι κάθε ζωντανό σώμα παράγει και δημιουργεί τον χώρο μέσω των ενεργειών του, ενώ η σχέση μεταξύ ανθρώπου και χώρου χαρακτηρίζεται από αλληλεπίδραση, όπου οι άνθρωποι είναι ταυτόχρονα παρατηρητές και συμμετέχοντες στο «θέαμα» του χώρου.

Η ΔΙΑΔΡΑΣΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ

2. Η ΔΙΑΔΡΑΣΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ

2.1 Η έννοια της διαδραστικής τέχνης

Η διαδραστική τέχνη είναι μια μορφή τέχνης, που επικεντρώνεται στην αλληλεπίδραση του θεατή (που είναι συγχρόνως ένα είδος χρήστη) με το έργο τέχνης. Αντίθετα με τις παραδοσιακές μορφές τέχνης, στις οποίες ο θεατής παίζει παθητικό ρόλο, η διαδραστική τέχνη απαιτεί από τον θεατή να συμμετάσχει ενεργά στη δημιουργία ή την ολοκλήρωση του έργου. Αυτή η μορφή τέχνης αναπτύχθηκε ιδιαίτερα με την πρόοδο της ψηφιακής τεχνολογίας και, συνεπακόλουθα, της λεγόμενης ψηφιακής τέχνης, καθώς η ψηφιακή τεχνολογία επιτρέπει νέες μορφές αλληλεπίδρασης, που δεν θα ήταν δυνατόν να επιτευχθούν πριν από δεκαετίες.

Οι καλλιτέχνες του είδους αυτού, μέσα από την αλληλεπίδραση, δημιουργούν έργα που δεν είναι μόνο για να παρατηρούνται αλλά και για να βιώνονται. Η διαδραστικότητα επιτρέπει στους θεατές να γίνουν ενεργοί συμμετέχοντες στη διαδικασία της καλλιτεχνικής δημιουργίας και να διαμορφώσουν το καλλιτεχνικό έργο με τις ενέργειές τους.

2.1.1 Ιστορική αναδρομή στη διαδραστική τέχνη

Η διαδραστική τέχνη δεν είναι μια νέα ιδέα, αλλά έχει τις ρίζες της σε διάφορες καλλιτεχνικές παραδόσεις του 20ού αιώνα, όπως ο ντανταϊσμός, η performance και τα happenings. Οι καλλιτέχνες αυτών των κινημάτων αμφισβήτησαν τις παραδοσιακές ιδέες της τέχνης ως στατικού αντικειμένου και ενθάρρυναν το κοινό να συμμετέχει ενεργά στο καλλιτεχνικό έργο.

Ένας από τους πρώτους καλλιτέχνες που έθεσε τις βάσεις του κινήματος ήταν ο *Marcel Duchamp* (1887-1968). Το έργο του «*Τροχός Ποδηλάτου*» του 1913 αποτελεί ένα από τα πρώτα παραδείγματα, στα οποία το κοινό ενθαρρύνθηκε να συμμετέχει στο έργο, γυρίζοντας τον τροχό. Το έργο αυτό αμφισβήτησε την έννοια της παραδοσιακής τέχνης και άνοιξε το δρόμο για τις μεταγενέστερες εξελίξεις στη διαδραστικότητα.

Κατά τη δεκαετία του 1950 και του 1960, τα happenings και η performance art εισήγαγαν νέες μορφές διαδραστικής τέχνης. Αυτά τα καλλιτεχνικά δρώμενα συχνά απαιτούσαν από το κοινό να συμμετέχει άμεσα στο καλλιτεχνικό γεγονός. Καλλιτέχνες, όπως ο *Allan Kaprow* και ο *John Cage*, δημιούργησαν έργα, που ενθάρρυναν τη συμμετοχή και την αλληλεπίδραση του κοινού, θέτοντας το θεατή στο επίκεντρο της καλλιτεχνικής εμπειρίας.

Επομένως, δεν μιλάμε απλώς μια αισθητική εμπειρία, αλλά για ένα φαινόμενο που έχει και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις. Οι καλλιτέχνες χρησιμοποιούν τη διαδραστικότητα για να θέσουν ερωτήματα σχετικά με την εξουσία, την ελευθερία και την σχέση των ανθρώπων και των θεσμών στην κοινωνία. Μέσω της αλληλεπίδρασης, οι θεατές καλούνται να σκεφτούν τις συνέπειες των ενεργειών τους ως ενεργά υποκείμενα. Ένα παράδειγμα κοινωνικοπολιτικής διαδραστικής τέχνης του παρελθόντος είναι το έργο *"Untitled (Participation TV)"* του Nam June Paik. Ο Paik χρησιμοποίησε τηλεοράσεις και κάμερες για να δημιουργήσει έναν κύκλο ανατροφοδότησης, όπου το κοινό μπορούσε α αλληλεπιδράσει άμεσα με την εικόνα που προβαλλόταν στην οθόνη της τηλεόρασης χρησιμοποιώντας μαγνήτες ή άλλες συσκευές για να παραμορφώσει την εικόνα σε πραγματικό χρόνο και να αντιληφθεί τον τρόπο με τον οποίο τα μέσα ενημέρωσης διαμορφώνουν την αντίληψη και την πραγματικότητα.

Εμβληματική μορφή, όσον αφορά την έννοια της διαδραστικής τέχνης και την εξέλιξή της, είναι η *Marina Abramovic (1946-)*, μια από τις πιο γνωστές καλλιτέχνιδες της performance παγκοσμίως. Το έργο της εστιάζει στη σχέση μεταξύ του καλλιτέχνη και του θεατή, τα όρια του σώματος και την ψυχική αντοχή. Η Abramovic έχει δημιουργήσει ορισμένα από τα πιο χαρακτηριστικά και προκλητικά διαδραστικά έργα τέχνης, τα οποία προσκαλούν το κοινό να συμμετάσχει άμεσα στη διαδικασία της performance, σπρώχνοντας τα όρια της διαδραστικής τέχνης σε νέες κατευθύνσεις, προσκαλώντας το κοινό να συμμετέχει ενεργά και να αντιμετωπίσει τους δικούς του φόβους, συναισθήματα και όρια. Τα έργα της προσφέρουν μια βαθιά και έντονη εμπειρία που αμφισβητεί τις παραδοσιακές ιδέες της τέχνης και της αλληλεπίδρασης, ενώ παράλληλα υπογραμμίζουν τη δύναμη και την πολυπλοκότητα της ανθρώπινης ύπαρξης.

Ένα από τα πιο διάσημα διαδραστικά έργα της Abramovic είναι το *"Rhythm 0"*, το οποίο παρουσιάστηκε το 1974 στη Νάπολη της Ιταλίας. Σε αυτό το έργο, η Abramovic εξερεύνησε τα όρια της ανθρώπινης συμπεριφοράς, αποκαλύπτοντας τις σκοτεινές πλευρές της αλληλεπίδρασης όταν οι κοινωνικοί κανόνες απουσιάζουν. Το *"Imponderabilia"* (1977), το οποίο η Abramovic πραγματοποίησε μαζί με τον Ulay, συνεργάτη και τότε σύντροφό της, αποτελεί επίσης ένα από τα πιο διάσημα διαδραστικά έργα της. Στο έργο αυτό, διαπραγματεύτηκε την έννοια της ιδιωτικότητας και της σωματικής επαφής, ενώ παράλληλα έφερε στην επιφάνεια ζητήματα σεξουαλικότητας, αντοχής και κοινωνικών κανόνων. Η αλληλεπίδραση του κοινού ήταν το κλειδί για την

ολοκλήρωση του έργου, καθιστώντας το ένα από τα πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα της διαδραστικής performance.

Εικόνα 3: Marina Abramovitz, Ulay, *Imponderabilia*, 1977 (Πηγή: elmundo.es)

2.1.2 Οι τεχνολογικές εξελίξεις και η διαδραστική τέχνη του σήμερα

Με την ανάπτυξη της ψηφιακής τεχνολογίας και του διαδικτύου, η διαδραστική τέχνη πέρασε σε μια νέα φάση. Οι καλλιτέχνες άρχισαν να χρησιμοποιούν ψηφιακά μέσα, όπως ηλεκτρονικοί υπολογιστές, διαδραστικές οθόνες και κατάλληλο λογισμικό, για να δημιουργήσουν έργα τέχνης που ανταποκρίνονται στις ενέργειες του χρήστη. Αυτή η μορφή τέχνης είναι γνωστή ως ψηφιακή διαδραστική τέχνη και περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα δημιουργικών πρακτικών.

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα ψηφιακής διαδραστικής τέχνης είναι το έργο *"Rain Room"* από την ομάδα *Random International* το 2012. Στο «Δωμάτιο της Βροχής», οι επισκέπτες περπατούν μέσα από μια βροχή που σταματάει όταν τους πλησιάζει, επιτρέποντάς τους να παραμείνουν στεγνοί. Το έργο αυτό είναι ένα παράδειγμα του πώς η τεχνολογία μπορεί να δημιουργήσει νέες εμπειρίες και να ενθαρρύνει την αλληλεπίδραση του κοινού με το έργο τέχνης και το περιβάλλον του.

Ο καλλιτέχνης *Rafael Lozano-Hemmer* είναι γνωστός για τις διαδραστικές εγκαταστάσεις του, οι οποίες συχνά συνδυάζουν φως, ήχο

και τεχνολογικά μέσα για να δημιουργήσουν εντυπωσιακά περιβάλλοντα, που ανταποκρίνονται στις κινήσεις και τις ενέργειες των θεατών. Διάσημο είναι το έργο του “*Pulse Room*”, πρωτοπαρουσιασμένο το 2006, όπου οι παλμοί της καρδιάς των θεατών καταγράφονται και μετατρέπονται σε φως, δημιουργώντας μια δυναμική εμπειρία που εξαρτάται από τη συμμετοχή του κοινού.

Η διαδραστική τέχνη συνεχίζει να εξελίσσεται καθώς νέες τεχνολογίες και μέσα γίνονται διαθέσιμα. Οι τεχνολογίες επαυξημένης πραγματικότητας (AR) και εικονικής πραγματικότητας (VR) έχουν ανοίξει νέες δυνατότητες για τη δημιουργία διαδραστικών έργων που υπερβαίνουν τα φυσικά όρια και προσφέρουν μοναδικές εμπειρίες στο θεατή. Η εικονική πραγματικότητα επιτρέπει στους καλλιτέχνες να δημιουργήσουν πλήρως ρεαλιστικά περιβάλλοντα, όπου οι θεατές μπορούν να εξερευνήσουν και να αλληλεπιδράσουν με το ψηφιακό τοπίο. Ένα παράδειγμα είναι το έργο “*Tree*” (2017) των Milica Zec και Winslow Porter, όπου ο θεατής παίρνει τη μορφή ενός δέντρου και βιώνει τον κύκλο της ζωής του μέσα από την εικονική πραγματικότητα. Αυτή η εμπειρία προσφέρει μια νέα προοπτική για το περιβάλλον και τη βιωσιμότητα, κάνοντας τον θεατή να σκεφτεί τις επιπτώσεις των ανθρώπινων δραστηριοτήτων στη φύση.

Η τεχνολογική πρόοδος έχει παίξει καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη της διαδραστικής τέχνης, επιτρέποντας τη δημιουργία νέων μορφών και εμπειριών. Καθώς η τεχνολογία συνεχίζει να εξελίσσεται και μάλιστα με ακόμη μεγαλύτερη ταχύτητα, είναι βέβαιο ότι η διαδραστική τέχνη θα συνεχίσει να καινοτομεί και να προσφέρει νέες προοπτικές στη σχέση μεταξύ του θεατή και του καλλιτεχνικού έργου.

2.1.3 Ο ρόλος το κοινού στις διαδραστικές εγκαταστάσεις

Στις διαδραστικές εγκαταστάσεις, το έργο τέχνης δεν καθορίζεται μόνο από τη μορφή και τον χώρο στον οποίο βρίσκεται, αλλά η ολοκλήρωσή του εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την παρουσία και τη συμμετοχή του κοινού. Ο καλλιτέχνης επιδιώκει να ενεργοποιήσει τη συμμετοχή αυτή με διάφορους τρόπους. Κάθε δημιουργός υιοθετεί διαφορετικές προσεγγίσεις για να το επιτύχει: άλλοτε εστιάζοντας στην οπτική παρατήρηση του θεατή, άλλοτε στη δοκιμασία της ακουστικής του αντίληψης, ή καλώντας τον να κινηθεί και να εξερευνήσει τον χώρο. Σε κάθε περίπτωση, η προσωπική εμπειρία του θεατή είναι θεμελιώδης για την ολοκλήρωση του έργου. Η καλλιτέχνης και κριτικός Ilya Kabakov, στο βιβλίο της “*On the total installation*”, περιγράφει το κοινό ως ταυτόχρονα

παρατηρητή και «θύμα», που από τη μία αναλύει και αξιολογεί την εγκατάσταση και από την άλλη παρασύρεται από τις συνδέσεις και τις αναμνήσεις που του προκαλεί το έργο, βυθιζόμενος στην έντονη ατμόσφαιρα της εγκατάστασης (Κόλλια, 2009).

Η προσωπική ταυτότητα και οι εμπειρίες ζωής του ατόμου που εισέρχεται στον χώρο της εγκατάστασης διαμορφώνουν το μήνυμα που θα λάβει. Ο θεατής θα ανακαλύψει δικές του συνδέσεις και αναμνήσεις, και είτε θα συνδεθεί βαθιά με την εμπειρία του έργου, είτε θα την απορρίψει. Ο τρόπος που το κάθε άτομο θα διαλέξει να κινηθεί μέσα στο έργο θα του δώσει άλλη αίσθηση, μοναδική για τον καθένα.

2.1.4 Χαρακτηριστικά της διαδραστικής τέχνης

Στην παρούσα ενότητα γίνεται μια προσπάθεια, με βάση τη διαθέσιμη βιβλιογραφία, να καταγραφούν συνοπτικά ορισμένα βασικά χαρακτηριστικά της διαδραστικής τέχνης τα οποία και παρουσιάζονται παρακάτω:

- Συμμετοχικότητα (Participation)

Ένα από τα θεμελιώδη χαρακτηριστικά της διαδραστικής τέχνης είναι η συμμετοχικότητα. Ο θεατής δεν είναι απλός παρατηρητής, αλλά συμμετέχει ενεργά στο καλλιτεχνικό έργο. Αυτή η συμμετοχή μπορεί να πάρει πολλές μορφές, από την απλή αλληλεπίδραση με ένα αντικείμενο ή μία εγκατάσταση, μέχρι τη βαθύτερη εμπλοκή σε διαδικασίες που μεταμορφώνουν το ίδιο το έργο. (Klich & Scheer, 2011).

- Αλληλεπίδραση σε πραγματικό χρόνο (Real time interaction)

Ένα ακόμη χαρακτηριστικό της διαδραστικής τέχνης είναι η αλληλεπίδραση σε πραγματικό χρόνο. Η αλληλεπίδραση μεταξύ του έργου και του θεατή συμβαίνει άμεσα, χωρίς καθυστέρηση, δημιουργώντας μια αίσθηση αμεσότητας και απρόβλεπτου. Η τεχνολογία παίζει καθοριστικό ρόλο σε αυτό, επιτρέποντας στους καλλιτέχνες να δημιουργήσουν έργα που ανταποκρίνονται άμεσα στις ενέργειες του θεατή. (Dixon, 2007).

- Μεταβλητότητα (Variability)

Η διαδραστική τέχνη χαρακτηρίζεται επίσης από τη μεταβλητότητα, καθώς το έργο δεν είναι σταθερό ή πλήρες μέχρι να αλληλεπιδράσει με τον θεατή. Το έργο μπορεί να προσφέρει διαφορετικές εμπειρίες σε διαφορετικούς θεατές ή ακόμη και στον ίδιο το θεατή, ανάλογα με τη συμπεριφορά του. (Manovich, 2001).

- Συνδυασμός τεχνολογίας και τέχνης (Fusion of Technology and Art)

Η χρήση της τεχνολογίας είναι ένα από τα πιο χαρακτηριστικά γνωρίσματα της διαδραστικής τέχνης. Οι καλλιτέχνες χρησιμοποιούν ψηφιακά μέσα, όπως γλώσσες προγραμματισμού για ειδικά software (την τελευταία 15ετία), όπως και ειδικούς αισθητήρες με στόχο να προκύψουν έργα που ανταποκρίνονται άμεσα στις ενέργειες των θεατών. Η σύγχρονη τεχνολογία επιτρέπει τη δημιουργία ενός δυναμικού περιβάλλοντος και εμπειρίας, που προσαρμόζεται στις ενέργειες του θεατή, προσφέροντας νέες δυνατότητες για καλλιτεχνική έκφραση. (Paul, 2015).

- Εφήμερο και χρονικότητα (Ephemerality and Temporality)

Η διαδραστική τέχνη είναι συχνά εφήμερη και προσωρινή, καθώς η αλληλεπίδραση με το κοινό δημιουργεί μοναδικές, στιγμιαίες εμπειρίες, που δεν μπορούν να επαναληφθούν με τον ίδιο τρόπο. Αυτή η αίσθηση του εφήμερου είναι κρίσιμη στη διαδραστική τέχνη, καθώς τονίζει τη μοναδικότητα της κάθε εμπειρίας και τη σημασία της στιγμής. (Dixon, 2007).

- Ενσώματη αλληλεπίδραση (Embodiment)

Η διαδραστική τέχνη συχνά απαιτεί από τους θεατές να χρησιμοποιήσουν το σώμα τους για να αλληλεπιδράσουν με το έργο, δημιουργώντας μια ενσώματη εμπειρία. Αυτός ο τύπος αλληλεπίδρασης ενθαρρύνει τους θεατές να βιώσουν το έργο μέσω της φυσικής παρουσίας και της κίνησής τους, αντί να βασίζονται μόνο στην οπτική ή την ακουστική τους αντίληψη. (Bishop, 2012).

- Αλληλεπίδραση μέσω της γλώσσας και της αφήγησης (Language and Narrative Interaction)

Η διαδραστική τέχνη μπορεί να περιλαμβάνει αλληλεπίδραση μέσω της γλώσσας, της αφήγησης ή της επιλογής του θεατή να επηρεάσει την εξέλιξη μιας ιστορίας. Αυτή η μορφή αλληλεπίδρασης, είναι συχνή στα ψηφιακά έργα τέχνης και στις διαδραστικές εγκαταστάσεις που βασίζονται στη λογοτεχνία, το θέατρο ή τα βιντεοπαιχνίδια. (Paul, 2015).

- Η σχέση με τον χώρο (Relationship with space)

Η διαδραστική τέχνη συχνά σχετίζεται με το χώρο στον οποίο εκτίθεται. Ο χώρος δε λειτουργεί απλά ως περιβάλλον, αλλά ενσωματώνεται στη δημιουργία και την εμπειρία του έργου τέχνης. Οι θεατές καλούνται να αλληλεπιδράσουν με το χώρο, να τον εξερευνήσουν και να τον επαναπροσδιορίσουν μέσω της συμμετοχής τους. (Dixon, 2007).

Η ΔΙΑΔΡΑΣΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ
ΣΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΩΡΟ

3. Η ΔΙΑΔΡΑΣΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ ΣΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΩΡΟ

3.1 Έννοια και χαρακτηριστικά

Η διαδραστική τέχνη στο δημόσιο χώρο αποτελεί μια από τις πιο καινοτόμες και δυναμικές μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης. Η σχέση της με το χώρο που εκτίθεται είναι θεμελιώδης, καθώς οι δημόσιοι χώροι προσφέρουν ένα πλαίσιο, όπου η τέχνη μπορεί να αλληλεπιδράσει με ένα ευρύτερο κοινό και να ενσωματωθεί στην καθημερινή ζωή. Η διαδραστική τέχνη στους δημόσιους χώρους προσφέρει στους πολίτες, εξοικειωμένους φιλότεχνους και μη, την ευκαιρία να γίνουν συν-δημιουργοί του έργου, επαναπροσδιορίζοντας την εμπειρία του αστικού τοπίου και αμφισβητώντας τις παραδοσιακές αντιλήψεις σχετικά με την τέχνη.

Είναι μια μορφή καλλιτεχνικής δημιουργίας που επιδιώκει την αλληλεπίδραση μεταξύ του καλλιτέχνη, του έργου τέχνης και του κοινού σε χώρους όπως πλατείες, πάρκα, δρόμοι και άλλα δημόσια περιβάλλοντα. Αυτή η μορφή τέχνης διαφέρει από την παραδοσιακή δημόσια τέχνη, όπως τα γλυπτά και τα μνημεία, καθώς απαιτεί τη συμμετοχή του κοινού για να ολοκληρωθεί και να λειτουργήσει το έργο. Διαφέρει επίσης εν μέρει- όπως αναφέρεται παρακάτω- και από τη διαδραστική τέχνη που πραγματοποιείται σε μουσεία ή γκαλερί, αν και κατά μία έννοια και αυτοί οι χώροι μπορούν να θεωρηθούν ως δημόσιοι. Ο στόχος είναι να δημιουργηθεί μια ενεργή σχέση μεταξύ του έργου τέχνης και των ανθρώπων που το συναντούν στην καθημερινή τους ζωή.

Η σημασία της διαδραστικής τέχνης στο δημόσιο χώρο έγκειται στο γεγονός ότι επιτρέπει τη δημοκρατική πρόσβαση στην τέχνη. Αντί να περιορίζεται σε μουσεία και γκαλερί, η τέχνη γίνεται πλέον προσβάσιμη σε όλους, ανεξαρτήτως κοινωνικής θέσης ή οικονομικής κατάστασης. Επιπλέον, προσφέρει τη δυνατότητα στο κοινό να συμμετάσχει στη δημιουργία του έργου, κάνοντας το έργο περισσότερο ενταγμένο στο κοινωνικό και πολιτιστικό του περιβάλλον. Τα χαρακτηριστικά της διαδραστικής τέχνης στο δημόσιο χώρο είναι σε γενικές γραμμές τα ίδια με αυτά της διαδραστικής τέχνης γενικά, ωστόσο ορισμένα αποκτούν ελαφρώς διαφορετική σημασία, ενώ προστίθενται επιπλέον και πολύ σημαντικοί παράγοντες και προκύπτουν σημαντικές ανάγκες, όπως η έννοια της προσβασιμότητας.

Η συμμετοχικότητα αποτελεί, όπως ήδη αναφέρθηκε, τον ακρογωνιαίο λίθο της διαδραστικής τέχνης στον δημόσιο χώρο. Το κοινό καλείται να εμπλακεί με το έργο τέχνης, είτε μέσω της φυσικής του παρουσίας και της κίνησης, είτε μέσω της συνεισφοράς ιδεών, εικόνων ή

συναισθημάτων. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το έργο “*Before I Die*” της *Candy Chang*, [2012], όπου οι περαστικοί καλούνται να γράψουν τις επιθυμίες τους σε ένα μαυροπίνακα τοποθετημένο σε δημόσιο χώρο, δημιουργώντας ένα συλλογικό καμβά προσωπικών εκφράσεων.

Ένα ακόμη χαρακτηριστικό είναι ότι είναι από τη φύση της προσβάσιμη, καθώς είναι διαθέσιμη σε όλους χωρίς οικονομικό ή κοινωνικό αποκλεισμό. Η ανοιχτή πρόσβαση σε αυτή την τέχνη σημαίνει ότι οι περαστικοί μπορούν να αλληλεπιδράσουν με το έργο χωρίς την ανάγκη εισιτηρίου ή άλλων περιορισμών. Αυτό είναι σημαντικό, καθώς προάγει την πολιτιστική συμμετοχή και την ενίσχυση της κοινότητας.

Αξίζει επίσης να σημειωθεί πως είναι συχνά μεταβλητή και προσωρινή, καθώς επηρεάζεται από τις δράσεις και τις αντιδράσεις των ανθρώπων που αλληλεπιδρούν με αυτήν. Για παράδειγμα, το έργο του 2013 “*The Talking Statues*”, στο Λονδίνο και την Κοπεγχάγη, επέτρεπε στους περαστικούς να σκανάρουν έναν κωδικό QR δίπλα σε διάφορα αγάλματα και να ακούσουν τις φωνές τους, προσθέτοντας μια δυναμική και σύγχρονη διάσταση στα παραδοσιακά έργα τέχνης.

Τέλος, συχνά ενσωματώνεται στο φυσικό ή αστικό περιβάλλον, χρησιμοποιώντας το χώρο ως αναπόσπαστο μέρος του έργου. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το “*Cloud Gate*” (2004) του Anish Kapoor, στο Millenium Park του Chicago, το οποίο αντανακλά το περιβάλλον και τους ανθρώπους γύρω του, δημιουργώντας μια συνεχή αλληλεπίδραση με το τοπίο και τους περαστικούς.

3.2 Κοινωνικές και πολιτιστικές προεκτάσεις

Η διαδραστική τέχνη στο δημόσιο χώρο δεν περιορίζεται μόνο στην αισθητική και καλλιτεχνική της αξία, αλλά επηρεάζει και την κοινωνία με πολλούς τρόπους. Μερικές από τις σημαντικές κοινωνικές και πολιτιστικές προεκτάσεις περιλαμβάνουν την ενίσχυση της κοινότητας, την κοινωνική κριτική, καθώς και την ενσωμάτωση της τέχνης στην καθημερινή ζωή.

Ένα από τα οφέλη της είναι πως μπορεί να λειτουργήσει ως καταλύτης για την ενίσχυση της κοινότητας. Καθώς οι πολίτες αλληλεπιδρούν με το έργο και μεταξύ τους, δημιουργούνται νέες κοινωνικές συνδέσεις και προάγεται η αίσθηση του ανήκειν.

Ένα ακόμα όφελος είναι πως μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθεί ως εργαλείο κοινωνικής κριτικής και πολιτικής έκφρασης. Τα έργα τέχνης

που εστιάζουν σε κοινωνικά ζητήματα, όπως η ανισότητα, τα ανθρώπινα δικαιώματα ή η κλιματική αλλαγή, μπορούν να προκαλέσουν συζητήσεις και να κινητοποιήσουν το κοινό. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το έργο "*Climate Ribbon*" της *Eve Mosher*, που έλαβε χώρα στη Νέα Υόρκη. Το έργο αυτό ζητά από τους περαστικούς να δέσουν κορδέλες σε ένα δημόσιο έργο τέχνης, εκφράζοντας τις ανησυχίες τους για την κλιματική αλλαγή, δημιουργώντας έτσι μια συλλογική φωνή για την προστασία του περιβάλλοντος.

Επιπροσθέτως, βοηθά στην ενσωμάτωση της τέχνης στην καθημερινή ζωή. Τα έργα τέχνης που βρίσκονται στο δημόσιο χώρο προσφέρουν στους πολίτες την ευκαιρία να βιώσουν την τέχνη χωρίς να επισκεφτούν ειδικούς χώρους έκθεσης. Αυτή η συνεχής παρουσία της τέχνης στην καθημερινή ζωή μπορεί να επηρεάσει την πολιτιστική ευαισθητοποίηση και να ενισχύσει την εκτίμηση της τέχνης σε ευρύτερο πεδίο.

Παρά τα οφέλη της, η διαδραστική τέχνη στο δημόσιο χώρο αντιμετωπίζει και προκλήσεις. Ένα από τα βασικά προβλήματα είναι η διατήρηση της ισορροπίας μεταξύ της ανοιχτής πρόσβασης και της προστασίας του έργου από βανδαλισμούς ή καταστροφές. Επίσης, η έλλειψη επαρκούς χρηματοδότησης και υποστήριξης από τις τοπικές αρχές μπορεί να περιορίσει τις δυνατότητες δημιουργίας και διατήρησης τέτοιων έργων. Επιπλέον, η συμμετοχή του κοινού μπορεί να είναι και απρόβλεπτη και να μην οδηγήσει πάντα στα αναμενόμενα αποτελέσματα. Ωστόσο, αυτές οι προκλήσεις αποτελούν μέρος της φύσης της διαδραστικής τέχνης, η οποία είναι δυναμική και εξελίσσεται συνεχώς.

PLASMATA II

4. PLASMATA II

4.1 Η έκθεση PLASMATA II. Θεματική

4.1.1 Η έννοια του «παρά-». Παράλληλες πραγματικότητες και ψηφιακοί κόσμοι

Η έκθεση “PLASMATA II”, που διοργανώθηκε από τη Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών του Ιδρύματος Ωνάση στα Ιωάννινα, από τις 16 Ιουνίου έως τις 9 Ιουλίου 2023, ήταν μια πρωτοποριακή καλλιτεχνική εκδήλωση, που συνδύαζε την τέχνη με την τεχνολογία και τη διαδραστικότητα στο δημόσιο χώρο.

Το κεντρικό θέμα της έκθεσης, όπως αυτό ορίστηκε από την επιμελητική ομάδα, ήταν η έννοια του «παρά-», ενός προθεματικού όρου της ελληνικής γλώσσας με πολλές σημασίες, όπως «δίπλα», «πέρα από», «αντίθετα προς» ή «έξω από». Χρησιμοποιήθηκε για να εξερευνήσει τις σχέσεις μεταξύ τέχνης και τεχνολογίας, φύσης και ανθρώπου, πραγματικότητας και εικονικότητας. Επέτρεψε στους καλλιτέχνες να δημιουργήσουν έργα που υπήρχαν σε μια κατάσταση έντασης ανάμεσα σε αυτά τα δίπολα, τονίζοντας τις δυνατότητες που προκύπτουν όταν υπερβαίνονται τα συμβατικά όρια. Η πολυδιάστατη αυτή έννοια λειτούργησε ως αφετηρία για την εξερεύνηση παράλληλων πραγματικοτήτων, παραδόξων και ορίων μεταξύ του φυσικού και του τεχνητού κόσμου. Η έκθεση δημιούργησε χώρους, όπου η τέχνη, η τεχνολογία, ο δημόσιος χώρος, η φύση και οι πολίτες μπορούσαν να συνυπάρξουν και να αλληλεπιδράσουν με ποικίλους τρόπους.

Πολλοί καλλιτέχνες αξιοποίησαν την τεχνολογία για να δημιουργήσουν έργα που μετέφεραν τους θεατές σε παράλληλους κόσμους. Αυτοί οι ψηφιακοί κόσμοι δεν ήταν απλώς φανταστικοί, αλλά συνδέονταν βαθιά με τον φυσικό κόσμο, συχνά αντικατοπτρίζοντας ή σχολιάζοντας πραγματικά ζητήματα, όπως η περιβαλλοντική υποβάθμιση, η κοινωνική ανισότητα και η τεχνολογική εξάρτηση. Αυτή η αντιπαράθεση του πραγματικού και του εικονικού, του φυσικού και του τεχνητού, τόνισε τη σχέση του «παρά-» μεταξύ αυτών των τομέων, υποδεικνύοντας ότι οι ψηφιακές μας παρεμβάσεις είναι πάντα «δίπλα» ή «πέρα» από τον φυσικό κόσμο, χωρίς ποτέ να ενσωματώνονται πλήρως σε αυτόν.

4.1.2 Παρα-οικολογία, παρά-ταυτότητα, παρά-τεχνολογία

Οι οικολογικές θεματικές ήταν διαδεδομένες στην “PLASMATA II”, με πολλούς καλλιτέχνες να εξερευνούν την έννοια της «παρα-οικολογίας»,

την ιδέα ότι η φύση μπορεί να υπάρχει σε πολλαπλές, συχνά αντιφατικές, καταστάσεις. Αυτή η θεματική σχετιζόταν στενά με τις περιβαλλοντικές ανησυχίες της έκθεσης, ιδίως την επίδραση της ανθρώπινης δραστηριότητας στα φυσικά συστήματα.

Η παρα-οικολογία συχνά απεικονιζόταν μέσω έργων που έδειχναν τη φύση τόσο ως θύμα, όσο και ως συμμετέχουσα στις τεχνολογικές διαδικασίες. Για παράδειγμα, η ζωντανή προσομοίωση Flare (Oceania) του John Gerrard, μια σημαία από φλόγες που υψώνεται σε μια προσομοίωση θαλάσσιου τοπίου στο νησιωτικό αρχιπέλαγος Τόνγκα στον Ειρηνικό ωκεανό. Το έργο αυτό ανέδειξε την ευθραυστότητα των φυσικών συστημάτων και τον κίνδυνο που διατρέχουν από την ανθρώπινη παρέμβαση, υπενθυμίζοντας μας τα περιβαλλοντικά προβλήματα που αντιμετωπίζει και η λίμνη Παμβώτιδα που δέσποζε «παρά-» της εγκατάστασης.

Η έννοια της παρα-οικολογίας επεκτάθηκε επίσης στην ιδέα της «φύσης δίπλα στον εαυτό της», την άποψη ότι ο φυσικός κόσμος δεν είναι πλέον μια σταθερή, αυτοτελής οντότητα, αλλά επηρεάζεται συνεχώς και αλλοιώνεται από εξωτερικές δυνάμεις. Αυτή η θεματική εξερευνήθηκε μέσα από έργα όπως η βιντεοεγκατάσταση των Entangled Others «Encounters with Aquatic Chimeras» και η ζωντανή προσομοίωση και οσφρητική εγκατάσταση των Θεόκλητου Τριανταφυλλίδη και Λαμπριλένας Κωνσταντέλου, BugSim (Pheromone Spa), που απεικόνιζαν υβριδικές μορφές ζωής ή τεχνητά οικοσυστήματα, θολώνοντας τα όρια μεταξύ φυσικού και τεχνητού, όσο και στη γλυπτική εγκατάσταση της Στεφανίας Στρούζα, «Παμβώτις». Το γλυπτό, τοποθετημένο «παρά-» τη λίμνη αντανακλώντας παράλληλα τον περιβάλλοντα χώρο τόνιζε τη μεταμόρφωση «αυτής που τρέφει τα πάντα» σε ένα μολυσμένο υδάτινο σώμα. Ερωτήματα για το μέλλον, τις νέες μορφές συμβίωσης και τα νέα περιβάλλοντα προέκυψαν και από τη γλυπτική εγκατάσταση της Μαλβίνας Παναγιωτίδη «A Darkness Gathers Though It Does Not Fall», όπου χάλκινα ανθρωπόμορφα και ζωόμορφα γλυπτά συνδιαλέχθηκαν με τη μαγεία, την πολιτισμική ιστορία και την οικολογία.

Η ταυτότητα απασχόλησε επίσης αρκετούς καλλιτέχνες, εξερευνώντας την έννοια της «παρα-ταυτότητας», την ιδέα ότι ο εαυτός δεν είναι μια σταθερή, μοναδική οντότητα, αλλά υπάρχει σε σχέση με τους άλλους και συνεχώς αναδιαμορφώνεται από εξωτερικές επιρροές. Αυτή η θεματική σχετιζόταν στενά με τη γενικότερη εξερεύνηση του «παρά-» ως έννοια που τονίζει τη ρευστότητα και την πολλαπλότητα της ύπαρξης.

Η παρα-ταυτότητα συχνά απεικονιζόταν μέσω έργων που αμφισβητούσαν τις παραδοσιακές έννοιες του εαυτού και του άλλου, υποδεικνύοντας ότι η ταυτότητα είναι πάντα σε ροή και υπάρχει «δίπλα» ή «πέρα» από τις συμβατικές κατηγορίες. Για παράδειγμα, αυτό συνέβη και στην εγκατάσταση μηχανικής μάθησης «Parallels», στην οποία μια σειρά από ψηφιακά πορτρέτα, που τροφοδοτούνταν από εικόνες που λαμβάνοντας επιτόπου, μεταμορφώνονταν συνεχώς και άλλαζαν σε απόκριση ανάλογα με τα δεδομένα που λάμβαναν από τους θεατές, δημιουργώντας την αίσθηση της ταυτότητας ως μια δυναμική, συνεχώς εξελισσόμενη διαδικασία και δίνοντας αφορμή για προβληματισμό πάνω στο πώς νέες μορφές γνώσης μπορούν να αλλάξουν την αντίληψή μας για τον κόσμο γύρω μας. Η βιντεοεγκατάσταση της Νικομάχης Καρακωστανόγλου «Ρους», επιχείρησε ένα ταξίδι μέσα στην ανθρώπινη ύπαρξη, οπτικοποιώντας τους κύκλους που ανοίγουν και κλείνουν στην πορεία του ανθρώπου μέχρι την εξαϋλωση.

Αυτή η εξερεύνηση της παρα-ταυτότητας επεκτάθηκε επίσης σε θέματα συμπεριληπτικότητας, με τους καλλιτέχνες να χρησιμοποιούν την έννοια του «πρά-» για να αμφισβητήσουν τη δυαδική σκέψη και να αναδείξουν την ποικιλομορφία της ανθρώπινης εμπειρίας. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι η επέμβαση με stencil πάνω στο γλυπτό του Χρήστο Λάμπρου «Ένα δάκρυ για την Κυρά Φροσύνη» (1996), το οποίο δημιουργήθηκε για τους Γιαννιώτες που κρέμασαν οι ναζί την περίοδο της Κατοχής από τα πλατάνια και για τους φίλους που «έφυγαν». Η παρέμβαση πρόσθεσε στο αρχικό του νόημα μία φωνή κατά της πατριαρχίας. Έτσι και η γλυπτική εγκατάσταση της Κατερίνας Κομιανού «Μέδουσα», που μιλά για το φαινόμενο της γυναικοκτονίας μέσα από την ιστορία της Κυρά-Φροσύνης και το μύθο της Μέδουσας προσδοκώντας να απελευθερώσει το μέλλον από τα δεσμά του παρελθόντος, αποφεύγοντας την επανάληψη των τραγωδιών του.

Η παρα-τεχνολογία, από την άλλη πλευρά, εξερευνήθηκε μέσα από έργα που έσπρωχναν τα όρια των δυνατοτήτων της τεχνολογίας και ειδικά της δυνατότητας αλληλεπίδρασης με το ανθρώπινο σώμα και πνεύμα. Η εγκατάσταση «Parallels» περιλάμβανε κάμερες, που παρακολουθούσαν τις αντιδράσεις του χρήστη και τις μετέφραζαν σε ψηφιακή τέχνη, δημιουργώντας έναν κύκλο ανατροφοδότησης μεταξύ του σώματος και της μηχανής. Το έργο αυτό αμφισβητούσε τις παραδοσιακές έννοιες της ταυτότητας και της αυτονομίας, υποδεικνύοντας ότι η τεχνολογία δεν είναι απλώς ένα εργαλείο, αλλά ένα θεμελιώδες μέρος της ύπαρξής μας.

4.2 Οι χώροι που φιλοξένησαν την έκθεση

Το Ίδρυμα Ωνάση, που διοργάνωσε την έκθεση, είχε στόχο να προσεγγίσει το κοινό σε χώρους καθημερινής ζωής, μετατρέποντας τους δημόσιους χώρους σε πεδία έκφρασης και δημιουργίας. Μέσα από αυτή την προσέγγιση, η έκθεση όχι μόνο προσέλκυσε τους κατοίκους και επισκέπτες των Ιωαννίνων, αλλά και ανέδειξε την ίδια την πόλη ως μέρος της καλλιτεχνικής δημιουργίας.

Καλλιτεχνικά έργα φιλοξενήθηκαν στο πιο σημαντικό φυσικό τοπόσημο της πόλης: τη Λίμνη Παμβώτιδα και τις όχθες της. Η έκθεση αξιοποίησε με ευρηματικό τρόπο τους δημόσιους χώρους της πόλης, μετατρέποντάς τους σε σημεία καλλιτεχνικής έκφρασης και διαλόγου.

Οι εγκαταστάσεις και τα έργα που παρουσιάστηκαν δεν ήταν απλώς αισθητικές προτάσεις, αλλά και σχολιασμοί πάνω στη σχέση της πόλης με το φυσικό και τεχνολογικό της περιβάλλον. Οι δημόσιοι χώροι των Ιωαννίνων δεν υπήρξαν απλώς σκηνικό για την τέχνη, αλλά ενεργοί συντελεστές στην καλλιτεχνική διαδικασία, επιτρέποντας στους θεατές να αλληλεπιδράσουν με τα έργα και να βιώσουν την πόλη τους με έναν νέο τρόπο. Η έκθεση έδειξε πως η τέχνη μπορεί να λειτουργήσει ως μέσο για να ξανασκεφτούμε τη σχέση μας με τους δημόσιους χώρους και το περιβάλλον. Οι δημόσιοι χώροι των Ιωαννίνων, μέσα από την εν λόγω έκθεση, απέκτησαν μια νέα διάσταση και μετατράπηκαν σε χώρους αλληλεπίδρασης, προβληματισμού και δημιουργίας.

Το Κάστρο των Ιωαννίνων, ένα από τα πιο σημαντικά μνημεία της πόλης, αποτέλεσε σημαντικό χώρο για την έκθεση "PLASMATA II". Τα τείχη του κάστρου, οι πύλες του και τα καταφύγια που κρύβονται κάτω από αυτό, χρησίμευσαν ως φόντο για εγκαταστάσεις που συνδύαζαν την ιστορία και την τεχνολογία, ενώ ο ίδιος ο χώρος του κάστρου ενίσχυε την αίσθηση του διαχρονικού και του «παράλληλου».

Η Λίμνη Παμβώτιδα, το στολίδι των Ιωαννίνων, χρησιμοποιήθηκε ως βασικό σκηνικό για την έκθεση, δημιουργώντας μια μοναδική ατμόσφαιρα, όπου η φύση και η τέχνη συνυπήρχαν αρμονικά. Αποτέλεσε όχι μόνο πηγή έμπνευσης, αλλά και ενεργό μέρος της καλλιτεχνικής διαδικασίας. Ο παραλίμνιος περίπατος, ένας από τους πιο δημοφιλείς προορισμούς για τους κατοίκους και τους επισκέπτες των Ιωαννίνων, μετατράπηκε σε έναν χώρο, όπου η τέχνη συναντά την καθημερινή ζωή. Καλλιτεχνικά έργα τοποθετήθηκαν κατά μήκος της διαδρομής, μετατρέποντας τη φύση και την πόλη σε μια συνεχή καλλιτεχνική εμπειρία.

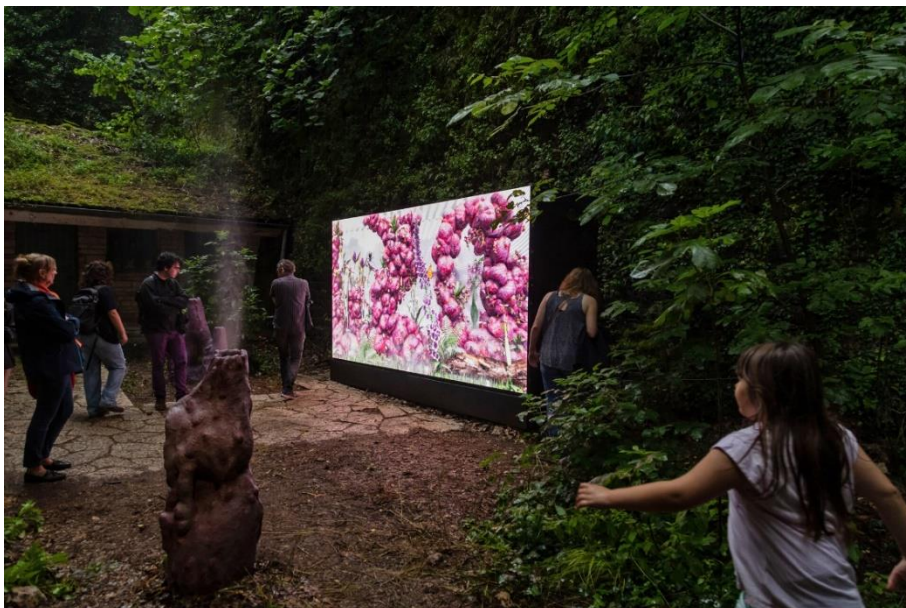
4.3 Έργα τέχνης και καλλιτέχνες στην PLASMATA II

Η έκθεση “PLASMATA II” αποτέλεσε μια εξαιρετική συνάντηση καλλιτεχνών από την Ελλάδα και το εξωτερικό, οι οποίοι εξερεύνησαν την έννοια του «παρά-» σε σχέση με την τέχνη και το περιβάλλον. Όπως ήδη αναφέρθηκε, η έκθεση παρουσίασε μια ποικιλία έργων, που εκτεινόταν σε δημόσιους χώρους της πόλης, αποδεικνύοντας την ικανότητα της τέχνης να αμφισβητήσει τις παραδοσιακές αντιλήψεις. Έχει ήδη γίνει αναφορά σε ορισμένα έργα και τη σχέση τους με το περιβάλλον τους στο προηγούμενο κεφάλαιο. Εδώ θα αναφέρουμε ορισμένους τίτλους έργων και καλλιτέχνες. Κάποια από τα έργα ήδη παρουσιάστηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο, ως προς τη σχέση τους με το δημόσιο χώρο και το φυσικό τοπίο.

Η έκθεση μεταμόρφωσε τα Ιωάννινα σε έναν καμβά όπου συγχωνεύτηκαν το φυσικό και το ψηφιακό στοιχείο, και παρουσιάστηκε μια ποικιλία έργων τέχνης, που άντλησαν την έμπνευσή τους από την ιστορία και τον πολιτισμό των Ιωαννίνων αλλά και το φυσικό περιβάλλον και ευρύτερα τεχνολογικά θέματα. Ορισμένα χαρακτηριστικά έργα αναφέρονται παρακάτω, κυρίως όσα από αυτά έχουν το στοιχείο της διαδραστικότητας και της χρήσης σύγχρονων τεχνολογικών μέσων. Επίσης επιλέχθηκαν έργα πολύ πρόσφατα που έγιναν με σκοπό τη συγκεκριμένη έκθεση και τη θεματική της:

4.3.1. Θεόκλητος Τριανταφυλλίδης, Λαμπριλένα Κωνσταντέλου-
“BugSim (Pheromone Spa)”₁

*Ζωντανή προσομοίωση (2022)+ Οσφρητική εγκατάσταση (2023),
Ανάθεση της Στέγης του Ιδρύματος Ωνάση:*

Εικόνα 4: “BugSim (Pheromone Spa)”, (2022), 4.3.1. Θεόκλητος Τριανταφυλλίδης,
Λαμπριλένα Κωνσταντέλου

(Πηγή: <https://www.onassis.org/el/art/exhibitions/plasmata-ii-ioannina>)

Το έργο επικεντρώνεται στην κλιματική αλλαγή προτείνοντας τεχνολογικές λύσεις με σκοπό την επιδιόρθωση της ζημίας που έχει προκληθεί στο φυσικό περιβάλλον. Μια ζωντανή προσομοίωση που προβλήθηκε σε οθόνη LED παρουσίαζε μια αποικία μυρμηγκιών, σε συνεργασία με μέλισσες-drones και άλλα έντομα, που προσπαθεί να επιδιορθώσει ένα συνεχώς καταρρέον οικοσύστημα. Στον ίδιο χώρο, η οσφρητική εγκατάσταση “Pheromone Spa”, σε συνεργασία με την εικαστικό Λαμπριλένα Κωνσταντέλου, εξέπεμπε αρώματα εσπεριδοειδών και συνθετικές φερομόνες μέσω τριών γλυπτών που θύμιζαν μυρμηγκοφωλιές. Η εγκατάσταση δημιούργησε μία εμπειρία που καλούσε το κοινό να συνομιλήσει περισσότερο με τη φύση, σημαντικό κομμάτι της ζωής στα Ιωάννινα. (Πηγή: Lifo)

4.3.2. Matthias Fritz, Mycelium Network, Ζωντανό γλυπτό (2023)
Το έργο προσαρμόστηκε για την έκθεση

*Εικόνα 5: "Mycelium Network", [2023], Matthias Fritz
(Πηγή: <https://www.onassis.org/el/art/exhibitions/plasmata-ii-ioannina>)*

Τα μανιτάρια ζουν και αναπτύσσονται σε μέρη κρυφά, όπου οι συνθήκες είναι ιδανικές. Ένα από τα καταφύγια της πόλης, αποτέλεσε το ιδανικό σκηνικό για την εν λόγω εγκατάσταση. Άλλη μια ευκαιρία για τους επισκέπτες να μυηθούν στο ανοίκειο και να έρθουν σε διάλογο με τον τόπο και τη φύση.

4.3.3. Αφροδίτη Παναγιωτάκου, Μανώλης Μανουσάκης, MANA
Πολυμεσική εγκατάσταση (2023) Ανάθεση Ιδρύματος Ονάση,
Συμμετέχουν: Κουντούρης, Β., Κουτσομικήλης, Μ., Larsson, Μ.,
Λεούσης, Χ., Λωλής, Ι., Νιάκα, Α.

Εικόνα 6: “MANA”, [2023], Αφροδίτη Παναγιωτάκου, Μανώλης Μανουσάκης
(Πηγή: <https://www.onassis.org/el/art/exhibitions/plasmata-ii-ioannina>)

Το έργο έδωσε τη δυνατότητα στους επισκέπτες να ανακαλύψουν τον υπόγειο κόσμο του κάστρου και του καταφυγίου μέσω της αφήγησης της οικογένειας της Αφροδίτης Παναγιωτάκου. Ιστορίες της πόλης από την οθωμανική περίοδο έως σήμερα, ήχοι και εικόνες συνέβαλαν σε μία εμπειρία σύνδεσης του ατομικού με το συλλογικό.

4.3.4. Universal Everything, Transfiguration
Βιντεοεγκατάσταση (2011-20)

Εικόνα 7: "Transfiguration", (2020-2021), Universal Everything
(Πηγή: <https://www.onassis.org/el/art/exhibitions/plasmata-ii-ioannina>)

Μια μορφή που μεταβάλλεται διαρκώς, κινείται ανάμεσα στο οικείο και το εξωπραγματικό, με ρυθμό που προκαλεί συναισθηματική ένταση στο θεατή.

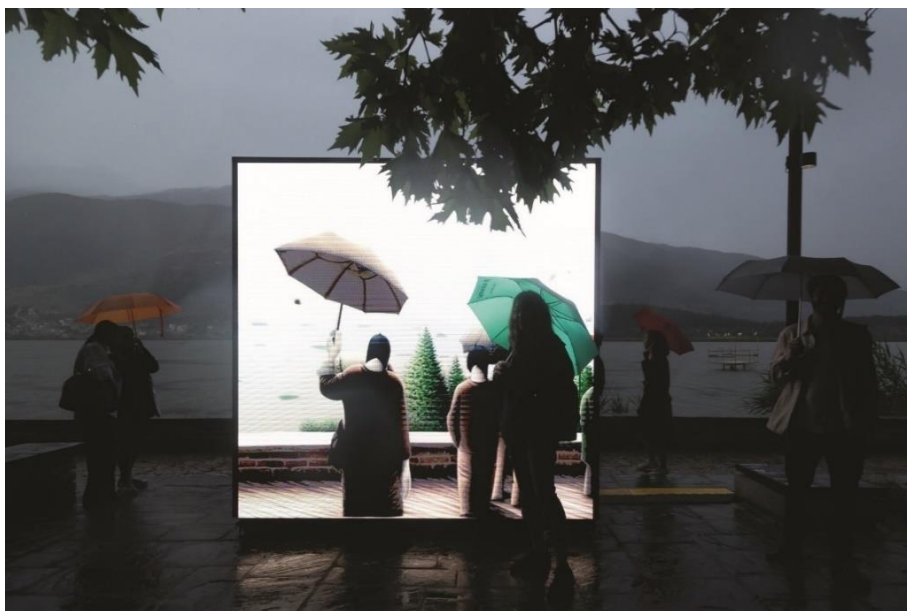
4.3.5. Πάνος Σκλαβενίτης, #thehead/Zete
Performance, digital video (2023)

Εικόνα 8: “#thehead/Zete”, (2023), Πάνος Σκλαβενίτης
(Πηγή: <https://www.onassis.org/el/art/exhibitions/plasmata-ii-ioannina>)

Ένα κατασκευασμένο έθιμο, παρουσιάζεται ως κάτι που συμβαίνει όντως στην περιοχή. Διαπραγματεύεται θέματα αναφορικά με τη μεταμφίεση και το καρναβαλικό (carnavalesque). Ένας διάλογος με την παράδοση, που όμως δεν είναι συντηρητικός.

4.3.6. Matthew Niederhauser, Marc Da Costa, *Parallels*
Ζωντανή εγκατάσταση μηχανικής μάθησης (2023) «Το έργο έχει
αναπτυχθεί στο πλαίσιο του ΟΝΧ Στούντιο, του επιταχυντή του Ιδρύματος
Ωνάση στη Νέα Υόρκη, και αποτελεί ανάθεση της Στέγης Ι.Ω. για την
έκθεση»

Εικόνα 9: “Parallels”, (2023), Matthew Niederhauser, Marc Da Costa
(Πηγή: <https://www.onassis.org/el/art/exhibitions/plasmata-ii-ioannina>)

Η εγκατάσταση δίνει τη δυνατότητα στους θεατές να αντιληφθούν τον κόσμο μέσω της τεχνητής νοημοσύνης. Ανταποκρινόμενη σε ήχους, την κίνηση των άστρων και άλλα περιβαλλοντικά ερεθίσματα, το “Parallels” προσπαθεί να ενσωματώσει τις τεχνολογίες μηχανικής όρασης στο φυσικό περιβάλλον. Στόχος του είναι να εξετάσει πως οι νέες γνώσεις και τεχνολογίες αλλάζουν τον τρόπο με τον οποίο κατανοούμε τον κόσμο γύρω μας. Μέσα από τα στατιστικά δεδομένα δισεκατομμυρίων διαδικτυακών εικόνων, πως μας «βλέπουν» οι μηχανές; Το “Parallels” λειτουργεί ως πύλη στη μηχανική μάθηση, τοποθετημένο στον παραλιακό δρόμο δίπλα στη λίμνη Παμβώτιδα, με θέα προς αυτή. Οι εικόνες που δημιουργεί αντλούν έμπνευση από την ιστορία των Ιωαννίνων και τους αμέτρητους ανθρώπους που έχουν αντικρίσει τη λίμνη κατά τη διάρκεια της ιστορίας. (Πηγή: Lifo)

4.3.7. John Gerrard, Flare (Oceania)
Ζωντανή προσομοίωση, (2020)

*Εικόνα 10: "Flare (Oceania)", (2020), John Gerrard
(Πηγή: <https://www.onassis.org/el/art/exhibitions/plasmata-ii-ioannina>)*

Μια φλόγινη σημαία υψώνεται σε ένα εικονικό θαλάσσιο τοπίο, δημιουργημένο σε πραγματικό χρόνο, με βάση φωτογραφίες από τον Uili Lousi στο αρχιπέλαγος Τόνγκα του Ειρηνικού. Το έργο λειτουργεί τόσο ως προειδοποίηση για τους κινδύνους της κλιματικής αλλαγής, όσο και ως κάλεσμα για δράση, σύμφωνα με τις οδηγίες της Συμφωνίας του Παρισιού. Σήμερα, οι ωκεανοί απορροφούν πάνω από το 90% της θερμότητας που εκπέμπουν οι βιομηχανικές κοινωνίες, κάτι που οδηγεί σε αύξηση της θερμοκρασίας των νερών, απειλώντας τη θαλάσσια ζωή και τους παραθαλάσσιους πληθυσμούς. Αυτή η κατάσταση επηρεάζει τα παγκόσμια κλιματικά μοτίβα, με πιο συχνά και έντονα καιρικά φαινόμενα, όπως τυφώνες, καθώς και την άνοδο της στάθμης της θάλασσας, κάτι που απειλεί περιοχές χαμηλού υψομέτρου όπως η Τόνγκα. Το νησί αυτό γίνεται σύμβολο για την παγκόσμια κοινότητα, υπενθυμίζοντας ότι η κλιματική κρίση αφορά όλους και απαιτεί συλλογική δράση. (Πηγή: Lifo)

4.3.8. Κατερίνα Κοριανού, Μέδουσα (Medussa)
Γλυπτική εγκατάσταση, (2023)

Εικόνα 11: "Μέδουσα (Medussa)", (2023), Κατερίνα Κοριανού
(Πηγή: <https://www.onassis.org/el/art/exhibitions/plasmata-ii-ioannina>)

Το έργο αναφέρεται στη γυναικοκτονία της κυρά Φροσύνης και άλλων 17 γυναικών στην ίδια λίμνη. Αυτό το γλυπτό, που αλλάζει μορφή με την πάροδο του χρόνου, καλεί τους θεατές να σκεφτούν την έμφυλη βία και να αντιληφθούν τη συνεχιζόμενη αλληλεπίδραση του έργου με το περιβάλλον, καθώς τα φύκια της λίμνης δίνουν νέα χρώματα και σχήματα στο γλυπτό. Η διαδραστικότητα εδώ δεν περιορίζεται μόνο στην αισθητική απόλαυση, αλλά εμπεριέχει και κοινωνικούς προβληματισμούς και ενθαρρύνει τον θεατή να αναστοχαστεί την ιστορία και το μέλλον του

4.3.9. Christian Mio Loclair, *Helin*
Μαρμάρινο γλυπτό (2022), Συλλογή Ιδρύματος Ωνάση

Εικόνα 12: “*Helin*”, (2022), *Christian Mio Loclair*
(Πηγή: <https://www.onassis.org/el/art/exhibitions/plasmata-ii-ioannina/>)

Το έργο “*Helin*” διερευνά την έννοια του συλλογικού σώματος και της συλλογικής ταυτότητας στη μετα-ανθρώπινη εποχή. Μέσα από την αλληλεπίδραση υλικού και ψηφιακού κόσμου, το έργο δημιουργεί έναν διάλογο με τον χώρο στον οποίο είναι τοποθετημένο, εξετάζοντας την ιστορική του σημασία, τα σύμβολά του, και τη φυσική του μορφή. Το γλυπτό, φτιαγμένο από μάρμαρο, δείχνει να ενσωματώνει αντιφατικά στοιχεία, όντας ταυτόχρονα ρευστό και συμπαγές, χωρίς να ακολουθεί μια συγκεκριμένη μορφή. Η δημιουργία του έγινε μέσω εφαρμογής τεχνητής νοημοσύνης, που αξιοποίησε ελεύθερα προσβάσιμες διαδικτυακές προτομές από διάφορους πολιτισμούς και ιστορικές περιόδους. Στην έκθεση στα Ιωάννινα, το “*Helin*” παρουσιάζεται μόνο ως υλικό αποτύπωμα αυτής της αλγοριθμικής διαδικασίας, χωρίς να ανακαλύπτει τον τρόπο παραγωγής του. Το έργο τοποθετείται δίπλα στην προτομή του Αλέξανδρου Πάλλη, ενός ηγέτη του δημοτικισμού, δημιουργώντας μια νέα συζήτηση για την έννοια της συλλογικής ταυτότητας στην εποχή της τεχνητής νοημοσύνης (Πηγή: Στέγη Ιδρύματος Ωνάση)

4.3.10. Μαρία Λουίζου, Six Breaths per Minute
Εγκατάσταση από κεραμικά γλυπτά, performance (2021&2023),
Το έργο προσαρμόστηκε για την έκθεση

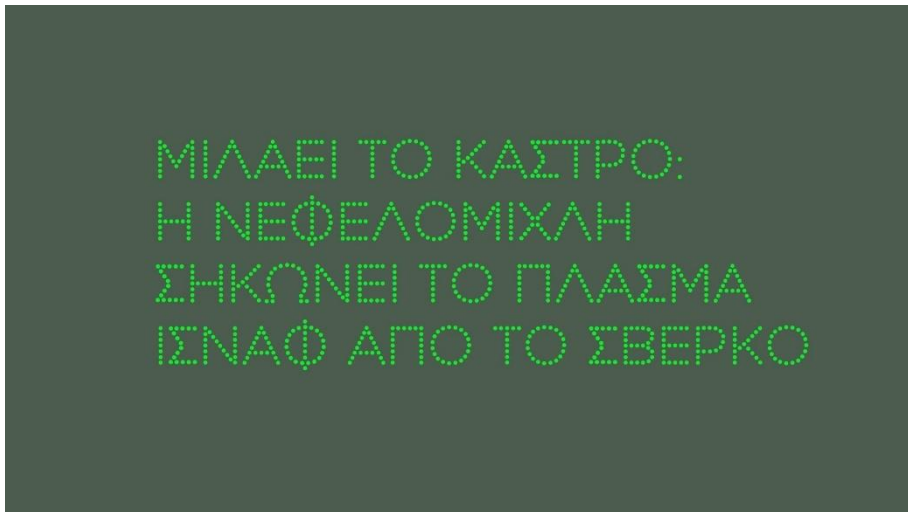

*Εικόνα 13: "Six Breaths per Minute", (2021&2023), Μαρία Λουίζου
(Πηγή: <https://www.onassis.org/el/art/exhibitions/plasmata-ii-ioannina>)*

Το έργο συνίσταται σε ένα σύνολο πήλινων γλυπτών, που λειτουργούν ως ένα είδος πνευστού οργάνου, το οποίο παρέχει βήμα στις φωνές που επιθυμούν να ακουστούν. Αποτελείται από πέντε μεγάλου μεγέθους πήλινα γλυπτά, τα οποία έχουν κενά στο εσωτερικό τους, καθώς ο στόχος είναι η δημιουργία ενός χώρου για ερμηνευτές και ερμηνεύτριες, όπου μπορούν να τοποθετηθούν τα σώματά τους και να εξερευνούν την εμπειρία του να κάνουν τη φωνή τους να ακούγεται. Για το έργο έχει συντεθεί και μια νέα μουσική, που μιμείται τη δομή των πολυφωνικών ηπειρώτικων μοιρολογιών. (...) Το έργο δημιουργήθηκε για να στείλει ένα μήνυμα στα θύματα της βίας, που ίσως να μην έχουν την ευκαιρία να εκφραστούν (...),
(Πηγή: Στέγη Ιδρύματος Ωνάση)

4.3.11. WordMord, Glwssic Isnaf

Ηχητική, γλυπτική και επιτελεστική εγκατάσταση (2023)

Εικόνα 14: "Glwssic Isnaf", (2023), WordMord

(Πηγή: <https://www.onassis.org/el/art/exhibitions/plasmata-ii-ioannina>)

Το έργο Glwssic Isnaf επικεντρώνεται στο γιαννιώτικο ιδίωμα και στη σύνδεση της ιστορίας της πόλης με τη λίμνη Παμβώτιδα και τα Βυρσοδεψεία της περιοχής. Το μη διαδίκτο πλάσμα Ισνάφ γεννιέται ή αναπαράγεται στο βυθό της λίμνης, η οποία απορροφά και διατηρεί τη μνήμη των ιστοριών και των ήχων της πόλης.

4.3.12. Στεφανία Στρούζα, Παμβώτις
Γλυπτική εγκατάσταση (2023)

Εικόνα 15: "Παμβώτις", (2023), Στεφανία Στρούζα
(Πηγή: <https://www.onassis.org/el/art/exhibitions/plasmata-ii-ioannina>)

Στο παρελθόν, η λίμνη προσέφερε τροφή και καταφύγιο σε πλήθος οργανισμών. Ωστόσο, ένα από τα κύρια προβλήματα που αντιμετωπίζει σήμερα είναι ο ευτροφισμός, η υπερβολική ανάπτυξη της φυτικής ύλης, που οδηγεί σε έλλειψη οξυγόνου στα νερά της. Αυτό το φαινόμενο καθιστά αδύνατη τη ζωή των υπόλοιπων υδρόβιων οργανισμών και προκαλεί αλλαγή στο χρώμα της λίμνης, δίνοντάς της μια σχεδόν τεχνητή πράσινη απόχρωση. Το έργο είναι ένα μεγάλο γλυπτό από φωσφορίζουσα ρητίνη και αλουμίνιο, το οποίο αναπαριστά αφαιρετικά το βυθό της Παμβώτιδας, ως ένα μείγμα υδάτων και φυτικής ύλης. Τοποθετημένο στη ζώνη πρασίνου στο Παραλίμνιο, το γλυπτό λειτουργεί σαν μια προέκταση της λίμνης, αντανακλώντας το γύρω περιβάλλον. Κατά τη διάρκεια της νύχτας, το γλυπτό εκπέμπει ένα φωσφορίζον πράσινο φως, το οποίο τονίζει την αλληλεπίδραση μεταξύ φύσης και τοξικότητας. Μέσα από τη συγκεκριμένη υλικότητα του έργου, η καλλιτέχνης επιδίωξε να αναδείξει τις συνεχείς αλλαγές του μολυσμένου νερού, καθώς και τη διπλή φύση της λίμνης ως Παμβώτιδα και ταυτόχρονα μιανή.

4.3.13. Entangled Others, Encounters with Aquatic Chimeras Βιντεοεγκατάσταση, 2020

Εικόνα 16: “Encounters with Aquatic Chimeras”, (2020), *Entangled Others*
(Πηγή: <https://www.onassis.org/el/art/exhibitions/plasmata-ii-ioannina>)

Πώς καθορίζονται τα όρια μεταξύ των διάφορων ειδών; Τι διαφοροποιεί μια μέδουσα από ένα έντομο; Μπορούμε να αναλύσουμε τις διαφορές τους βάσει περιβάλλοντος, του σχήματος, της εμφάνισης ή ακόμα και της συμπεριφοράς τους; Είτε έτσι, είτε αλλιώς, η κατηγοριοποίηση του κόσμου βασίζεται πάντα στην οπτική παρατήρηση. Αυτή η παρατήρηση ήταν η θεμελιώδης αρχή της κοσμοθεωρίας μας, που συνδυάζεται με ιστορίες όπου χίμαιρες με φανταστικά πλάσματα υβριδικής φύσης βρίσκονται στο όριο του γνωστού και του άγνωστου. Το έργο χρησιμοποιεί μηχανική μάθηση για να δημιουργήσει χίμαιρες, ερευνώντας συνδυασμούς γνωστής και λιγότερο γνωστής υδάτινης βιοποικιλότητας. Η παραλίμνια τοποθεσία είναι ευνοϊκή για την εγκατάσταση και επιτρέπει στις ψηφιακές οθόνες να αντανakλούν στο νερό, δημιουργώντας ερωτήματα για τα μυστικά που μπορεί να κρύβονται κάτω από την επιφάνεια.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ
_ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

5. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

5.1 Παρατήρηση πεδίου

Σε πρώτη φάση, η έρευνα για την αλληλεπίδραση του κοινού με τα έργα της έκθεσης PLASMATA II, έγινε με τη μέθοδο της παρατήρησης. Η παρατήρηση έγινε επιτόπου στην τοποθεσία της μελέτης περίπτωσης κατά τη διάρκεια διαφορετικών ημερών, στη χρονική διάρκεια διεξαγωγής της έκθεσης.

Η αλληλεπίδραση του κοινού με ένα έργο τέχνης, είναι κυρίως υπόθεση προσωπική αλλά μπορεί να επηρεαστεί από ένα πλήθος παραγόντων. Η έρευνα αυτή, έδειξε ότι η αλληλεπίδραση ενός ατόμου εξαρτάται από πολλούς διαφορετικούς παράγοντες, στους οποίους συμπεριλαμβάνεται η ηλικία, ο χώρος στον οποίο βρίσκεται το έργο, το είδος του έργου και οι δυνατότητες που αυτό προσφέρει για αλληλεπίδραση, η πρωτοτυπία καθώς και η αναμονή που πιθανόν απαιτείται για την επίσκεψη στο χώρο έκθεσης του έργου, αλλά και οι συμβολισμοί και τα μηνύματα που μεταδίδει.

Η πολυμεσική εγκατάσταση «MANA», έργο της Αφροδίτης Παναγιωτάκου και του Μανώλη Μανουσάκη, σε ένα από τα εγκαταλελειμμένα καταφύγια της περιοχής, είχε την μεγαλύτερη επισκεψιμότητα, με αναμονή που άγγιζε τις ώρες αιχμής μέχρι και τις 2 ώρες. Ο χώρος, που άνοιξε για το ευρύ κοινό με αφορμή το έργο, φέρει ορισμούς, ιστορικές αναφορές και συνειρμούς που σε συνδυασμό με την αφήγηση των δημιουργών μέσω των ήχων και των εικόνων, προκάλεσε έναν κατακλυσμό συναισθημάτων στους επισκέπτες, δίνοντάς τους τη δυνατότητα να συνδεθούν με το ανοίκειο.

Η ζωντανή εγκατάσταση μηχανικής μάθησης «Parallels», των Matthew Niederhauser και Marc Da Costa, τοποθετημένη δίπλα στη λίμνη σε ένα σημείο με καθιστικά στοιχεία, ήταν επίσης ένα έργο στο οποίο οι επισκέπτες, όλων των ηλικιών, έδειχναν να αφιερώνουν αρκετό χρόνο για να το παρατηρήσουν αλλά και να το ανακαλύψουν. Μέσω της τεχνητής νοημοσύνης, η εγκατάσταση έδινε τη δυνατότητα σύνδεσης με τη νέα τεχνολογία, το τοπίο αλλά και τον εαυτό.

Η εγκατάσταση από κεραμικά γλυπτά «Six Breaths per Minute», της Μαρίας Λουίζου, τοποθετημένη σε ένα ξέφωτο μπροστά από τα τείχη του Κάστρου, ήταν από τα έργα που το κοινό αγκάλιασε και αλληλοεπίδρασε αγγίζοντας τα όρια της αντοχής του. Το μήνυμα της δημιουργού ενάντια σε κάθε μορφή βίας που επικοινωνήθηκε και μέσω των performances που αποτελούσαν αναπόσπαστο κομμάτι της παρουσίασής του, αλλά και οι

αναφορές του στην ηπειρώτικη πολυφωνία και τον πολιτισμικό πλούτο της περιοχής, συνετέλεσαν στην σύνδεση του κοινού με αυτό.

Η ηχητική εγκατάσταση «The Passing», των Maenads, ήταν ένα αλγοριθμικά παραγόμενο μοιρολόγι, που αντηχούσε στη Νότια Πύλη του Κάστρου. Εδώ η αλληλεπίδραση του κοινού έγινε ολοφάνερη μέσα από τη χρονική δέσμευση. Κανείς δεν φάνηκε να προσπερνά το «Πέρασμα». Σε ένα σημείο που κανονικά δεν ευνοεί τη στάση, το κοινό στεκόταν σιωπηλό, προσπαθώντας να αφουγκραστεί τους γνώριμους αλλά και απόκοσμους ταυτόχρονα θρήνους.

Ενδιαφέρουσα ήταν και η αντίδραση του κοινού στα τοπόσημα της περιοχής που ενσωματώθηκαν στην έκθεση. «Τι κρύβεται πίσω από ένα τείχος;», «Hedera helix», «Μια σκάλα για τον Παράδεισο», «Σίγαση». Σημεία στάσης που ανέδειξαν τοπόσημα της παραλίμνιας περιοχής, ξεχασμένα ή αόρατα στην καθημερινότητα, που όμως αποτελούν κομμάτι της ιστορίας το τόπου στα οποία το κοινό φάνηκε να στέκεται άλλοτε με έκπληξη και άλλοτε με προβληματισμό.

5.2 Αντίκτυπος της έκθεσης στους επισκέπτες

Προκειμένου να διερευνηθεί ο αντίκτυπος της έκθεσης στο κοινό αλλά και η μακροχρόνια επίδραση ενός καλλιτεχνικού γεγονότος τέτοιας κλίμακας σε μία επαρχιακή πόλη όπως τα Ιωάννινα, διανεμήθηκε μέσω των ΜΚΔ ερωτηματολόγιο με ερωτήσεις κλειστού τύπου.

Από τις απαντήσεις φάνηκε ότι το κοινό σε μεγάλο ποσοστό (περίπου 75%) συμμετέχει σε καλλιτεχνικές εκδηλώσεις πολύ συχνά κατά τη διάρκεια του έτους (πάνω από 3 φορές) και αντίστοιχο ποσοστό συμπεριλαμβάνει στο πρόγραμμά του και εκθέσεις σύγχρονης τέχνης.

Σχεδόν το 70% των ερωτηθέντων επισκέφθηκε την έκθεση PLASMATA II πάνω από μία φορά, κυρίως με παρέα και το 50% αφιέρωσε στην έκθεση περισσότερο από 2 ώρες. Για την πλειοψηφία των ερωτηθέντων (ποσοστό περίπου 80%), η επίσκεψη στο χώρο έγινε με αφορμή την έκθεση, ορμώμενοι από το ενδιαφέρον τους για την τέχνη αλλά και την περιέργεια για τη συμμετοχή σε μία πρωτοποριακή για την πόλη εμπειρία. Το 40% των ερωτηθέντων συμμετείχε και σε κάποια από τις παράλληλες εκδηλώσεις της διοργάνωσης.

Το ενδιαφέρον των επισκεπτών προκάλεσαν κυρίως τα έργα που έδιναν τη δυνατότητα ενσώματης αλληλεπίδρασης όπως το έργο “Parallels” και το “Six Breaths per Minute”, καθώς και εγκαταστάσεις που έδιναν στο

κοινό τη δυνατότητα να σχετιστεί με το χώρο, να αλληλεπιδράσει με αυτόν, να τον εξερευνήσει και να επαναπροσδιορίσει τη σχέση του μέσω της συμμετοχής του, όπως συνέβη στην πολυμεσική εγκατάσταση “MANA”. Ακολουθώντας οι προσομοιώσεις και οι βιντεοεγκαταστάσεις, που ενσωμάτωναν νέες τεχνολογίες κίνησαν το ενδιαφέρον των επισκεπτών, προκαλώντας συνειρμούς και σκέψεις γύρω από τις νέες τεχνολογίες και την ενσωμάτωσή τους στα έργα σύγχρονης τέχνης.

Σχεδόν το 90% των ερωτηθέντων δεν έμεινε απλώς παρατηρητής αλλά εκμεταλλεύτηκε τη δυνατότητα για διάδραση που προσέφεραν οι εγκαταστάσεις, ενώ για όσους αυτό δε συνέβη, ο λόγος ήταν είτε η μεγάλη αναμονή είτε ο δισταγμός λόγω δημόσιας έκθεσης.

Το σύνολο σχεδόν των ερωτηθέντων θεώρησε πετυχημένη την επιλογή του χώρου διεξαγωγής της έκθεσης, απαντώντας ότι κατά ένα πολύ μεγάλο ποσοστό συνέβαλε στη συνολική εμπειρία, κάνοντάς τους ταυτόχρονα να αναθεωρήσουν τη σχέση τους με το συγκεκριμένο χώρο αλλά και την πόλη στο σύνολό της και να του αποδώσουν νέα νοήματα. Στην αίσθηση αυτή συνέβαλε και η ένταξη στα πλαίσια της έκθεσης 10 τοπόσημων της περιοχής, που οι περισσότεροι προσπερνούσαν ή αγνοούσαν την ύπαρξή τους, όπως και η «συνάντηση» των εκθεμάτων με τα υπάρχοντα γλυπτά της περιοχής.

Ποσοστό 75% των ερωτηθέντων, απάντησε θετικά στην ερώτηση αν η συμμετοχή του σε μία τέτοια έκθεση ενίσχυσε την αίσθηση του ανήκειν και της κοινωνικής συμμετοχής, ενώ παράλληλα το γεγονός μιας τέτοιας εμπειρίας σε έναν ελεύθερα προσβάσιμο χώρο λειτούργησε θετικά ως προς την σχέση του με την τέχνη γενικότερα, γεγονός που ενισχύεται από την απάντηση ότι μετά την έκθεση αυτή επισκέφθηκαν ή θα επισκεφθούν παρόμοιες διοργανώσεις.

5.3 Σκέψεις των δημιουργών

Προκειμένου η έρευνα να είναι όσο το δυνατόν πιο ολοκληρωμένη στάλθηκαν ερωτηματολόγια ανοικτού τύπου σε καλλιτέχνες που έργα τους άνηλθαν τη θεματική τους από την ιστορία και την παράδοση της πόλης των Ιωαννίνων, προκειμένου να μας μιλήσουν για το έργο τους και να μοιραστούν τις απόψεις τους για τις εκθέσεις τέχνης σε δημόσιους χώρους. Επιπλέον ζητήθηκε η άποψη της κ. Δάφνης Δραγώνα, εξωτερικής συνεργάτιδας της Στέγης και μιας εκ των επιμελητών της έκθεσης. Συζήτηση έγινε και με τον κ. Γεώργιο Σμύρη, Αρχιτέκτονα

Καθηγητή της Αρχιτεκτονικής Σχολής Ιωαννίνων, ο οποίος συνέβαλε με τις γνώσεις του για την πόλη, στην επιτυχημένη οργάνωση της έκθεσης.

Το γιαννιώτικο γλωσσικό ιδίωμα, έμφυλα και γλωσσικά ζητήματα καθώς και η βία που συνδέεται με αυτά, απασχόλησε την ομάδα *WORDMORD* με το έργο *Glwssic Isnaf*, ένα πλοκαμωτό έργο στο δημόσιο χώρο του κάστρου και του παραλίνιου των Ιωαννίνων. Μέσα από πεντάμηνι έρευνα, που συνδύασε ιστορικά και λογοτεχνικά κείμενα, τραγούδια, τοπικούς μύθους, αλλά και γεγονότα της επικαιρότητας, οι δημιουργοί συνέθεσαν μια πολυφωνική, κουίρ υβριδική αφήγηση. Ο ρυθμός, η σωματικότητα της γλώσσας και η εναλλαγή κωδικών (code switching) αναδεικνύονται ως βασικά εργαλεία αποδόμησης της «ηγεμονικής» γλώσσας και ταυτόχρονα ως γέφυρες που ενώνουν παρόν και παρελθόν, ιστορία και σύγχρονη ζωή. Το έργο αξιοποιεί ποικίλα μέσα: ηχητική και γλυπτική εγκατάσταση, βίντεο και περφόρμανς. Ταυτόχρονα, φέρνει σε διάλογο την παράδοση των βυρσοδεψείων της πόλης (τα ιστορικά «ταμπάκικα»), με τεχνολογίες αιχμής, όπως αλγοριθμικές διαδικασίες τεχνητής νοημοσύνης (AI). Η σύζευξη αυτών των στοιχείων γέννησε μια ηχητική «πολυπρόσωπη» οντότητα, το *Isnaf*, η οποία αφηγείται μια νέα, πληθυντική ιστορία ευαλωτοτήτων, όπου διασταυρώνονται φύλο, οικολογία, γλώσσα και ταυτότητα. Η ομάδα *WORDMORD* υπογραμμίζει ότι το έργο άντλησε πολύτιμα στοιχεία και βιώματα από τις συζητήσεις με κατοίκους της πόλης, αλλά και ανθρώπους που ζουν στα περίχωρα, αποκαλύπτοντας συχνά αθέατες πτυχές ρατσισμού ή διακρίσεων. Το *Glwssic Isnaf* επιχειρεί να ανοίξει έναν διάλογο γύρω από ζητήματα έμφυλης βίας, περιβαλλοντικής ρύπανσης και πολιτισμικής κληρονομιάς, καλώντας το κοινό σε μια βιωματική, ενσώματη συμμετοχή. Οι καλλιτέχνες θεωρούν πολύτιμη την έκθεση της τέχνης στον δημόσιο χώρο, τονίζοντας ότι συμβάλλει ουσιαστικά τόσο στην καλλιτεχνική εκπαίδευση του κοινού, όσο και στη βελτίωση της ποιότητας ζωής, αρκεί να μη γίνεται εργαλείο «εξευγενισμού» (gentrification). Ένα κρίσιμο ζήτημα που αναδείχθηκε κατά την έκθεση του έργου τους είναι η προσβασιμότητα του δημόσιου χώρου. Η ομάδα *WORDMORD* πιστεύει στη δυναμική της τέχνης να επηρεάζει συλλογικά συναισθήματα και να διαμορφώνει νέους τρόπους κατανόησης της πραγματικότητας. Έργα σαν το *Glwssic Isnaf* μπορούν να αφήσουν το αποτύπωμά τους μόνο εφόσον δημιουργηθούν πραγματικές δομές (οικονομικές, κοινωνικές, θεσμικές) που να ωφελούν όλους τους κατοίκους, κι όχι αποκλειστικά τους τουρίστες ή ένα περιορισμένο κοινό. Η τέχνη μπορεί να ανοίξει δρόμους για κοινωνικούς μετασχηματισμούς, αρκεί να υπάρχει βούληση και διάθεση ανοικτού, συμπεριληπτικού διαλόγου.

Το έργο “/’filo/” παρουσιάστηκε στο πλαίσιο της έκθεσης “plasmata II” στα Ιωάννινα, φιλοδοξώντας να αναδείξει την πολιτιστική κληρονομιά του τόπου και να ενώσει παραδοσιακές τεχνικές με καινοτόμες πρακτικές. Η *Μαρία Βαρελά*, δημιουργός του έργου, εξηγεί πώς η κοινή «μονοκονδυλιά» της γιαννιώτικης συρματερής αργυροχοΐας και της τερζίδικης κεντητικής λειτούργησε ως αφετηρία για μια σύγχρονη σύνθεση στο δημόσιο χώρο. Το έργο παίρνει τη μορφή μιας μεταλλικής κατασκευής, η οποία αναρριχάται στο τείχος του κάστρου, θυμίζοντας μεταλλική διάτρητη «δαντέλα». Η δαντέλα αυτή παραπέμπει στα χρυσονήματα των Γιαννιώτικων ενδυμάτων, συνδέοντας ευθέως την παράδοση με τη σύγχρονη καλλιτεχνική έκφραση. Κατά τη δημιουργία, η καλλιτέχνης βίωσε μια βαθιά αίσθηση σύνδεσης με την ιστορία της πόλης, ενώ μετά την ολοκλήρωση ένιωσε ικανοποίηση βλέποντας πώς ο δημόσιος χώρος «συνομιλεί» με το έργο σαν να ήταν πάντα εκεί. Οι παραδοσιακές τεχνικές ενσωματώθηκαν στον σχεδιασμό μέσω αλγορίθμων τεχνητής νοημοσύνης, που επέτρεψαν τη μετατροπή των μοτίβων σε σύγχρονη ψηφιακή μορφή. Κατ’ αυτόν τον τρόπο, η ιστορία της περιοχής δεν παραμένει στάσιμη, αλλά ξαναγράφεται σε μια νέα, ζωντανή «γλώσσα». Η διαδικασία αυτή αναδεικνύει τη σημασία του πολιτισμικού φορτίου, που μπορεί να συνεχίζεται και να εξελίσσεται, αρκεί να τολμούμε να παντρέψουμε παρελθόν και παρόν. Η εικαστικός πίστευε ότι το έργο θα λειτουργούσε ως «γέφυρα» ανάμεσα στους κατοίκους και τις παραδοσιακές τεχνικές που αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της τοπικής τους ταυτότητας. Οι αντιδράσεις έδειξαν έντονο ενδιαφέρον και περηφάνια, με ανθρώπους να φωτογραφίζονται, να ζητούν μόνιμη εγκατάσταση του έργου ή να μοιράζονται προσωπικές ιστορίες που συνδέονται με την παράδοση της περιοχής. Αυτή η δυναμική εμπειρία επιβεβαιώνει τη δύναμη της τέχνης να επαναφέρει στο προσκήνιο την ιστορία και να ενισχύει τη συλλογική μνήμη. Για την Μαρία Βαρελά οι ελεύθερα προσβάσιμες εκθέσεις τέχνης προσφέρουν μια μοναδική ευκαιρία καλλιτεχνικής εκπαίδευσης και επαφής με τον πολιτισμό για ανθρώπους που ίσως δεν θα επισκέπτονταν έναν «επίσημο» εκθεσιακό χώρο. Οι διαφορετικές κοινωνικές ομάδες συμμετείχαν ενεργά, μιλώντας για τα έργα διευρύνοντας την αντίληψή τους για την τοπική ιστορία. Αυτή η επαφή προκαλεί ενθουσιασμό, μορφώνει και συμβάλλει στη δημιουργία μιας αίσθησης κοινότητας. Όπως σημειώνει η καλλιτέχνης, όταν η τέχνη παρεμβαίνει δημιουργικά σε δημόσιους χώρους, γεννιέται ένας «ζωντανός διάλογος» με την πόλη. Κάτοικοι και επισκέπτες αλληλεπιδρούν, σχολιάζουν, φωτογραφίζονται, και τελικά συνειδητοποιούν τη διαχρονική αξία του πολιτισμού τους. Αυτή η παρατεταμένη τριβή μπορεί να μεταμορφώσει την καθημερινότητα των

πολιτών, ενισχύοντας τη σχέση τους με τον τόπο. Πέρα από την προσωρινή της διάσταση, μια έκθεση όπως η “plasmata II” μπορεί να αφήσει μόνιμο αποτύπωμα. Όταν οι πολίτες έρχονται σε επαφή με τη σύγχρονη τέχνη και συνειδητοποιούν ότι ο τόπος τους έχει μια ιδιαίτερη ιστορία που «ξαναζει», ενισχύεται η περηφάνια, η τουριστική επισκεψιμότητα και η στήριξη των καλλιτεχνών, προσφέροντας κίνητρο για μελλοντικές δράσεις. Στον βαθμό που δημιουργούνται προϋποθέσεις για ενεργή συμμετοχή, το πολιτιστικό κεφάλαιο της πόλης μπορεί να εξελιχθεί, συμβάλλοντας σε μια πιο ζωντανή και ανθεκτική κοινωνία.

Το έργο “Ρούς” της *Νικομάχης Καρακωστάνογλου*, είναι μια οπτική αφήγηση γύρω από τη μεταμόρφωση, την ανθεκτικότητα και την αναζήτηση της προσωπικής μας διαδρομής. Σύμφωνα με την ίδια την καλλιτέχνη, το “Ρούς” (ο «ρους της ζωής») εκφράζει την ανάγκη του ανθρώπου να διαπεράσει συμβολικά τα τείχη (τοπικά και προσωπικά), να απομακρυνθεί από την παράδοση ή την «ασφάλεια» και να αναζητήσει νέες προοπτικές. Η καλλιτέχνης, έχοντας ρίζες στη Σμύρνη, ένωσε βαθιά οικείες τις ιστορίες προσφυγιάς που αρχικά την ενέπνευσαν. Το “Ρούς” αναδεικνύει πώς η παράδοση (εδώ, η ιστορία του Δουργούτιου και οι μετακινήσεις πληθυσμών) μπορεί να συναντήσει τις νέες τεχνολογίες (βιντεοπροβολές, παιχνίδια με το φως, ψηφιακή επεξεργασία). Η Καρακωστάνογλου θεωρεί ότι δεν πρέπει να υπάρχει φόβος γύρω από τα σύγχρονα μέσα· αντιθέτως, καλεί σε δημιουργική αξιοποίησή τους, ώστε να διευρύνεται συνεχώς το πεδίο της τέχνης. Η Νικομάχη Καρακωστάνογλου υπογραμμίζει τη σημασία του δημόσιου χώρου ως διαρκούς σημείου συνάντησης, όπου άνθρωποι διαφορετικών κοινωνικών ή πολιτισμικών καταβολών μπορούν να βρεθούν στο ίδιο «πεζούλι» και να μοιραστούν μια πολιτιστική εμπειρία. Η ισότιμη αυτή συνύπαρξη καλλιεργεί την ενσυναίσθηση, διεγείρει τη φαντασία και φέρνει την τέχνη πιο κοντά στην καθημερινότητα. Όπως επισημαίνει η καλλιτέχνης, το ζητούμενο είναι η επαναληψιμότητα τέτοιων δράσεων, ώστε να ριζώσουν σε μια πόλη και να παράγουν μακροχρόνια αποτελέσματα. Η τέχνη μπορεί έτσι να αλλάξει σταδιακά τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονται οι πολίτες τη σχέση τους με την ιστορία, την κοινότητα και τον ίδιο τους τον τόπο. Ένα επιτυχημένο παράδειγμα που φέρνει η καλλιτέχνης είναι το “Φαινόμενο Ανάφη”, όπου οι κάτοικοι του νησιού περιμένουν με ενθουσιασμό την άφιξη καλλιτεχνών και επιμελητών, βλέποντας τον τόπο τους να γίνεται πολιτιστικός κόμβος.

Το “#thehead | Zéte” εντάσσεται στην εν εξελίξει έρευνα του *Πάνου Σκλαβενίτη* για τη μεταμφίεση και το καρναβαλικό στοιχείο. Ο καλλιτέχνης, αξιοποιώντας επιλεκτικά στοιχεία από την παράδοση της

Ηπείρου, επιδιώκει να «κατασκευάσει» ένα νέο, φανταστικό έθιμο, παρουσιάζοντάς το όμως σαν κάτι απόλυτα υπαρκτό. Μέσα από αυτή την προσέγγιση, εξερευνά τη ρευστότητα μεταξύ πραγματικότητας και μυθοπλασίας, αφήνοντας το κοινό να αναρωτιέται τι ανήκει στην αυθεντική παράδοση και τι είναι σύγχρονο, εφήμερο κατασκευάσμα. Ο καλλιτέχνης σημειώνει ότι η ενασχόληση με την παράδοση μπορεί να οδηγήσει σε πολύ ενδιαφέρουσες πολιτισμικές συμπράξεις, υπό την προϋπόθεση ότι δεν αντιμετωπίζεται με συντηρητικό τρόπο. Οι νέες τεχνολογίες, εξηγεί, αποτελούν εργαλεία που μπορούν να εμπλουτίσουν αυτά τα πειράματα, χωρίς όμως να υποκαθιστούν τη δημιουργική φαντασία και την ουσιαστική καλλιτεχνική έρευνα. Παρόλο που η έκθεση "Plasmata" στα Ιωάννινα προσέλκυσε μεγάλο αριθμό επισκεπτών, ο δημιουργός δεν δηλώνει βέβαιος για το πώς ο κόσμος της πόλης τελικά αφομοίωσε το έργο. Αναφέρεται σε κάποιες φωνές περί «εξευγενισμού» (gentrification) του παραλίμνιου χώρου, καθώς και σε αντιδράσεις από «φανατικούς χριστιανούς», οι οποίοι βρήκαν προκλητικές ορισμένες όψεις του. Όσον αφορά τη σημασία της τέχνης σε ελεύθερα προσβάσιμους δημόσιους χώρους, ο Σκλαβενίτης παραμένει επιφυλακτικός για το αν πρέπει να μιλάμε για «καλλιτεχνική εκπαίδευση» του κοινού στον δημόσιο χώρο. Θεωρεί, πάντως, ότι συχνά μια απρόσμενη συνάντηση με το έργο τέχνης μπορεί να εντυπωσιάσει βαθιά κάποιον, ιδίως ένα νεαρό άτομο, και να αποτελέσει καθοριστική εμπειρία που θα επηρεάσει ενδεχομένως τη ζωή του. Παρότι αναγνωρίζει ότι ενδέχεται να υπάρξουν θετικές επιδράσεις, ο καλλιτέχνης δεν εμφανίζεται σίγουρος για την έκταση και τη διάρκεια αυτών των επιδράσεων στις πόλεις όπου πραγματοποιούνται τέτοιες εκθέσεις. Δεδομένου ότι λείπει η συστηματική κριτική της σύγχρονης τέχνης σε ελληνικό πλαίσιο, οι περισσότερες αντιδράσεις μένουν σε επιφανειακό επίπεδο ή είναι απλώς θετικές. Δεν είναι βέβαιος κατά πόσο αυτές οι βραχυπρόθεσμες εκδηλώσεις θα εξελιχθούν σε κάτι μακροπρόθεσμο για τις τοπικές κοινωνίες.

Η *Στεφανία Στρούζα*, μέσα από το γλυπτικό έργο "Παμβώτις", επιχειρεί να μιλήσει για τη σχέση του ανθρώπου με το υδάτινο στοιχείο, τον περιβαλλοντικό κίνδυνο που ελλοχεύει και τη σημασία της φυσικής και πολιτισμικής κληρονομιάς. Η εγκατάστασή της, επανερμηνεύει με σύγχρονους όρους την τοπική παράδοση, αντλώντας παράλληλα έμπνευση από οικολογικές ανησυχίες. Το γλυπτικό έργο Παμβώτις είναι και αυτό ένα κομμάτι της έρευνας που διεξάγει η καλλιτέχνιδα πάνω στο υδάτινο στοιχείο, τα περιβαλλοντικά προβλήματα και τη διερεύνηση της σχέσης μεταξύ ιστορίας, τόπου και οικολογίας. Η καλλιτέχνιδα επισκέφθηκε την πόλη μία φορά, διαπιστώνοντας ότι τα προβλήματα που είχε εντοπίσει σε

άλλες περιοχές (όπως ο ευτροφισμός των υδάτων) είναι υπαρκτά και στη λίμνη Παμβώτιδα. Το έργο αποτελείται από αλουμίνιο και οξειδωμένους σωλήνες σε συνδυασμό με φωσφορίζοντα υλικά. Μέσα από την υλικότητα μιλά για το πρόβλημα του ευτροφισμού της λίμνης, το οποίο «βγάζοντάς το» έξω από τη λίμνη, επιχειρεί να το κάνει περισσότερο ορατό και να προβληματίσει το κοινό. Η τέχνη της γιαννιώτικης ασημουργίας, ιδωμένη μέσα από τη σφυρηλάτηση του αλουμινίου και την παραμόρφωσή του, επιχειρεί τη σύνδεση με την τοπική παράδοση. Το έργο «Παμβώτις» είναι μία αφαιρετική μορφή, η οποία επιχειρεί μέσα από τη μικρή κλίμακα να μιλήσει για τη μεγάλη κλίμακα, τη λίμνη Παμβώτιδα, υπογραμμίζοντας τη μεταβλητότητα του τοπίου και την αναγκαιότητα της αποτροπής της περιβαλλοντικής υποβάθμισης. Επιχειρεί να δημιουργήσει συσχετισμούς μεταξύ του συμβολικού κόσμου των αντικειμένων και των εννοιών της χρονικότητας, της σωματικότητας και της γεωγραφίας. Ένα έργο 3,5μ, το οποίο μέσα από τη ρευστότητά του, την αστάθεια των υλικών, τις αντανakλάσεις και το άμορφο, φαίνεται να κατάφερε να συνδεθεί με τους επισκέπτες και να ενισχύσει την αλληλεπίδραση. Όπως τονίζει η καλλιτέχινια, η έκθεση στον δημόσιο χώρο λειτουργεί διαφορετικά από ένα μουσείο ή μια γκαλερί: είναι δημοκρατική, απρόβλεπτη και γεμάτη προκλήσεις. Οι κάτοικοι και οι επισκέπτες μπορούν να βιώσουν το έργο σε ένα οικείο περιβάλλον, το οποίο αλλάζει μορφή και νόημα χάρη στα χρώματα και τις εγκαταστάσεις που επεμβαίνουν σε γνώριμες καθημερινές διαδρομές. Ωστόσο, υπάρχει πάντα ο κίνδυνος του βανδαλισμού ή της παρερμηνείας, αλλά ακριβώς αυτή η αβεβαιότητα αποτελεί κομμάτι της δυναμικής της δημόσιας τέχνης. Η παρέμβαση της τέχνης στον αστικό ιστό μπορεί να ξανασυστήσι τον τόπο στους κατοίκους του. Η κ. Στρούζα επισημαίνει ότι οι δημόσιες εκθέσεις προκαλούν νέες συνδέσεις, προσφέροντας τη δυνατότητα να αναθεωρήσουμε την αντίληψή μας για ένα γνώριμο σημείο, να αντιληφθούμε τον δημόσιο χώρο ως συλλογικό αγαθό και να ευαισθητοποιηθούμε για ζητήματα όπως η οικολογία και η πολιτισμική κληρονομιά. Σύμφωνα με τη δημιουργό, παρόμοιες εκδηλώσεις μπορούν να έχουν μακροχρόνια επίδραση εφόσον πυροδοτούν συζητήσεις και συνειδητοποιήσεις για τον ρόλο μας ως «χρηστών» του δημόσιου χώρου. Η καλλιτεχνική διαδικασία σε υπαίθριους χώρους, προσβάσιμους σε όλους, ενισχύει τη συλλογική ευθύνη και την αισθητική καλλιέργεια, επηρεάζοντας (έστω και σταδιακά) τον τρόπο που οι πολίτες αντιλαμβάνονται τον τόπο τους και τη σχέση τους με το φυσικό περιβάλλον.

Η *Δάφνη Δραγώνα*, εξωτερική συνεργάτης επιμελήτρια της έκθεσης, μίλησε για τη λογική πίσω από το εγχείρημα, τις επιμέρους επιλογές και τη δυναμική που μπορεί να αναπτύσσεται όταν η τέχνη βγαίνει από τους

«κλειστούς» χώρους της και συνομιλεί με τα μνημεία και τους ανθρώπους μιας επαρχιακής –αλλά πλούσιας σε ιστορία– πόλης. Η Στέγη Ιδρύματος Ωνάση είχε ήδη διοργανώσει εκθέσεις σύγχρονης τέχνης σε δημόσιους χώρους της Αθήνας, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στα ψηφιακά μέσα. Παράλληλα, είχε ξεκινήσει δράσεις και σε άλλες πόλεις της Ελλάδας, επιδιώκοντας να «ανοίξει» την τέχνη στο ευρύτερο κοινό. Τα Ιωάννινα επιλέχθηκαν όχι μόνο για την πλούσια ιστορία τους και την πνευματική τους παράδοση, αλλά και για το ενεργό φοιτητικό κοινό και τη ζωντανή ερευνητική κοινότητα που φιλοξενούν. Η λίμνη Παμβώτιδα, ως χαρακτηριστικό στοιχείο του φυσικού περιβάλλοντος, έπαιξε καθοριστικό ρόλο στη λήψη της απόφασης· η έκθεση «Plasmata» έδωσε έτσι την ευκαιρία να αναδειχθεί η σχέση πολιτισμού, φύσης και τοπικής ιστορίας. Η επιλογή του παραλίμνιου χώρου δεν ήταν τυχαία. Πρόκειται για μια μεταβατική ζώνη ανάμεσα στην πόλη και τη λίμνη, που αποτελεί φυσικό σύμβολο της διαρκούς αλληλεπίδρασης ανθρώπου και περιβάλλοντος. Πολλά από τα έργα της έκθεσης αναφέρονταν ρητά στη σχέση αυτή, π.χ. η “Παμβώτις” της Στεφανίας Στρούζα (με αναφορά στον ευτροφισμό της λίμνης) ή το “Glwissic Isnaf” των WORDMORD (με αναφορά στα βυρσοδεψεία). Στην πλευρά του κάστρου, τα έργα αξιοποίησαν την ιδιαίτερη ιστορική «στρωματογραφία» του τείχους, το οποίο διατηρεί ίχνη από διάφορες εποχές (ελληνιστική, βυζαντινή, οθωμανική). Μέσα από φωτισμούς, επιτόπιες εγκαταστάσεις και προσβάσεις σε χώρους που συχνά παραμένουν κλειστοί, οι επισκέπτες είχαν την ευκαιρία να θυμηθούν ή να ανακαλύψουν ιστορικά σημεία, να περιπλανηθούν και να βιώσουν το παρελθόν της πόλης με έναν διαφορετικό, πιο βιωματικό τρόπο. Ένα από τα κεντρικά σημεία που θίγει η Δάφνη Δραγώνα είναι ότι η τέχνη στον δημόσιο χώρο δεν επινοεί νέα νοήματα, αλλά «φωτίζει» όσα υπάρχουν και συχνά παραμένουν αθέατα ή ξεχασμένα. Το παρελθόν δεν περιορίζεται στο συμβολικό επίπεδο· είναι παρόν, καθορίζει το μέλλον και ενσωματώνεται στην καθημερινή ζωή. Απόδειξη αποτελεί ο διάλογος που άνοιξαν έργα όπως το “#thehead | Ζέτε” του Πάνου Σκλαβενίτη, το οποίο έδωσε έμφαση σε τοπικά καρναβαλικά έθιμα («Τζαμάλες») και σε άλλα στοιχεία ευρύτερης βαλκανικής πολιτισμικής κληρονομιάς. Μέσα από έργα που πειραματίζονται με υβριδικές μορφές, νέες τεχνολογίες και ψηφιακές πρακτικές, η «Plasmata» έθιξε ζητήματα όπως η ταυτότητα, η πολιτισμική ποικιλομορφία και η οικολογία. Καλλιτέχνες συνεργάστηκαν με τοπικές παραδόσεις (π.χ. ασηουργία, μουσικές, έθιμα), για να ενεργοποιήσουν μνήμες και να προκαλέσουν συζητήσεις αναφορικά με το παρελθόν και το μέλλον των Ιωαννίνων. Με αυτόν τον τρόπο, υποστηρίζει η Δραγώνα, η έκθεση μπορεί να συμβάλει στη διατήρηση και την αναβίωση της συλλογικής μνήμης, υπενθυμίζοντας ότι οι παραδόσεις

διαρκώς αναπλάθονται και νοηματοδοτούνται διαφορετικά, ειδικά όταν συναντούν τη σύγχρονη καλλιτεχνική έκφραση. Τέλος, η επιμελήτρια τονίζει τη δυναμική που δημιουργείται όταν η τέχνη βγαίνει από τον «κλειστό» εκθεσιακό χώρο και περνά σε υπαίθριους, ελεύθερα προσβάσιμους χώρους. Οι επισκέπτες –κάτοικοι, φοιτητές, περαστικοί τουριστές– βιώνουν την πόλη διαφορετικά: φωτίζονται άγνωστες γωνιές της, αποκαλύπτεται η πολύπλοκη ιστορία της, και δημιουργούνται απρόσμενες συνδέσεις ανάμεσα στο φυσικό περιβάλλον και τη σύγχρονη καλλιτεχνική δημιουργία. Αυτή η πολυφωνική προσέγγιση, που αναδύθηκε μες από την «Plasmata», επιτρέπει ένα νέο κοίταγμα στο παρελθόν, στο παρόν και στο μέλλον της πόλης, ενεργοποιώντας τη φαντασία και αναζωπυρώνοντας την επιθυμία για βαθύτερη γνωριμία με τον τόπο και τους ανθρώπους του. Με άλλα λόγια, μέσα από τη «Plasmata», φάνηκε ότι οι παραδόσεις και οι ιστορικές διαδρομές ενός τόπου μπορούν να επανανοηματοδοτηθούν όταν βρεθούν στο επίκεντρο μιας δημιουργικής συνομιλίας με τη σύγχρονη τέχνη. Στον βαθμό που αναδεικνύονται οι τοπικές μνήμες και η πολιτισμική ποικιλία, τέτοιες εκθέσεις όχι απλώς συνεισφέρουν στον πολιτιστικό διάλογο, αλλά τροφοδοτούν την ταυτότητα και την καθημερινότητα μιας κοινότητας με φρέσκιες ιδέες και εμπειρίες.

Ο *Γεώργιος Σμύρης* στις συζητήσεις μας, αναφέρθηκε στη σχέση του χώρου της πόλης με την ιστορία και τη μνήμη. Ο χώρος, υποστηρίζει, λειτουργεί ως το πλαίσιο μέσα στο οποίο συντελούνται οι ανθρώπινες εμπειρίες και οι σχετικές τους αφηγήσεις. Η ιστορία των πόλεων είναι ένας από τους ασφαλέστερους τρόπους για να γνωρίσουμε την καθημερινότητα μας και πως οι άνθρωποι αλληλεπιδρούν με τη φυσική τους πραγματικότητα. Η προφορική ιστορία καθορίζει πώς οι άνθρωποι βιώνουν τον χώρο και πώς οι μνήμες τους συνδυάζονται με τον τόπο. Αυτή η διαδικασία μπορεί να αλλάξει τις καθιερωμένες αντιλήψεις για ένα συγκεκριμένο χώρο, επιτρέποντας έτσι νέες συνδέσεις και νοήματα. Ο χρόνος και ο χώρος συγκροτούν την ιστορική εμπειρία, όπου η μνήμη που προκύπτει από προφορικές μαρτυρίες επιτρέπει την αναγνώριση της αλλαγής και της μετεξέλιξης των χώρων μέσα στον χρόνο. Οι πολλαπλές αναμνήσεις και οι ιστορίες διαφορετικών ομάδων συγκλίνουν σε αστικούς χώρους, συνθέτοντας ένα παλίμψηστο. Αυτό αντανakλά τις ποικίλες όψεις και επιδράσεις που οι άνθρωποι δίνουν στον τόπο τους, ενισχύοντας την έννοια ότι ο χώρος είναι βαθιά συνδεδεμένος με τις ανθρώπινες ερμηνείες και εμπειρίες. Αυτές οι συνδέσεις δείχνουν πως ο χώρος δεν είναι απλώς ένα φυσικό περιβάλλον αλλά και ένας φορέας ιδεών, συναισθημάτων και κοινωνικών σχέσεων. Πώς, όμως, τα εικαστικά έργα συμβάλλουν στη διαμόρφωση της συλλογικής μνήμης και της ταυτότητας

των πόλεων; Αυτό συμβαίνει μέσα από τη διαδικασία της συνύπαρξης και αλληλεπίδρασης διαφορετικών πολιτιστικών και κοινωνικών αφηγήσεων. Μέσω των εικαστικών έργων, διάφορες ομάδες και κοινότητες μπορούν να εκφράσουν τις προσωπικές τους ιστορίες και τις συλλογικές μνήμες τους. Αυτές οι αναμνήσεις επικαλύπτονται και διασταυρώνονται, δημιουργώντας ένα πολυδιάστατο παλίμψηστο στον δημόσιο χώρο, που αναδεικνύει την τοπικότητα και την ιστορία των μεταβάσεων της κάθε πόλης. Τα εικαστικά έργα προσφέρουν τη δυνατότητα για διασύνδεση μεταξύ του παρελθόντος και του παρόντος, επιτρέποντας στους θεατές να επαναξιολογήσουν τις καθιερωμένες αντιλήψεις τους για τον τόπο τους. Με αυτόν τον τρόπο, τα έργα αυτά βοηθούν στο να αναδειχθούν οι "πολλές πόλεις μέσα στην πόλη", δείχνοντας διαφορετικές εκφάνσεις της αστικής ζωής. Η τέχνη μπορεί να διαπλέκεται με ζητήματα ταυτότητας, ενσωματώνοντας λόγους αγάπης και μίσους, και επηρεάζοντας έτσι τις κοινωνικές σχέσεις και τις πρακτικές συμβίωσης. Αυτές οι διαπλέξεις οργανώνουν την υφή των σύγχρονων πόλεων, προάγοντας μια πιο σύνθετη κατανόηση των καθημερινών εμπειριών των κατοίκων. Έτσι, η συνδυαστική λειτουργία των εικαστικών έργων όχι μόνο ενισχύει τη συλλογική μνήμη αλλά και συντελεί στην αναδιαμόρφωση της αστικής ταυτότητας, προσφέροντας νέες προοπτικές σε γνωστά αστικά φαινόμενα.

5.4 Γενικά συμπεράσματα

Μέσα από μια ενδελεχή ανασκόπηση της βιβλιογραφίας και αναζητώντας το θεωρητικό πλαίσιο που επενδύει ένα τόσο τολμηρό και απαιτητικό εγχείρημα, όπως είναι αυτό της τέχνης στο δημόσιο χώρο και ειδικότερα αυτό της έκθεσης "PLASMATA II", φτάνουμε στο τελευταίο μέρος της παρούσας έρευνας. Στο τελευταίο μέρος αυτού του κεφαλαίου παρουσιάζονται τα συμπεράσματα που εξήχθησαν, χρησιμοποιώντας επιπλέον στοιχεία, που εξήχθησαν από ερωτηματολόγιο που τέθηκε στη διάθεση του κοινού και των καλλιτεχνών, προκειμένου να στηριχθούν οι υποθέσεις της έρευνάς μας σε στέρεες και πραγματικές βάσεις και να πραγματοποιηθεί μια είδους αποτίμηση, τόσο εκ μέρους των συμμετεχόντων, όσο και εκ μέρους των ίδιων των καλλιτεχνών και των συντελεστών, οι οποίοι την συνέλαβαν ως ιδέα και την υλοποίησαν.

Όπως αναλύθηκε στην έρευνα, ο δημόσιος χώρος αποτελεί ένα πεδίο έκφρασης και ανταλλαγής κοινωνικών και πολιτικών μηνυμάτων, μηνύματα τα οποία τίθενται στη διάθεση του κοινού μέσω της τέχνης. Η δημόσια τέχνη και ο δημόσιος χώρος είναι έννοιες αλληλένδετες και ο συνδυασμός τους είναι ο φορέας, που επιτρέπει την επικοινωνία μεταξύ

του θεατή και της πόλης. Η σύγχρονη τέχνη είναι μια μορφή τέχνης, που επικεντρώνεται στην αλληλεπίδραση του θεατή (που είναι συγχρόνως ένα είδος χρήστη) με το έργο τέχνης. Οι εγκαταστάσεις είναι σχεδιασμένες ώστε να ενσωματώνονται με το περιβάλλον, ωστόσο η εμπειρία των χρηστών είναι πέρα από τις τεχνολογικές λειτουργίες που μπορεί να χρησιμοποιούνται στα έργα, προκειμένου να υλοποιηθεί η ενσωμάτωση αυτή. Ο δημόσιος χώρος, στον οποίο τοποθετούνται τα έργα, από μόνος του φέρει ορισμούς, ιστορικές αναφορές και συνειρμούς, συνιστώσες που είναι σημαντικές για την εμπειρία των χρηστών και ενσωματώνονται στις προϋπάρχουσες αντιλήψεις τους, το κοινωνικό τους υπόβαθρο, τη γνώση τους για την τεχνολογία κ.λπ. Αυτό επηρεάζει τις πράξεις και τις ερμηνείες τους, επιτρέποντάς τους να τοποθετήσουν τις ενέργειές τους μέσα σε ένα κοινωνικό πλαίσιο και να κατανοούν την εγκατάσταση από τις συνθήκες υπό τις οποίες εισέρχονται. Οι συνέπειες της δημόσιας έκθεσης είναι διπλές. Παρέχει στους χρήστες τη δυνατότητα να δρουν με συγκεκριμένους τρόπους (π.χ. προσπαθώντας να επικοινωνήσουν, να κάνουν δηλώσεις, να διασκεδάσουν κ.λπ.), και προκαλεί εμπειρίες εγγύτητας, παρουσίας και ανήκειν.

Οι εγκαταστάσεις που σχεδιάζονται για να υπάρχουν στους εξωτερικούς δημόσιους χώρους προσπαθούν να συνεισφέρουν με κάποιο τρόπο στην αναγέννηση του δημόσιου χώρου της σύγχρονης πόλης και στο ζωντάνεμα της κοινωνικής αλληλεπίδρασης, στη διατήρηση και επανασύνδεση με την πολιτισμική ταυτότητα του τόπου και τη συλλογική μνήμη. Δεν είναι μόνο ένας τρόπος καλλιτεχνικής έκφρασης και επικοινωνίας ανάμεσα στον καλλιτέχνη και το κοινό ή του κοινού μεταξύ τους, αλλά αποσκοπούν και στην αλληλεπίδραση των ανθρώπων με το περιβάλλον γύρω τους. Μια αλληλεπίδραση που θα βοηθήσει στο να βιώσουν την πόλη με έναν άλλον τρόπο να αλλάξουν την καθημερινή τους πορεία και να ανακαλύψουν σημεία της πόλης, που μέχρι τώρα δεν είχαν τη δυνατότητα να γνωρίσουν, βιώνοντας έτσι νέες εμπειρίες. Με τη διαμόρφωση του έργου του ο καλλιτέχνης συμβάλλει στη δημιουργία ενός περιβάλλοντος απαλλαγμένου από την αμηχανία και τον φόβο για συμμετοχή στα κοινά της σύγχρονης κοινωνίας. Ενθαρρύνει τους συμμετέχοντες ώστε να γίνουν ενεργοί πολίτες και όχι παθητικές οντότητες, αποκτώντας πληρέστερη αντίληψη του περιβάλλοντος και αναγκάζοντάς τους να προβληματιστούν. Ο θεατής γίνεται πρωταγωνιστής, ώστε να μάθει να αντιλαμβάνεται το χώρο γύρω του και να τον κρίνει με την αισθητική του, αφού μετέχει και ο ίδιος στη διαμόρφωσή της.

Η έκθεση κατάφερε να ενεργοποιήσει τον δημόσιο χώρο των Ιωαννίνων, καθώς τα έργα προσέφεραν νέα αφηγήματα και εμπειρίες στους

περαστικούς. Τα έργα που παρουσιάστηκαν αφορούσαν συχνά θέματα όπως η τεχνητή νοημοσύνη, η βιοτεχνολογία και η βιωσιμότητα, προσελκύοντας έτσι την προσοχή τόσο των ενημερωμένων θεατών όσο και των απλών περαστικών. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη μιας νέας αντίληψης του χώρου, η οποία συνδέεται με τις δυνατότητες της σύγχρονης τεχνολογίας και τις κοινωνικές της επιπτώσεις. Η διαδραστική φύση πολλών έργων προσκάλεσε τους επισκέπτες να γίνουν μέρος του καλλιτεχνικού έργου, να εξερευνήσουν και να πειραματιστούν με τις έννοιες της τεχνολογίας και του σώματος. Αυτή η συμμετοχική διάσταση ενίσχυσε την αίσθηση του «ανήκειν» στον χώρο, καθώς οι κάτοικοι των Ιωαννίνων και οι επισκέπτες ένιωσαν ότι είχαν ενεργό ρόλο στην καλλιτεχνική διαδικασία και, κατ' επέκταση στον χώρο που τους περιέβαλλε.

ONASSIS

ONASSIS STEGI

MovementRadio
24-HOUR LIVE RADIO

Plāsmata II
IOANNINA

ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΠΑΡΑΞΕΝΑ ΨΗΦΙΑΚΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α
_ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

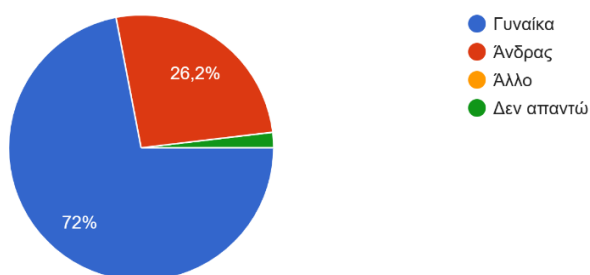
6. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α - ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Παρακάτω παρατίθενται οι απαντήσεις που δόθηκαν στο ερωτηματολόγιο για την αποτίμηση της έκθεσης PLASMATA II στα Ιωάννινα (16.06.2023 - 09.07.2023)

Γενικά Στοιχεία

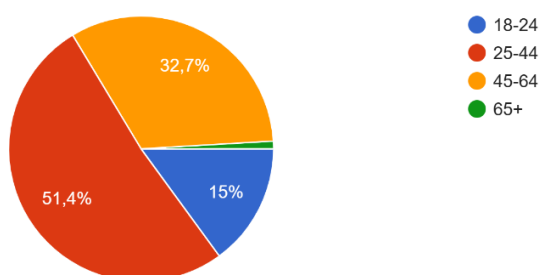
Φύλο

107 απαντήσεις

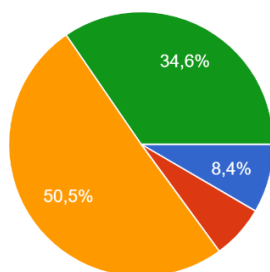
Ηλικία

107 απαντήσεις

Εκπαίδευση

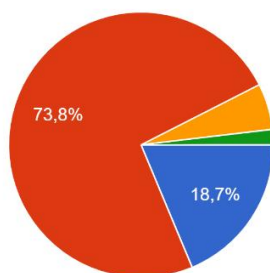
107 απαντήσεις

- Υποχρεωτική εκπαίδευση (Γυμνάσιο/Λύκειο)
- Τεχνική εκπαίδευση
- Πανεπιστήμιο (ΑΕΙ / ΤΕΙ)
- Μεταπτυχιακό / Διδακτορικό

Επάγγελμα

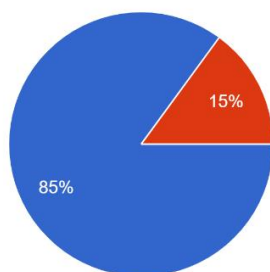
107 απαντήσεις

- Φοιτητής
- Εργαζόμενος
- Άνεργος
- Συνταξιούχος

Τόπος κατοικίας

107 απαντήσεις

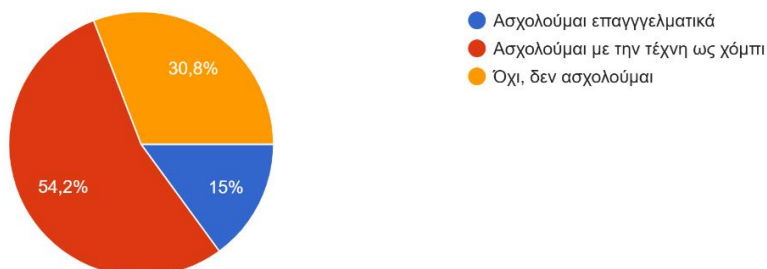

- Ευρύτερη περιοχή πόλης Ιωαννίνων
- Άλλού

Σχέση με την τέχνη

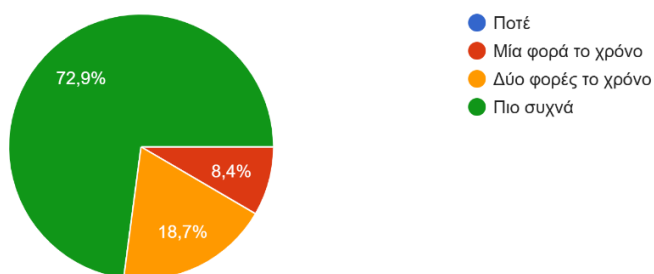
Ασχολείστε με την τέχνη επαγγελματικά ή ως χόμπι;

107 απαντήσεις

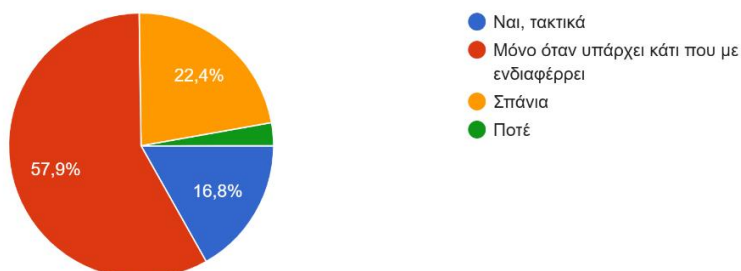
Πόσο συχνά επισκέπτεστε καλλιτεχνικές εκδηλώσεις (μουσικές, πολιτιστικές κ.ά);

107 απαντήσεις

Επισκέπτεστε εκθέσεις σύγχρονης τέχνης;

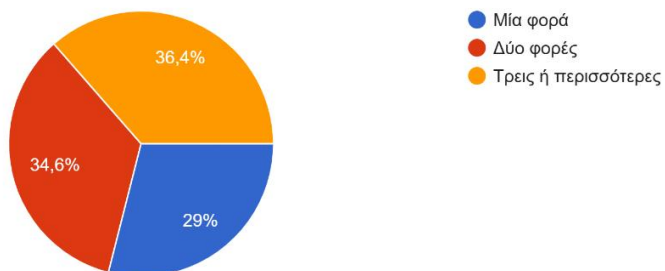
107 απαντήσεις

Εμπειρία από την έκθεση PLASMATA II

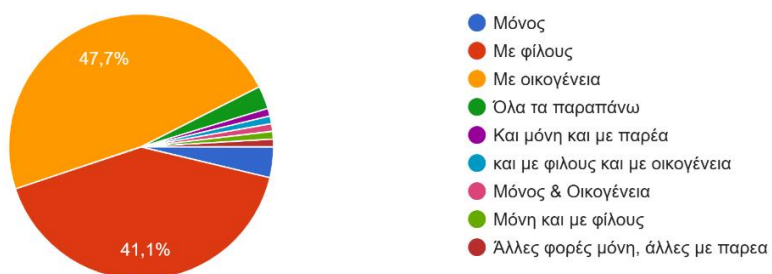
Πόσες φορές επισκεφθήκατε την έκθεση "Plásmata II";

107 απαντήσεις

Επισκεφθήκατε την έκθεση μόνος ή με παρέα;

107 απαντήσεις

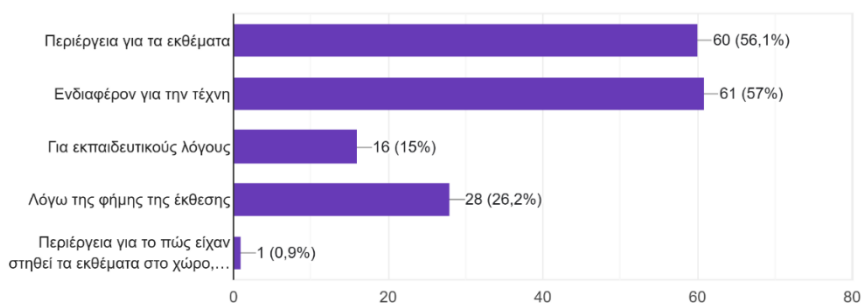
Η επίσκεψή σας στην έκθεση έγινε στα πλαίσια της βόλτας σας στην παραλίμνια περιοχή ή με αφορμή την έκθεση;

107 απαντήσεις

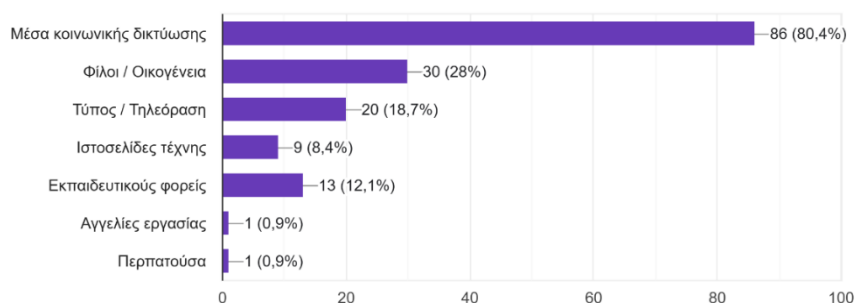
Ποιο ήταν το βασικό σας κίνητρο να επισκεφθείτε την έκθεση;

107 απαντήσεις

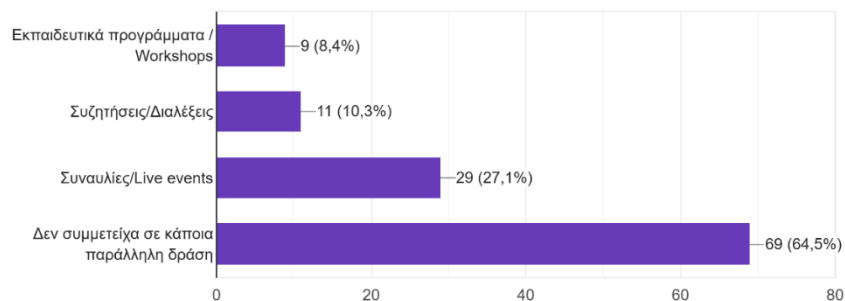
Πώς μάθατε για την έκθεση;

107 απαντήσεις

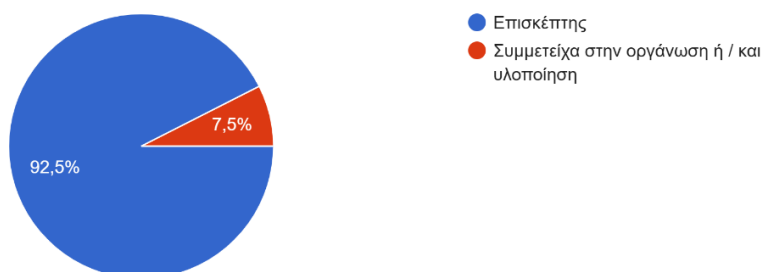
Σε ποιες από τις παράλληλες δράσεις της έκθεσης συμμετείχατε;

107 απαντήσεις

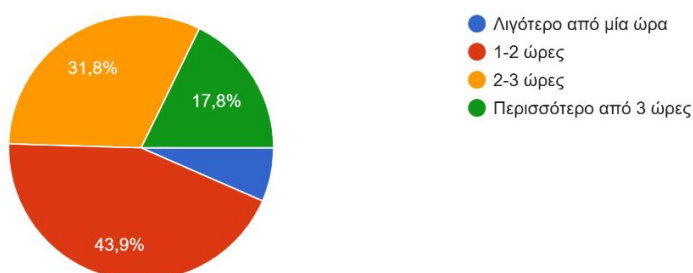
Πήρατε μέρος στην έκθεση ως επισκέπτης ή ως συνεργάτης;

107 απαντήσεις

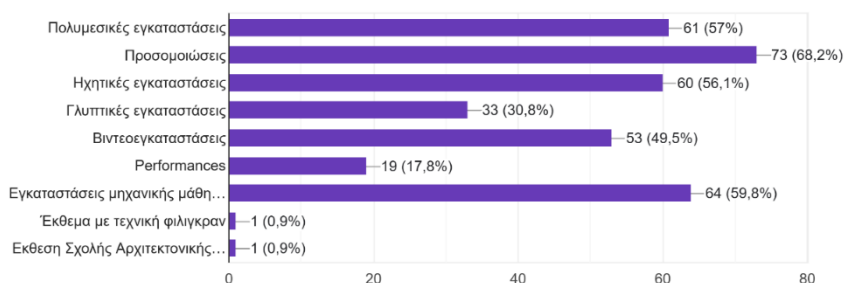
Πόσο χρόνο αφιερώσατε συνολικά στην επίσκεψή σας στην έκθεση;

107 απαντήσεις

Ποιου είδους έργα σας κίνησαν περισσότερο το ενδιαφέρον; (Οι φωτογραφίες είναι ενδεικτικές, προέρχονται από το προσωπικό αρχείο ή από τον επ...el/art/exhibitions/plasmata-ii-ioannina?page=3)

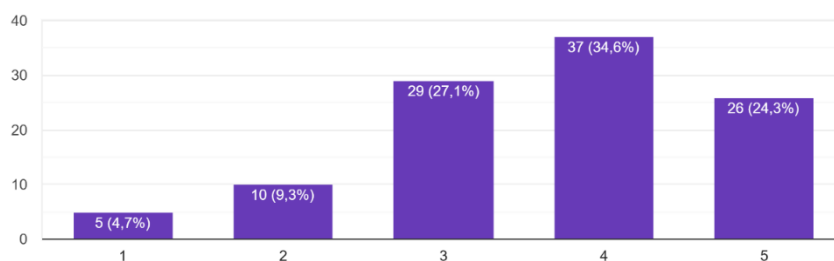
107 απαντήσεις

Αντίκτυπος της έκθεσης

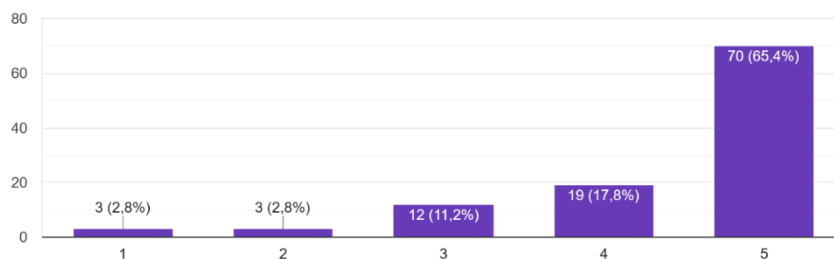
Η έκθεση σας βοήθησε να σκεφτείτε με διαφορετικό τρόπο την έννοια της τεχνολογίας και τον ρόλο της στη σύγχρονη τέχνη;

107 απαντήσεις

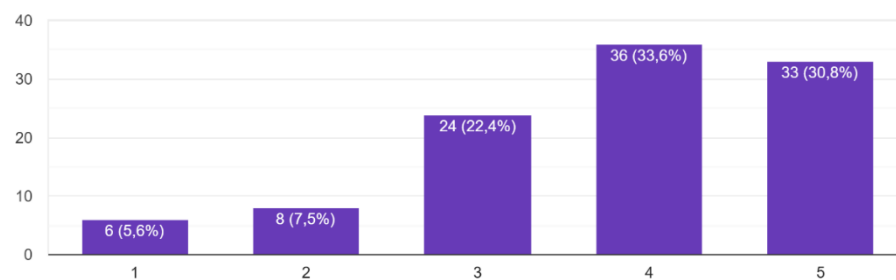
Πιστεύετε ότι η τοποθεσία διεξαγωγής στην παραλίμνια περιοχή της πόλης, έπαιξε σημαντικό ρόλο στην εμπειρία σας από την έκθεση;

107 απαντήσεις

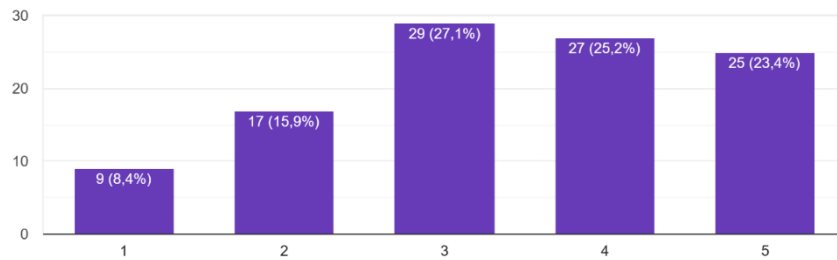
Η διαδρομή της έκθεσης γύρω από τη λίμνη σας έκανε να δείτε την πόλη με διαφορετικό τρόπο;

107 απαντήσεις

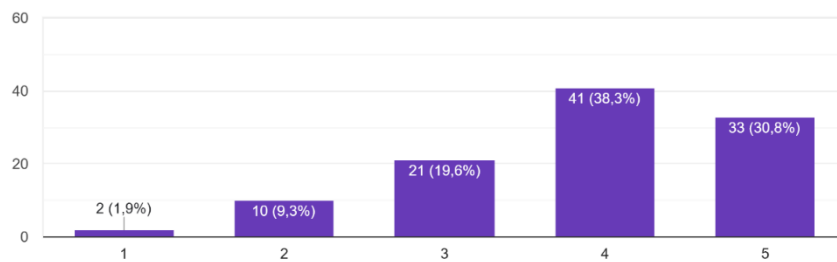
Πιστεύετε πως είδατε με άλλη ματιά τα ήδη υπάρχοντα γλυπτά της παραλίμνιας περιοχής, τα οποία εντάχθηκαν μέσα στο πλαίσιο της έκθεσης PLASMATA II;

107 απαντήσεις

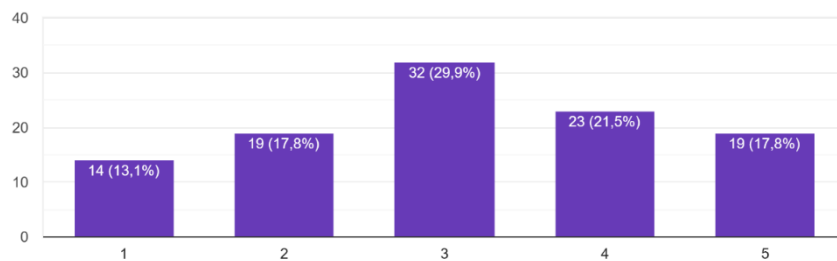
10 από τους 29 σταθμούς της έκθεσης, δεν ήταν έργα καλλιτεχνών, αλλά τοπόσημα της πόλης, τα οποία συμπεριλήφθηκαν ώστε να αποτελέσουν τ...τε σε αυτά τα σημεία και να τα παρατηρήσετε;

107 απαντήσεις

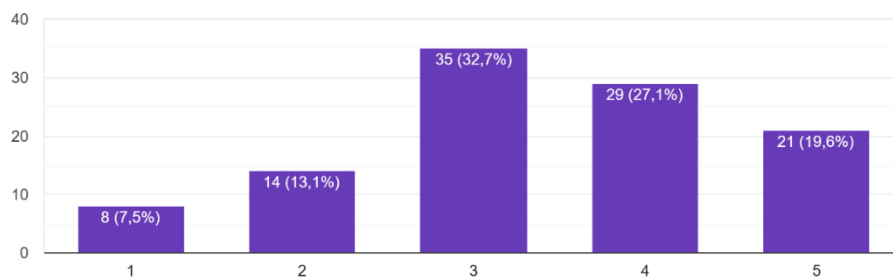

Πιστεύετε ότι η έκθεση στάθηκε αφορμή να αναζητήσετε παρόμοιες εμπειρίες σε τοπόσημα της πόλης, έξω από τα πλαίσια της έκθεσης;

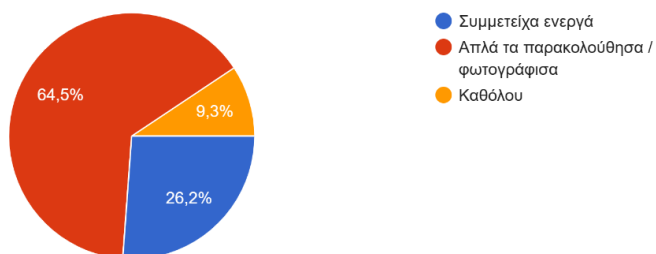
107 απαντήσεις

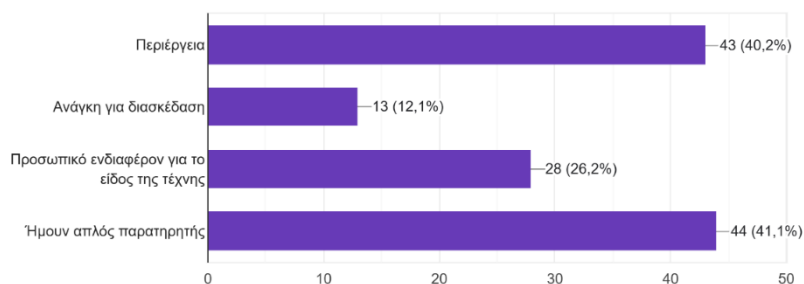
Η εμπειρία σας αυτή, σας βοήθησε να κάνετε νέους συνειρμούς σχετικά με τα τοπόσημα αυτά;
107 απαντήσεις

Κάποια από τα εκθέματα, όπως το "Parallels" [Παράλληλοι] των Matthew Niederhauser και Marc Da Costa, έδιναν τη δυνατότητα άμεσης αλληλεπ... έργο. Σε ποιο βαθμό αλληλεπιδράσατε με αυτά;
107 απαντήσεις

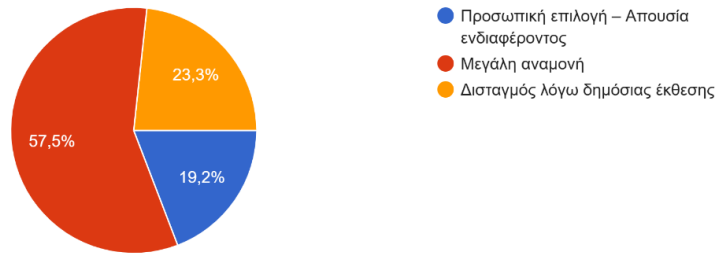

Τι ήταν αυτό που σας ώθησε να αλληλεπιδράσετε ενεργά με τα έργα που έδιναν αυτή τη δυνατότητα;
107 απαντήσεις

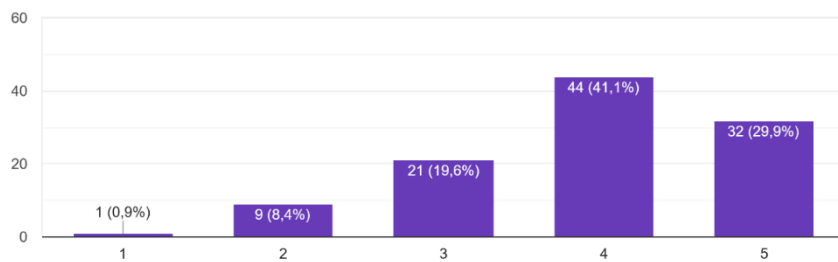
Σε περίπτωση που υπήρξατε απλός παρατηρητής τι ήταν αυτό που σας έκανε να μην αλληλεπιδράσετε?

73 απαντήσεις

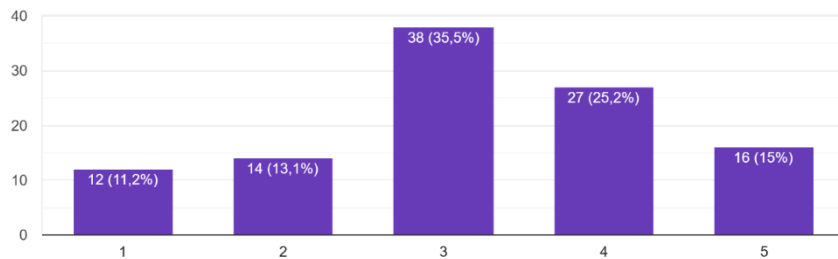
Οι πληροφορίες που δόθηκαν από την παράλληλη ηχητική ξενάγηση ή/και τους εργαζόμενους στην έκθεση, βοήθησε στην κατανόηση και περαιτέρω προβληματισμό επί των συμβολισμών τους;

107 απαντήσεις

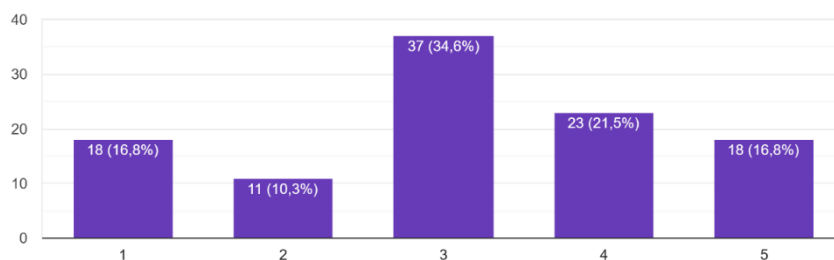
Κατά πόσο νιώθετε ότι η έκθεση PLASMATA II άλλαξε το νόημα που αποδίδετε ως τώρα στον συγκεκριμένο τόπο;

107 απαντήσεις

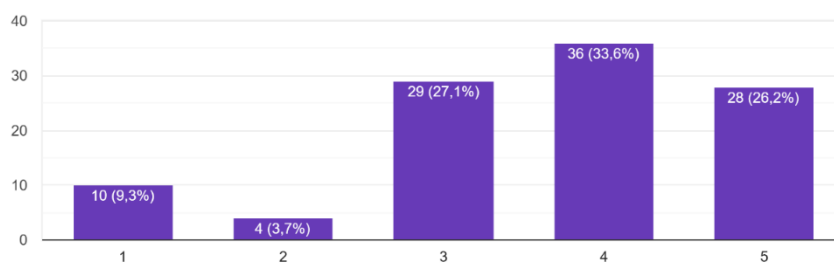
Η συμμετοχή σας στην έκθεση σας έκανε να αισθανθείτε πιο ενεργό μέλος της τοπικής κοινωνίας;

107 απαντήσεις

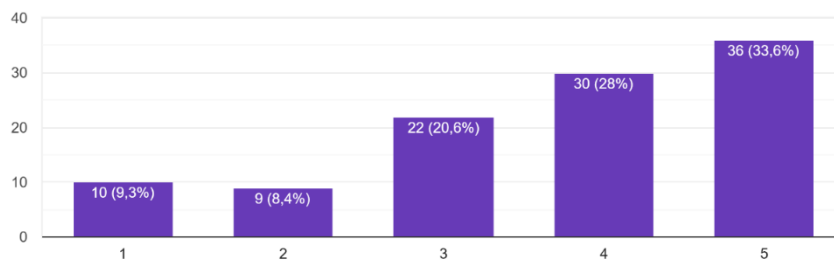
Η διεξαγωγή της έκθεσης σε έναν ελεύθερο δημόσιο χώρο, σας έκανε να σκεφτείτε διαφορετικά για την τέχνη γενικά;

107 απαντήσεις

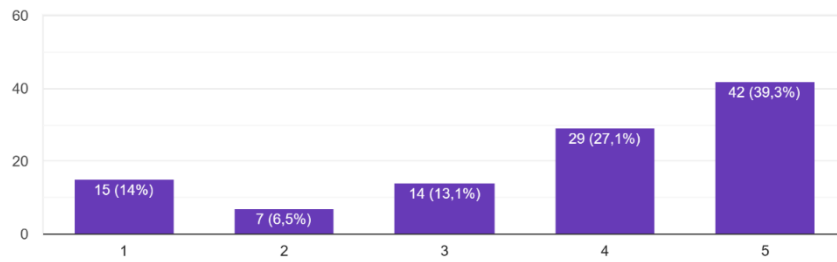
Ένα χρόνο μετά τη διεξαγωγή της έκθεσης, όταν περνάτε από την παραλίμνια περιοχή, σας έρχεται συνειρμικά η έκθεση PLASMATA II και τα συναισθήματα που αυτή σας προκάλεσε;

107 απαντήσεις

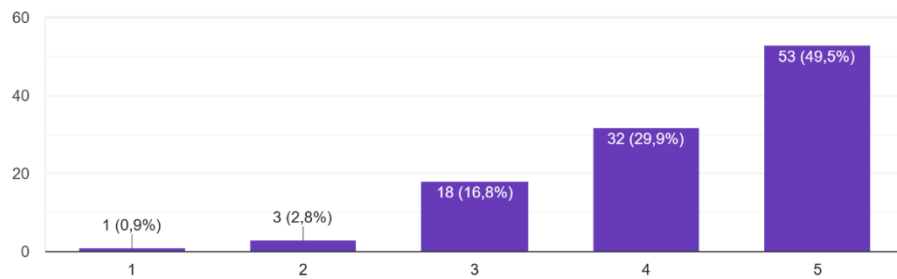
Έχετε συμμετάσχει ή θα συμμετείχατε ξανά σε παρόμοιες διοργανώσεις στον ίδιο χώρο ή αλλού;

107 απαντήσεις

Πώς θα περιγράφατε συνολικά την εμπειρία σας στην έκθεση;

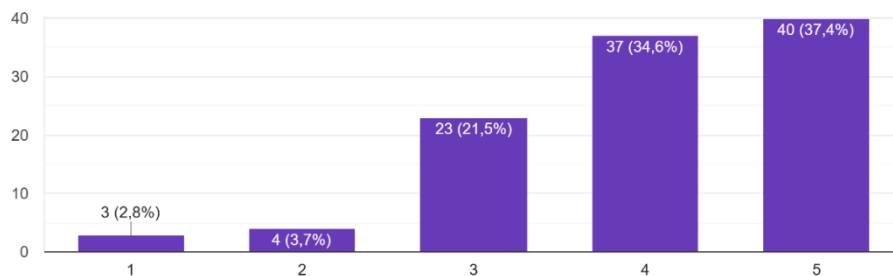
107 απαντήσεις

Εκπαίδευση και πολιτισμός

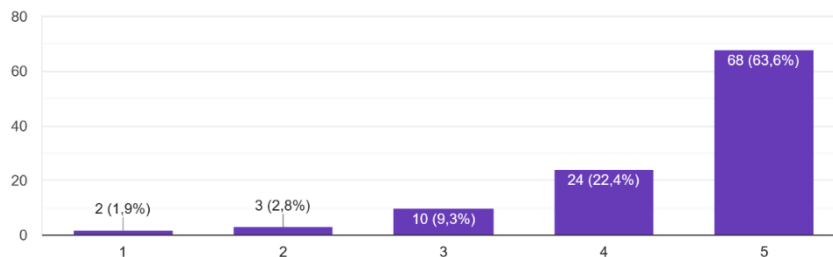
Θεωρείτε ότι η έκθεση είχε εκπαιδευτική αξία;

107 απαντήσεις

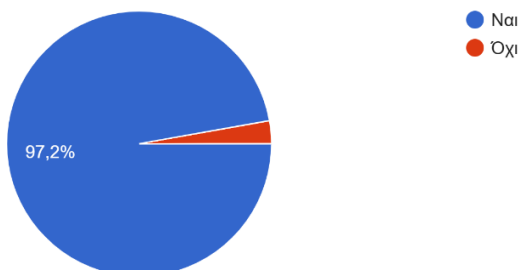
Πιστεύετε ότι τέτοιες εκθέσεις μπορούν να ενισχύσουν τη σχέση της τοπικής κοινωνίας με τον πολιτισμό;

107 απαντήσεις

Θα συστήνατε σε άλλους να συμμετέχουν σε τέτοιες διοργανώσεις;

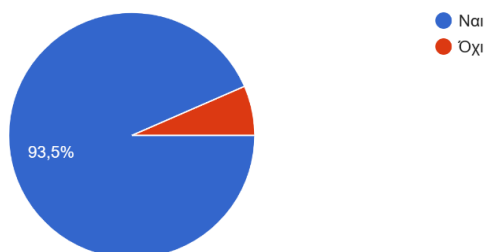
107 απαντήσεις

Άλλα Στοιχεία

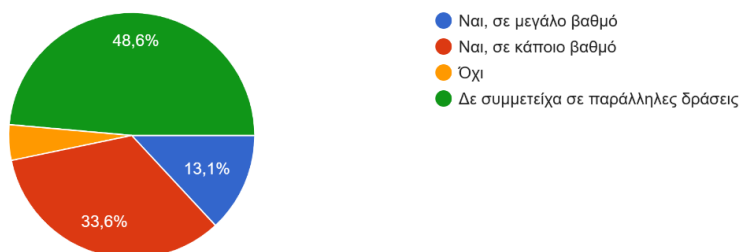
Είχατε προηγούμενη επαφή με τον τοπικό πολιτισμό των Ιωαννίνων πριν από την επίσκεψή σας στην έκθεση;

107 απαντήσεις

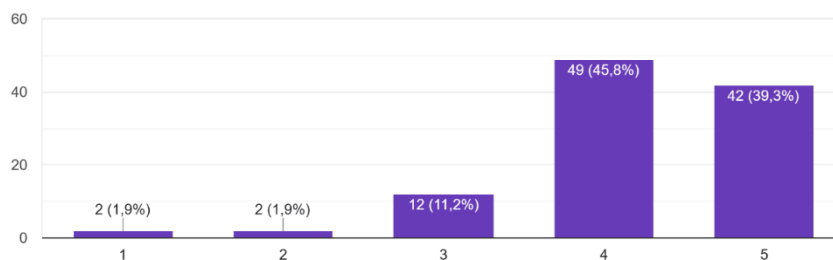
Η συμμετοχή σας σε εκπαιδευτικές δράσεις της έκθεσης (π.χ. εργαστήρια, ξεναγήσεις) συνέβαλε στη βαθύτερη κατανόηση των εκθεμάτων;

107 απαντήσεις

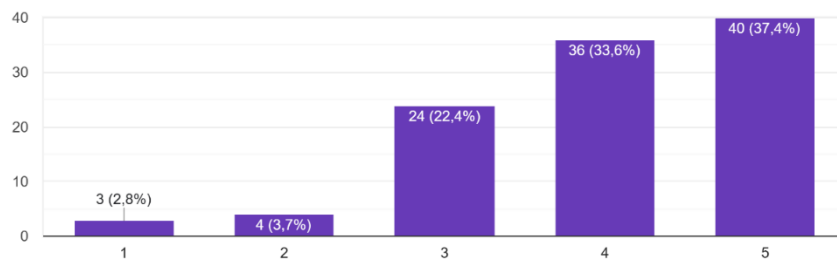
Πιστεύετε ότι η συμμετοχή σε εκθέσεις τέχνης θα μπορούσε να εμπνεύσει τη νέα γενιά στην ενασχόλησή της με την τέχνη;

107 απαντήσεις

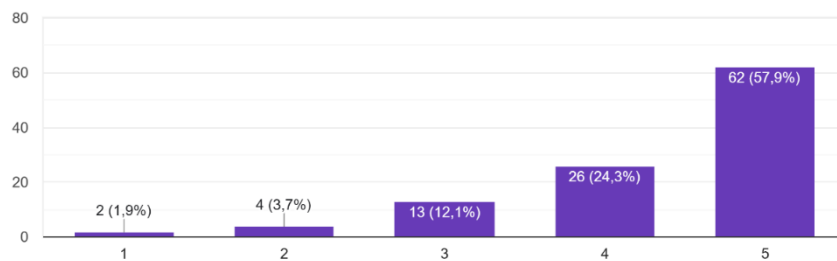
Πιστεύετε ότι η ψηφιακή διάσταση της έκθεσης βοήθησε στην κατανόηση της έννοιας της σύγχρονης τέχνης;

107 απαντήσεις

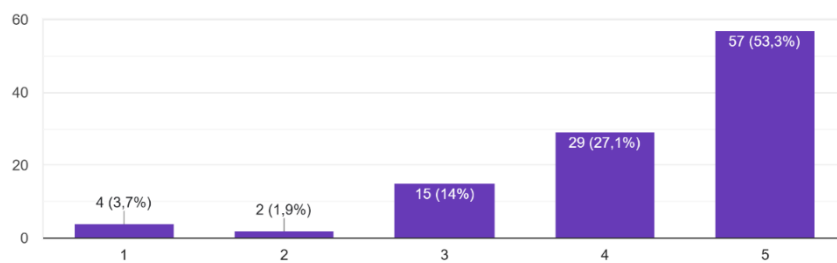
Θα θέλατε να δείτε περισσότερες εκθέσεις που συνδυάζουν τη σύγχρονη τέχνη με την τοπική κοινωνία και παράδοση;

107 απαντήσεις

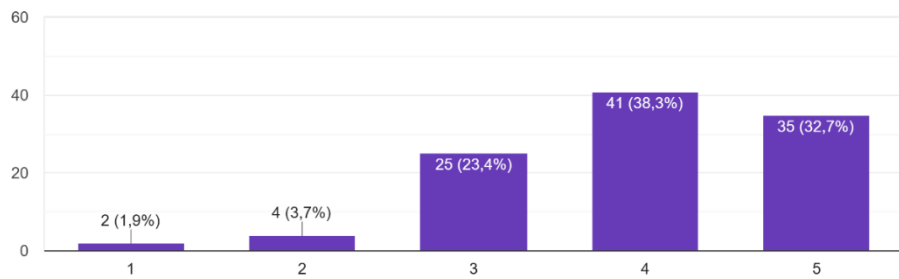

Πώς πιστεύετε ότι η έκθεση Plásmata II επηρέασε την εικόνα της πόλης των Ιωαννίνων προς τους επισκέπτες;

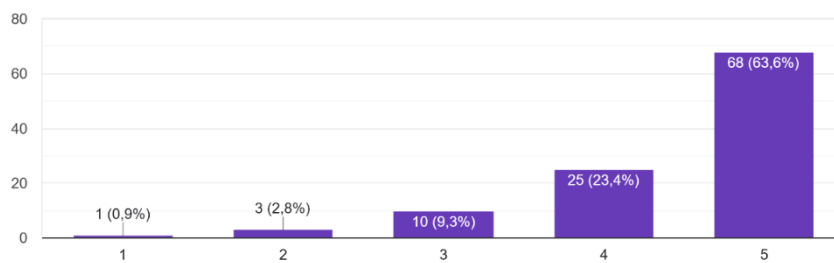
107 απαντήσεις

Πόσο σημαντική ήταν για εσάς η χρήση της τεχνολογίας στα εκθέματα;
107 απαντήσεις

Πιστεύετε ότι η τοπική κοινωνία των Ιωαννίνων μπορεί να επωφεληθεί από τέτοιου είδους πολιτιστικές διοργανώσεις;
107 απαντήσεις

Απόψεις Επισκεπτών

Γράψτε μας τις σκέψεις σας και τα συναισθήματά σας από την εμπειρία σας στην έκθεση PLASMATA II (προαιρετικό)

18 απαντήσεις

χαρά, άνοιγμα

Στην αρχή δεν είχα καταλάβει ακριβώς αυτό που προσπαθεί να μας μεταφέρει το κάθε έργο αλλά όταν μας το εξήγησαν οι ξεναγοί τότε αυτά τα έργα αυτοματα σήμαιναν παρα πολλά και είχαν βαθύ νόημα. Ήταν πολυ ενδιαφερον ολα τα έργα και μου ζρεσε που ηταν διαδραστικά, ειδικα η οθόνη τεχνητης νοημοσύνης, ΑΠΙΣΤΕΥΤΗ!!!! Καθε μερα εκει πηγαινα και καθομουν και την χαζεua για ωρες!! Πολυ ομορφη διαδρομή και ευχάριστη.

Ήταν πρωτότυπο

Ήταν μια καταπληκτική εμπειρία ,θα ήθελα να ξανανιώσω όλα αυτά τα υπέροχα συναισθήματα ,χαράς,συγκίνησης ,ευφορίας,που με διακατειχαν εκείνες τις ημέρες .

Φανταστική εμπειρία!!!

Εντυπωσιακή

εξωπραγματικό

Μια διαφορετική μάτια σε ένα σημείο ορόσημο για την πόλη και ανάδειξη τουριστικών σημείων που δυστυχώς μετά την έκθεση κλείσανε.

Σημαντική ευκαιρία να μπορείς να παρακολουθήσεις έργα σύγχρονης τέχνης στην πόλη σου, ειδικά για τα παιδιά που ακόμη κ αν ταξιδέψουν είναι δύσκολο να επισκεφτούν μουσείο/γκαλερί σύγχρονης τέχνης έναντι ενός παραδοσιακού μουσείου. Ένιωθες ότι η πόλη έχει γιορτή.

Ας αφήσουμε τους ήχους που φωλιάζουν στις ρωγμές του χρόνου και του τόπου να μπολιάσουν την στιγμή. Προνεωτερικότητα , νεωτερικότητα και παρανεωτερικότητα ας γίνουν αμάλγαμα χρυσό στο χρώμα, σκληρό σαν το ατσάλι και γλυκό σαν την ζωή της πόλης. Η νέα μας τεχνολογία ας γίνει το κουτί της Πανδώρας, που θα μας ανοίξει τα φτερά στο μέλλον. Αυτός δεν είναι και ο προφητικός ρόλος της Τέχνης;

Είναι πολύ ωραίο να βλέπεις έναν τόπο που γνωρίζεις με πληροφορίες που αγαπούσες και μέσω της τεχνολογίας και των νέων ανθρώπων!

Μαγικά όμορφα

Ανυπομονούμε για την επόμενη διοργάνωση!

Σκεφτόμουν πόσο υπέροχο ήταν που επιτέλους ένα κομμάτι του μόλου ήταν διαθέσιμο για βόλτα πεζών δίπλα στη λίμνη, όπως συμβαίνει πχ σε πόλεις με λίμνη της Βόρειας Ιταλίας, δίχως τα ενοχλητικά αμάξια, παρά μόνο με την παρουσία των ανθρώπων να περπατούν συνομιλώντας ανέμελοι στον ήδη όμορφο φυσικό χώρο και, επιπλέον, ανάμεσα σε διαδραστικά Έργα τέχνης!!!

Εξαιρετική εκθεση !! Μοναδική εμπειρία για τη πόλη κ τους επισκέπτες

Να γίνονται περισσότερες εκθέσεις κ event που να προβάλλουν την τέχνη καθώς κ την πόλη μας

Ωραία έκθεση με άρτια οργάνωση Η επιλογή μόνο της παραλίμνιας σε διαδρομής αδίκησε την πόλη. Θα μπορούσαν να στηθούν εκθέματα σε πάρκα και πλατείες στον αστικό κλοιό.

Εξαιρετική εμπειρία, τονώθηκε η σχέση των πολιτών με την πόλη και τη λίμνη, ζωντάνεψε μια περιοχή υπέροχου κάλλους, αλλά χωρίς ιδιαίτερη αξιοποίηση.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β
_ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ

Δάφνη Δραγώνα

Επιμελήτρια (εξωτερική συνεργάτης της Στέγης)

01_ Πώς ξεκίνησε η ιδέα να πραγματοποιηθεί μια τέτοιας κλίμακας και είδους έκθεση σε μία επαρχιακή πόλη που οι περισσότεροι γνωρίζουν για τη σχέση της με την ιστορία και την παράδοση? Ποια στοιχεία είναι αυτά που σας έκαναν να πιστέψετε ότι θα είχε επιτυχία το εγχείρημα αυτό;

Πριν την έκθεση στα Γιάννενα, η Στέγη Ιδρύματος Ωνάση είχε ήδη διοργανώσει εκθέσεις σύγχρονης τέχνης με έμφαση στα ψηφιακά μέσα στο δημόσιο χώρο στην Αθήνα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η προηγούμενη διοργάνωση της έκθεσης *Plasmata* στο Πεδίο του Άρεως.

Τα Ιωάννινα παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την ιδιαίτερη ιστορία τους, τον πλούσιο πολιτισμό τους αλλά και το φυσικό περιβάλλον, τη λίμνη που διαμόρφωσε και διαμορφώνει τη ζωή στην περιοχή. Είναι επίσης μια πόλη ζωντανή με πολλούς φοιτητές και μια ενεργή ερευνητική κοινότητα. Τα στοιχεία αυτά συνέβαλαν στη λήψη της απόφασης να γίνει εκεί η έκθεση *Plasmata*, και έπαιξαν το ρόλο τους στη επιτυχία και τη δημοφιλία της έκθεσης στην περιοχή.

02_Η τοποθεσία που επιλέχθηκε για τη διεξαγωγή της έκθεσης ήταν η παραλίμνια διαδρομή. Στο συγκεκριμένο κομμάτι του χώρου αρθρώνεται μια συμβολική σχέση με το παρελθόν. Μία έκθεση σύγχρονης τέχνης πώς μπορεί να επαναδιατυπώσει αυτή τη σχέση και να αποδώσει νέα νοήματα στο χώρο;

Το παραλίμνιο αποτέλεσε μια ιδανική ζώνη φιλοξενίας της έκθεσης. Καθώς είναι η περιοχή μεταξύ πόλης και λίμνης, μας επέτρεψε να μιλήσουμε άμεσα για τη σχέση πολιτισμού και φύσης, όπως και για τις χρονικότητες των δύο που είναι άρρηκτα δεμένες μεταξύ τους. Αρκετά από τα έργα άλλωστε έθιγαν ακριβώς αυτή τη

σχέση όπως η Παμβώτις της Στεφανίας Στρούζα που αναφέρθηκε στον ευτροφισμό της λίμνης ή το Glwssic Isnaf των Wordmord που αφορούσε στα παλαιά βυρσοδεψία της πόλης. Τα έργα ακριβώς συζητούσαν πως η ανθρωπογενής δραστηριότητα επηρέασε τη λίμνη και τα οικοσυστήματα της.

Δε θα έλεγα ακριβώς πως η τέχνη αποδίδει νέα νοήματα, αλλά πως φωτίζει πλευρές και νοήματα που ξεχνάμε ή αγνοούμε. Έτσι κι η σχέση με το παρελθόν δεν είναι συμβολική αλλά ζωντανή, υπαρκτή, παρούσα, διαμορφώνοντας το μέλλον. Μας θυμίζει τη συνεχή ευθύνη που έχει ο άνθρωπος για τη φύση της οποίας αποτελεί μέρος.

03_Τα περισσότερα από τα έργα ήταν τοποθετημένα στην πλευρά του κάστρου, προκαλώντας το κοινό να στρέψει το βλέμμα του από την άλλη πλευρά της λίμνης. Ποιο το σκεπτικό πίσω από αυτή την επιμελητική απόφαση?

Μας ενδιέφερε πολύ το τείχος και ο τρόπος που καταγράφει την ιστορία της πόλης, από την ελληνιστική, στη βυζαντινή και οθωμανική περίοδο, στη σημερινή εποχή και την κατάληψη του ανά σημεία από τη φύση. Θέλαμε να κάνουμε κομμάτια της ιστορίας ορατά και πάλι, φωτίζοντας μέρη του τείχους και μιλώντας γι αυτά, ή δίνοντας πρόσβαση σε χώρους του κάστρου που παρέμεναν κλειστοί όπως πχ έγινε για το έργο της Αφροδίτης Παναγιωτάκου και του Μανώλη Μανουσάκη MANA που φιλοξενήθηκε στα καταφύγια. Επιδιώξαμε επίσης να δημιουργήσουμε νέες εμπειρίες σε χώρους περάσματα όπως έγινε με το The Passing των Maenads, ένα ηχητικό έργο για το μοιρολόι που γεννήθηκε στην Ήπειρο. Ή κάναμε συνδέσεις με τη ζωή εντός του τείχους, της παλιάς πόλης, όπως έγινε με το /'filo/ της Βαρελά που αναφερόταν στην αργυροτεχνία και την κεντητική με ένα επιτοίχιο γλυπτό σχεδιασμένο με τη χρήση τεχνητής νοημοσύνης. Το τείχος ήταν σημείο εκκίνησης για να μιλήσουμε για όσα συνέβαιναν μέσα στην πόλη, για τη ζωή, την παράδοση και τον πολιτισμό της, από το παρελθόν έως σήμερα.

04_Μπορεί η σύγχρονη τέχνη και κυρίως μέσα από την υπαίθρια έκθεσή της, να συμβάλει στη διατήρηση ή και αναβίωση της συλλογικής μνήμης μιας πόλης όπως τα Ιωάννινα;

Νομίζω μπορεί να ενεργοποιήσει μνήμες και συζητήσεις για ζητήματα που σχετίζονται τόσο με το παρελθόν όσο και με το μέλλον. Το έργο #thehead | Zéte px του Πάνου Σκλαβενίτη για τη μεταμφίεση, το καρναβαλικό στοιχείο, τις Τζαμάλες στα Ιωάννινα αλλά και άλλα αντίστοιχα έθιμα στην Ελλάδα και τα Βαλκάνια, καλούσε το κοινό σε μια εγκατάσταση που ζωντάνευε μέσα από επιτελέσεις εμπνευσμένες από την παράδοση της περιοχής.

Η πολυφωνία, η ετερογένεια, το πολυπολιτισμικό είναι σημαντικά γνωρίσματα της ιστορίας της πόλης που έχουν ιδιαίτερη σημασία σήμερα. Θέλαμε λοιπόν όχι απλά να θυμηθούμε ή να ανακαλέσουμε αλλά να μιλήσουμε για το τώρα μέσα από έθιμα, παραδόσεις και ιστορίες αυτού του τόπου.

WORDMORD

Glwssic Isnaf

01_Τι σας ενέπνευσε να δημιουργήσετε αυτό το συγκεκριμένο έργο; Ποια η πρόθεσή σας, οι σκέψεις σας και τα συναισθήματά σας τόσο κατά τη διάρκεια της δημιουργίας όσο και μετά την ολοκλήρωση του έργου;

Η αρχική μας σκέψη ήταν να ερευνήσουμε την πληθυντικότητα της γιαννιώτικης ντοπιολαλιάς /ιδιώματος που περιλαμβάνει λέξεις και εκφράσεις από γλώσσες που συνδέονται με την ιστορία της πόλης όπως τουρκικά, εβραϊκά, βλάχικα, αλβανικά κτλ.

Το Glwssic Isnaf είναι ένα πλοκαμωτό έργο στο δημόσιο χώρο του κάστρου και του παραλίνιου των Ιωαννίνων. Αποτελείται από μια ηχητική και γλυπτική εγκατάσταση, ένα βίντεο και μια περφόρμανς

Κατά τη διάρκεια πεντάμηνης έρευνας μελετήσαμε ιστορικά και λογοτεχνικά κείμενα, προφορικές αφηγήσεις, τραγούδια καθώς και γεγονότα της επικαιρότητας,

Οι περιοχές της έρευνάς μας ήταν, με εστίαση το γιαννιώτικο γλωσσικό ιδίωμα, έμφυλα και γλωσσικά ζητήματα καθώς και η βία που συνδέεται με αυτά αλλά και η σχέση ανθρώπινων και άλλων μορφών ζωής, καθώς οι ποικίλες συνδέσεις της λίμνης με την ιστορία των βυρσοδεφείων και της πόλης.

Με τη χρήση καλλιτεχνικών και κουίρ φεμινιστικών μεθοδολογιών αποδόμησης της ηγεμονικής γλώσσας, δημιουργήσαμε μια υβριδική αφήγηση, μια νέα πληθυντική ιστορία ευαλωτοτήτων, στην οποία το μη-δυσιαδικό πλάσμα Ισνάφ γεννιέται/αναπαράγεται στο βυθό της λίμνης.

Η Παμβώτιδα, "αυτή που τρέφει τα πάντα" μετονομάζεται σε Λιμνήμη. Μέσα από τις υδαρείς υλικότητές της απορροφά και συγκρατεί τη μνήμη των ιστοριών, ήχων της πόλης. Η γλώσσα που μιλάει τ* Ισνάφ είναι ενσώματη και υβριδική, συνδέεται με τις

υλικότητες της Λιμνήμης και εστιάζει στο ρυθμό και την πολυφωνικότητα .

Στην αφήγηση αυτή χρησιμοποιήσαμε τη μεθοδολογία του code switch δλδ της απότομης εναλλαγής κωδικών, γλωσσών και διαφορετικών εκφορών αφήγησης/κειμενικών ειδών (ποιητικός, επιστημ, δημοσιογραφικός, προσωπικόςκαι άλλων). Μεταπηδούμε από την κοινή νεοελληνική σε λέξεις του γιαννιώτικου ιδιώματος,

Αποτελείται από ενσώματους ήχους όχι μόνο λέξεις

Τέλος να σημειώσουμε ότι η βιωματική σχέση με την πόλη των Ιωαννίνων από ένα μέλος της ομάδας (σπουδές στα γιάννενα τέλη της δεκαετίας του 80) έπαιξε ρόλο στην εμπλοκή του affect και της (συναισθηματικής) μνήμης στην εξέλιξη του έργου. Επιπλέον μετά την ολοκλήρωση και το στήσιμο του έργου και την διεξαγωγή της περφόρμανς τα συναισθήματα διασύνδεσής μας με τις γλωσσικές και όχι μόνο ιστορίες της πόλης πολλαπλασιάστηκαν, καθώς συνδέθηκαν αφενός με τους ίδιους τους κατοίκους των Ιωαννίνων και τον τρόπο που συνομιλούσαν με αυτό και αφετέρου με προσωπικές και συλλογικές μνήμες εντός των οποίων το τοπικό διευρύνεται για να συναντήσει σκέψεις, βιώματα και περιστατικά πέρα από αυτό.

Κατά τη διάρκεια των επισκέψεών μας (για την έρευνα αλλά και την εγκατάσταση του έργου) συζητήσαμε πολύ θέματα όπως η αλλαγή της πόλης εντός της παγκόσμιας μετακαπιταλιστικής συνθήκης στην οποία ζούμε αλλά και της συνθήκης της κρίσης στο ελληνικό συγκείμενο. Θέματα όπως η αλλαγή του αστικού ιστού στην περιοχή του παραλίμνιου και οι τρόποι που συνδέεται η πόλη με το οικοσύστημα της λίμνης.

Κάποιες εικόνες και περισσότερες πληροφορίες για το πρότζεκτ θα βρεις εδώ: <https://stylianidou.com/glossic-isnaf.html>

Σημειώνουμε κάποιες σκόρπιες σκέψεις για το έργο που ίσως απαντούν στην ερώτηση.

_Ισνάφ: συνάφι, συντεχνία στο γιαννιώτικο ιδίωμα

_Συνδέουμε τα σύνορα και οσμώσεις των γλωσσών/ιδιωμάτων/λέξεων του γιαννιώτικου ιδιώματος και της ιστορίας της πόλης με την υλικότητα της λίμνης, την μνήμη και την πόλη / αλληλοσυνδεόμενη μετάλλαξη τους.

_ Ξεκινώντας από έρευνα μύθων, τραγουδιών, παραμυθιών, ιστορικών /δημοσιογραφικών γεγονότων που σχετίζονται με ζητήματα γλώσσας, οικοσυστήματος, φύλου και των βυρσοδεψείων που χρησιμοποιούσαν τη λίμνη ως προέκταση του εργαστηρίου τους

_κουίρ υβριδική αφήγηση που περιλαμβάνει code switch διαφορετικών εκφορών λόγου/κειμενικών ειδών: (ποιητικός λόγος, θεωρητικά αποσπάσματα, ιστορικές αφηγήσεις, γυναικοκτονίες, queerοκτονία, ευαλωτοκτονίες)

_εύθραστη υδραφήγηση (τα αποσπάσματα συν/αρμολογούνται και εξ/αρτώνται το ένα από το άλλο)

_Λιμνήμη (λίμνη / μνήμη)

_Μετάλλαξη της λιμνήμης. Η λιμνήμη μέσα από τα υγρά της απορρόφησε όλες τις χρονικότητες, υλικότητες, τροπικότητες της ιστορίας της πόλης (η φράση επαναλαμβάνεται και στην αφήγηση και στην περφόρμανς)

_T* Ισνάφ, γεννιέται/αναπαράγεται μέσα στο βυθπάτο της Λιμνήμης/ μέσα από τις υλικότητές της (ελόβια, υδρόβια ζωή αλλά και ρύπανση) έχει απορροφήσει όλες τις ηχητικές και υγρές τροπικότητες και κατά αυτό τον τρόπο όλη την μνήμη της πόλης

_υδαρές δέρμα της λιμνήμης και τ* Ισνάφ

_interdependence (αλληλοσυμβίωση αλληλοϋλικοτήτων, διαχρονικοτήτων, διαγλωσσικοτήτων)

_mutation doesn't stop

_ενσώματη performativity της ομιλίας

_δημιουργούμε λέξεις-collage οι οποίες χρησιμοποιούν ήδη υπάρχουσες λέξεις από το γιαννιώτικο ιδίωμα πχ ονειρόπετρσο (η σύνδεση των δερμάτων με τις πέτρες του κάστρου)

_ Ριζωματική υδαρή μνήμη, Η λίμνη είναι ένα υδαρές δέρμα/σώμα που κινείται /ενώνεται με τους κομβικούς αγωγούς της πόλης, Συγκρατεί και διοχετεύει μέσα από τις υλικότητες της τη μνήμη της πόλης

02_Πώς πιστεύετε ότι η παράδοση και ο πολιτισμός μιας περιοχής μπορούν να συνδυαστούν με τις νέες τεχνολογίες και να παράγουν νέες συνδέσεις με τον τόπο;

Κάναμε μια πεντάμηνη/εξάμηνη έρευνα πάνω στο γιαννιώτικο ιδίωμα μέσα από παραμύθια, ιστορικές αφηγήσεις, δημοσιογραφικά κείμενα επικαιρότητας κτλ Κατόπιν γράψαμε μια καινούργια υβριδική κουίρ αφήγηση που εστιάζει στην έμφυλη βία (βία απέναντι στις θηλυκότητες*. κουίρ άτομα, διαφορετικές εθνοτικές κοινότητες).

Το κείμενο αυτό ηχογραφήθηκε και αποτέλεσε τη βάση ενός ηχητικού έργου στο οποίο χρησιμοποιήσαμε αλγοριθμικές διαδικασίες τεχνητής νοημοσύνης.

Ο μουσικός Δημήτρης Καραγέωργος έκανε ειδικά για το πρότζεκτ ηχογραφήσεις πεδίου στην περιοχή της λίμνης καθώς και στο βυθό της με ειδικά μικρόφωνα.

Στο ηχητικό έργο μας χρησιμοποιήσαμε αυτό το υλικό.

Με τη συνεργασία του προγραμματιστή και μουσικού Ιωάννη Νιόζα, δημιουργήσαμε μέσα από αλγοριθμικές διαδικασίες τεχνητής νοημοσύνης διαφορετικές φωνές που συνδέουν τις φωνές των μελών της ομάδας με ήχους της λίμνης (βυθό, κύματα, πανίδα, πουλιά, καλαμιές, φύκια κλπ).

Οι φωνές αυτές αντιπροσωπεύουν τις πληθυντικές φωνές του υβριδικού πλάσματος της αφήγησής μας, Isnaf.

Στην αφήγησή μας, η λίμνη είναι ένα υδαρές δέρμα/σώμα που κινείται /ενώνεται με τους κομβικούς αγωγούς της πόλης

Συγκρατεί και διοχετεύει μέσα από τις υλικότητες της τη μνήμη της πόλης (η οποία εξιστορείται μέσα από τις ίδιες τις υλικότητες της λίμνης στην αφήγησή μας).

Ένα άλλο στοιχείο από την παράδοση της πόλης, είναι τα δέρματα που χρησιμοποιήσαμε στην εγκατάσταση:

Το ηχητικό έργο παρουσιάζεται ως ηχητική εγκατάσταση σε μια από τις εισόδους του κάστρου συνοδευόμενο από οχτώ μεγάλα κομμάτια επεξεργασμένου δέρματος ηλικίας 50 χρόνων που προέρχονται από τα ταμπάκια της πόλης που έκλεισαν το 70.

Αυτά τα δέρματα είναι το πατρών (ματρών) του σώματος του ζώου.

Συνδέουμε τα δέρματα και τη βία της διαδικασίας παραγωγής τους με τη βία που αναπαράγεται μέσα από τη γλώσσα.

Από την άλλη μας ενδιαφέρουν και οι αδρές και σκληρές υλικότητες και τα ίχνη του χρόνου πάνω στο σώμα των δερμάτων.

Πάνω στα δέρματα έγινε διάτρηση λέξεων από το γιαννιώτικο Ιδίωμα με την τεχνική του laser σε ένα γιαννιώτικο εργαστήριο.

Με τον τρόπο αυτό συναντιούνται πολλές τεχνολογίες> αυτή των βυρσοδεψίων της πόλης, η laser τεχνική διάτρησης που ασκεί επίσης βία πάνω στο υλικό, καθώς το καίει για να διατρήσει κουκίδες, οι οποίες σχηματίζουν τις λέξεις (βλέπουμε τη γλώσσα και τη γραφή επίσης ως μια διαχρονική τεχνολογία που αλλάζει μέσα στο χρόνο).

Οι "νέες" τεχνολογίες αποτελούν ένα εργαλείο που δύναται να αλληλεπιδράσει με την "παράδοση", η οποία δεν είναι στατική, αφού παρα/μεταδίδεται που σημαίνει ότι κατά αυτή την διαδικασία ενδέχεται να τροποποιηθεί ως ένα βαθμό, κι έτσι να δημιουργήσει ακόμα και μια νέα παράδοση. Η όποια σύνδεση σχετίζεται με το σύγχρονο πλαίσιο συμβίωσης μέσα στο οποίο οι "νέες" τεχνολογίες καταλαμβάνουν σημαντική θέση προσφέροντας μια ευκαιρία ανοίγματος, δημιουργικής τροποποίησης και διεύρυνσης της παράδοσης. Κατά την δημιουργία του έργου προσεγγίσαμε με μία ευαισθησία την πληθυντική πολιτιστική παράδοση της περιοχής προσφέροντας μέσα από την οπτική, επιτελεστική και ακουστική ενσώματη σύνθεση μια υβριδική εκδοχή της.

03_Κατά το σχεδιασμό του έργου ποια πιστεύατε ότι θα ήταν η επιρροή του στους κατοίκους της πόλης; Έχετε παρατηρήσει κάποια αντίδραση από το κοινό που να δείχνει σύνδεση με τον τόπο και την πολιτιστική του κληρονομιά;

Κατά τη διάρκεια της επιτόπιας (αλλά και διαδικτυακής έρευνάς μας) είχαμε τη χαρά να συνομιλήσουμε με πολλά άτομα από τα Ιωάννινα. Επισκεφτήκαμε την κοινότητα του Νεοχωρίου όπου μιλήσαμε με τους κατοίκους για την ιστορία της κατοίκησης της περιοχής καθώς και την τωρινή σχέση τους με την πόλη των Ιωαννίνων. Μέσα από αυτή την κουβέντα καταλάβαμε πολλά θέματα για τη σχέση της πόλης των Ιωαννίνων με την γύρω περιοχή, θέματα ιστορικού αλλά και σύγχρονου ρατσισμού και διακρίσεων κτλ.

Αισθανθήκαμε ότι οι περισσότερες συζητήσεις -αν όχι όλες - που είχαμε με άτομα που ζουν ή έχουν ζήσει μεγάλο μέρος της ζωής τους στα Γιάννενα ήταν πολύ σημαντική ανταλλαγή και μοίρασμα εμπειριών, σκέψεων, γνώσης, συναισθημάτων και για τις δύο πλευρές.

04_Πόσο σημαντικές πιστεύετε ότι είναι οι εκθέσεις τέχνης σε ελεύθερα προσβάσιμους δημόσιους χώρους για την καλλιτεχνική εκπαίδευση του ευρύτερου κοινού;

Οι εκθέσεις στο δημόσιο χώρο είναι πάρα πολύ σημαντικές και για εκπαιδευτικούς λόγους αλλά και για την ποιότητα ζωής τῶν κατοίκῶν.

Με την προϋπόθεση βέβαια ότι τέτοιες διοργανώσεις δεν συμβάλλουν στον λεγόμενο εξευγενισμό των πόλεων (gentrification). Κάτι που δυστυχώς συμβαίνει συχνά με μεγάλες διοργανώσεις εκθέσεων, όπως οι Μπιενάλε, η documenta κτλ.

Η συγκεκριμένη έκθεση στα Ιωάννινα έχουμε την εντύπωση ότι είχε θετικό αντίκτυπο στην τοπική κοινότητα.

Βέβαια δεν είμασταν σε θέση να παρακολουθήσουμε συζητήσεις που προφανώς θα έγιναν σε τοπικό επίπεδο ή κάποια σχετικά κείμενα που πιθανόν να γράφτηκαν στον τοπικό τύπο.

Θα μας ενδιέφερε να μάθουμε περισσότερα σχετικά με αυτό, αν μπορείς να μας ενημερώσεις.

05_Πιστεύετε ότι οι εκθέσεις έργων τέχνης σε δημόσιους χώρους έχουν τη δυνατότητα να επηρεάσουν την καθημερινή ζωή των πολιτών και τη σχέση τους με τον τόπο;

Θεωρούμε σημαντικό το γεγονός ότι με αφορμή την έκθεση πεζοδρομήθηκε ο παραλίμνιος για κάποιες ώρες. Βέβαια αυτό έγινε μόνο κατά τη διάρκεια της έκθεσης.

Επίσης, η τυχαία συνάντηση με το έργο στις καθημερινές διαδρομές τῶ κατοίκῶ μπορούν να επιφέρουν αλλαγές στη ζωή της πόλης.

06_Έχετε λάβει κάποιο feedback από το κοινό ή άλλους φορείς σχετικά με την έκθεση και το έργο σας; Αν ναι, πώς αυτά σας έχουν επηρεάσει στις επόμενες δημιουργίες σας;

Είναι πολύ σημαντικό να σημειώσουμε εδώ την κριτική από κατοίκισα της πόλης που επισκέφτηκε την έκθεση με άτομο σε αμαξίδιο και δυστυχώς δεν μπορούσε να έχει πρόσβαση σε όλα τα έργα. Σε συνομιλία με το ίδιο άτομο, εκφράστηκαν σκέψεις για την έλλειψη προσβασιμότητας στην πόλη γενικότερα.

Στην ομάδα μας συζητάμε θέματα προσβασιμότητας του έργου μας (πχ σε άτομα που έχουν μειωμένη όραση ή ακοή για έργα ηχητικά ή οπτικά), δίχως πάντα να βρίσκουμε λύσεις, καθώς αυτό εξαρτάται συχνά από θέμα διαθέσιμου οικονομικού προϋπολογισμού για το κάθε έργο.

07_Πιστεύετε ότι η έκθεση αυτή αλλά και παρόμοιες καλλιτεχνικές εκδηλώσεις, μπορούν να έχουν μακροχρόνια επίδραση στην τοπική κοινωνία;

Σίγουρα, ωστόσο μόνο με την προϋπόθεση ότι μέσα από τις εκδηλώσεις αυτές δημιουργηθούν υποδομές για όλῶ τῶ κατοίκῶ δίχως διακρίσεις που έχουν να κάνουν με φύλο, φυλή, εθν(ικ)ότητα ή (οικονομική ή κοινωνική) τάξη και όχι μόνο για τῶ τουριστῶ.

Επίσης, πιστεύουμε ότι η τέχνη μπορεί να αλλάξει/επηρεάσει τους τρόπους που κάποια άτομα σκέφτονται ή συν/αισθάνονται σε προσωπικό ή συλλογικό επίπεδο. Πολλές φορές τέτοιου είδους ζυμώσεις και διεργασίες συμβαίνουν και σε μη συνειδητό επίπεδο.

Για να απαντήσουμε για τη συγκεκριμένη έκθεση, θα έπρεπε να μιλήσουμε με άτομα από τις τοπικές κοινότητες.

Μαρία Βαρελά

\filo\

01_Τι σας ενέπνευσε να δημιουργήσετε αυτό το συγκεκριμένο έργο; Ποια η πρόθεσή σας, οι σκέψεις σας και τα συναισθήματά σας τόσο κατά τη διάρκεια της δημιουργίας όσο και μετά την ολοκλήρωση του έργου;

Η δημιουργία του έργου "/filo/" προήλθε από μια επιθυμία να εξερευνήσω τη σύνθεση δύο παραδοσιακών τεχνικών, της Γιαννιώτικης συρματερής αργυροχοΐας και της τερζιδικής κεντητικής. Με ενέπνευσε η κοινή τους χαρακτηριστική μονοκονδυλιά, η οποία αποτυπώνει την οργανική συνέχεια της πολιτισμικής κληρονομιάς της περιοχής. Ο τίτλος του έργου, που αναφέρεται στην ιταλική λέξη για τη διακόσμηση, τονίζει τη σημασία της καλλιτεχνικής έκφρασης.

Κατά τη διάρκεια της δημιουργίας, ένωθα μια βαθιά σύνδεση με την παράδοση και την ιστορία της πόλης. Η διαδικασία εκπαίδευσης του αλγορίθμου μηχανικής μάθησης μας έδωσε τη δυνατότητα να οπτικοποιήσουμε αυτή τη σχέση ως έναν διάλογο, ο οποίος κοσμούσε το γυναικείο σώμα. Μετά την ολοκλήρωση του έργου, η αίσθηση της ικανοποίησης ήταν έντονη, καθώς η μεταλλική κατασκευή, που αναρριχάται στο τείχος του κάστρου, αποπνέει την αίσθηση μιας μεταλλικής διάτρητης δαντέλας, όπως τα χρυσονήματα στα Γιαννιώτικα ενδύματα. Έτσι, το έργο δεν είναι μόνο μια καλλιτεχνική έκφραση, αλλά και μια δήλωση για την αξία της πολιτισμικής κληρονομιάς του συγκεκριμένου τόπου.

02_Πώς πιστεύετε ότι η παράδοση και ο πολιτισμός μιας περιοχής μπορούν να συνδυαστούν με τις νέες τεχνολογίες και να παράγουν νέες συνδέσεις με τον τόπο;

Η παράδοση και ο πολιτισμός μιας περιοχής μπορούν να συνδυαστούν με τις νέες τεχνολογίες με τρόπους που δημιουργούν νέες συνδέσεις και αναδεικνύουν τη σημασία της πολιτισμικής

κληρονομιάς. Στο έργο "/'filo/," η καλλιτεχνική έρευνα εστιάζει σε δύο παραδοσιακές τεχνικές —την τερζίδικη κεντητική και τη συρματερή αργυροχοΐα— που ενσωματώνουν φορτισμένα σύμβολα του Ηπειρωτικού πολιτισμού. Μέσω της εκπαίδευσης ενός αλγορίθμου μηχανικής μάθησης, επιτυγχάνεται η οπτικοποίηση της σχέσης αυτών των τεχνικών, δημιουργώντας έναν διάλογο που αποτυπώνεται στην εγκατάσταση στα τείχη του κάστρου των Ιωαννίνων.

Η χρήση σύγχρονων τεχνολογιών, όπως η τεχνητή νοημοσύνη, προσφέρει τη δυνατότητα ανακάλυψης νέων μορφών έκφρασης που ενσωματώνουν την ιστορική κληρονομιά. Η προσέγγιση αυτή αναδεικνύει τη σύνθεση της παραδοσιακής τέχνης με τη σύγχρονη δημιουργικότητα, ενισχύοντας τη σημασία του πολιτιστικού φορτίου που κληροδοτείται από γενιά σε γενιά.

Αυτές οι νέες συνδέσεις δεν αφορούν μόνο την αισθητική, αλλά και τη λειτουργική διάσταση των τεχνικών, που συνδέουν τα κοσμήματα με τα ενδύματα, συμβολίζοντας την κοινωνική και οικονομική διαφοροποίηση. Έτσι, δημιουργείται μια συνέχεια της πολιτισμικής ταυτότητας, που εξελίσσεται και προσαρμόζεται στις σύγχρονες ανάγκες, διατηρώντας παράλληλα τη σύνδεση με το παρελθόν.

03_Κατά το σχεδιασμό του έργου ποια πιστεύατε ότι θα ήταν η επιρροή του στους κατοίκους της πόλης; Έχετε παρατηρήσει κάποια αντίδραση από το κοινό που να δείχνει σύνδεση με τον τόπο και την πολιτιστική του κληρονομιά;

Κατά το σχεδιασμό του έργου "/'filo/," πίστευα ότι η εγκατάσταση θα λειτουργούσε ως γέφυρα ανάμεσα στους κατοίκους και την πολιτιστική τους κληρονομιά, ενισχύοντας τη σύνδεσή τους με τις παραδοσιακές τεχνικές που αναδεικνύουν την ταυτότητά τους. Η θετική αντίδραση του κοινού επιβεβαίωσε αυτή την προσδοκία: πολλοί επισκέπτες εκδήλωσαν ενδιαφέρον και περηφάνια για την πολιτιστική τους κληρονομιά, μερικοί μάλιστα ζητούσαν το έργο να παραμείνει μόνιμα και άλλοι φωτογραφίζονταν οικογενειακώς μπροστά από το έργο. Η εμπειρία της έκθεσης αναδείκνυε την επιτυχία του έργου, καθώς οι επισκέπτες μοιράζονταν σκέψεις και

αναφορές σχετικά με τα έργα, υποδεικνύοντας μια βαθιά σύνδεση με την ιστορία και την παράδοση της πόλης τους. Η ειλικρινής αυτή αλληλεπίδραση καταδεικνύει τη δύναμη της τέχνης να προάγει τον πολιτιστικό διάλογο και τη συλλογική μνήμη.

04_Πόσο σημαντικές πιστεύεται ότι είναι οι εκθέσεις τέχνης σε ελεύθερα προσβάσιμους δημόσιους χώρους για την καλλιτεχνική εκπαίδευση του ευρύτερου κοινού;

Οι εκθέσεις τέχνης σε ελεύθερα προσβάσιμους δημόσιους χώρους, όπως η "plasmata II" στα Ιωάννινα, είναι κρίσιμες για την καλλιτεχνική εκπαίδευση του ευρύτερου κοινού, καθώς παρέχουν μια μοναδική ευκαιρία για άμεση αλληλεπίδραση με την τέχνη σε καθημερινό επίπεδο. Στην περίπτωση της συγκεκριμένης έκθεσης, η ανταπόκριση του κοινού ήταν εντυπωσιακή, με επισκέπτες να εκφράζουν το ενδιαφέρον τους και να συμμετέχουν σε διάλογο σχετικά με τα έργα, αποδεικνύοντας ότι η τέχνη μπορεί να ενθουσιάσει και να μορφώσει. Η ανοιχτή προσβασιμότητα ενθαρρύνει την συμμετοχή διαφόρων κοινωνικών ομάδων, προάγοντας την πολιτιστική γνώση και την κριτική σκέψη. Αυτή η εμπειρία δημιουργεί μια αίσθηση κοινότητας και πολιτισμικής ταυτότητας, συμβάλλοντας στην ανάπτυξη μιας πιο ενημερωμένης και ευαισθητοποιημένης κοινωνίας.

05_Πιστεύετε ότι οι εκθέσεις έργων τέχνης σε δημόσιους χώρους έχουν τη δυνατότητα να επηρεάσουν την καθημερινή ζωή των πολιτών και τη σχέση τους με τον τόπο;

Οι εκθέσεις τέχνης σε δημόσιους χώρους έχουν σημαντική δυνατότητα να επηρεάσουν την καθημερινή ζωή των πολιτών και τη σχέση τους με τον τόπο. Στην περίπτωση της έκθεσης "plasmata II" στα Ιωάννινα, παρατηρήθηκε έντονη αλληλεπίδραση του κοινού με τα έργα, που οδήγησε σε έναν ζωντανό διάλογο γύρω από την τέχνη και την πολιτιστική κληρονομιά της περιοχής. Οι επισκέπτες, όπως οικογένειες και ντόπιοι, συμμετείχαν ενεργά, συζητώντας και εκφράζοντας τις απόψεις τους, κάτι που ενίσχυσε την αίσθηση της κοινότητας και τη σύνδεση με τον τόπο τους. Η πρόσβαση στην

τέχνη σε έναν δημόσιο χώρο μπορεί να μεταμορφώσει την αντίληψη των πολιτών για την καθημερινότητά τους, κάνοντάς τους να αναγνωρίσουν την αξία του πολιτισμού γύρω τους και να αναπτύξουν μια βαθύτερη σχέση με την πόλη και την ιστορία της.

06_Έχετε λάβει κάποιο feedback από το κοινό ή άλλους φορείς σχετικά με την έκθεση και το έργο σας; Αν ναι, πώς αυτά σας έχουν επηρεάσει στις επόμενες δημιουργίες σας;

Έχω λάβει αρκετό feedback από το κοινό σχετικά με την έκθεση "plasmata II", και αυτή η αλληλεπίδραση υπήρξε καθοριστική για τις μελλοντικές μου δημιουργίες. Οι επισκέπτες όχι μόνο ενθουσιάστηκαν με τα έργα, αλλά και συμμετείχαν ενεργά στην εμπειρία, ζητώντας παρατάσεις και συζητώντας τις εντυπώσεις τους. Ο ταμίας στο μαγειρείο μου έκανε ανάλυση ποια έργα του άρεσαν και τι δεν του άρεσε, ο οδηγός στο ταξί μου μίλησε για τις αναφορές συγκεκριμένων έργων όπως τα άκουσε στη ξενάγηση, κυρία μαζί και τα τρία παιδιά της μου μίλησαν για το ποσά έμαθαν για τη πόλη μέσα από τη δίκη μας έρευνα. Κάποια στιγμή με προσπέρασε μητέρα που μάλωνε τη πεντάχρονη κόρη της ότι ήταν η έκτη φορά που επισκέπτονται την έκθεση και έχει κουραστεί.. Η ανατροφοδότηση αυτή, μου έδωσε μια νέα προοπτική για το πώς η τέχνη μπορεί να ενσωματωθεί στην καθημερινότητα και να προκαλέσει διάλογο. Αυτές οι παρατηρήσεις μου έχουν δείξει τη σημασία της σύνδεσης με το κοινό και με έχουν παρακινήσει να εστιάσω περισσότερο στις ανάγκες και τις επιθυμίες της τοπικής κοινωνίας στις επόμενες δουλειές μου, δημιουργώντας έργα που ενθαρρύνουν την αλληλεπίδραση και την κατανόηση.

07_Πιστεύετε ότι η έκθεση αυτή αλλά και παρόμοιες καλλιτεχνικές εκδηλώσεις, μπορούν να έχουν μακροχρόνια επίδραση στην τοπική κοινωνία;

Η έκθεση "plasmata II" και παρόμοιες καλλιτεχνικές εκδηλώσεις μπορούν να έχουν μακροχρόνια επίδραση στην τοπική κοινωνία, καθώς δημιουργούν έναν δυναμικό διάλογο μεταξύ των πολιτών και του σύγχρονου πολιτισμού. Μέσα από τη συμμετοχή και την

αλληλεπίδραση του κοινού, όπως αποδείχθηκε από την επισκεψιμότητα και την ενθουσιώδη υποδοχή των έργων, οι εκθέσεις αυτές ενισχύουν τη συλλογική συνείδηση και την πολιτιστική ταυτότητα της περιοχής. Η δυνατότητα των πολιτών να βιώσουν την τέχνη σε δημόσιους χώρους τους ενθαρρύνει να αναπτύξουν ενδιαφέρον και εκτίμηση για τον πολιτισμό τους, και αυτό μπορεί να έχει ευρύτερες επιπτώσεις, όπως η προώθηση της τοπικής τέχνης, η στήριξη καλλιτεχνών και η ενίσχυση της τουριστικής κίνησης. Με την πάροδο του χρόνου, τέτοιες εκδηλώσεις μπορούν να συμβάλουν στη διαμόρφωση μιας πιο ενεργής και εμπνευσμένης κοινωνίας.

Νικομάχη Καρακωνστανόγλου,

Ρούς

01_Τι σας ενέπνευσε να δημιουργήσετε αυτό το συγκεκριμένο έργο; Ποια η πρόθεσή σας, οι σκέψεις σας και τα συναισθήματά σας τόσο κατά τη διάρκεια της δημιουργίας όσο και μετά την ολοκλήρωση του έργου;

Αυτό είναι μια πολύ μεγάλη ιστορία, θα σας τα πω εδώ για να τα απομαγνητοφωνήσετε εσείς γιατί δεν έχω το χρόνο να σας τα γράψω.

Αυτή είναι μια πολύ μεγάλη ιστορία ξεκινά με μια πρόσκληση ανάθεσης που μου κάνει η Στέγη. Με προσκαλεί στο κτίριό της στην Πειραιώς, στην Αθήνα, μου δείχνει έναν τοίχο ο οποίος είναι ο τοίχος που βλέπει από την πλευρά της οδού γαλαξία και μου λέει «Νικομάχη αυτός ο τοίχος δικός σου κάνε ότι θες». Οπότε είναι η πρώτη φορά που η Στέγη προσκαλεί ένα γλύπτη, γιατί ήταν ένα πρόγραμμα που είχε ξεκινήσει και που τρέχει ακόμα, που ουσιαστικά παίρνανε έναν τοίχο μιας πολυκατοικίας μέσα στην πόλη και καλούσαν κάποιον ζωγράφο να κάνει μια ζωγραφική πρόταση.

Εγώ λοιπόν περνάω πάρα πολλές μέρες να είμαι στην ανεβαίνω πάνω στο στην οροφή του κτιρίου και να κοιτάζω αυτό το τοίχο σε μια ευθεία σχέση μαζί του και όχι σε μια σχέση που το κοιτάζω από το πεζοδρόμιο και συνεχώς χωρίς να καταλάβω γιατί βλέπω μια πύρινη χρυσή γραμμή να το διαπερνά και επειδή αυτός ο τοίχος είχε και πάρα πολλές γωνίες σαν κλίσεις όπως αυτή η γραμμή σταματούσε άνοιγε το υγρό της ας πούμε σαν να αποτύπωνε απολύτως την μορφολογία του τοίχου και μετά από πολύ καιρό που είμαι σίγουρη ότι αυτή είναι η φόρμα, το δείχνω σαν έργο σε ένα πολύ καλό και εξαιρετικό φίλο και συνάδελφο τον Ηλία Παπαηλιάκη και του λέω Ηλία, αυτή θα είναι η πρότασή μου φαίνεται και μου λέει είναι ολόσωστο και του λέω γιατί είναι ολόσωστο και μου λέει ψάξε τη λέξη Δουργούτι και τελικά μπαίνω σε μια διαδικασία και ψάχνω τη λέξη Δουργούτι, όπου Δουργούτι

λέγανε την περιοχή αυτή πριν ονομαστεί σε Νέος Κόσμος όπου ήταν ο τόπος όπου ήρθανε πρώτα οι Αρμένιοι το 1918 και μετά οι Μικρασιάτες το '22 σαν πρόσφυγες και εγκαταστάθηκαν εκεί.

Αυτός λοιπόν είναι ένας τόπος όπου ήταν πολύ μικρός και για πάρα πολλά χρόνια όλοι αυτοί οι πρόσφυγες ζήσανε σε πολύ κακές συνθήκες διαβίωσης όμως ανέπτυξαν όλοι μια φοβερή αλληλεγγύη μεταξύ τους και μια τρομακτική ανθεκτικότητα οπότε στην πραγματικότητα εγώ με αυτή τη γραμμή αυτό περιέγραφα αυτή τη γραμμή αλληλεγγύης και ανθεκτικότητας αυτό το βλέπει κανείς πάρα πολύ ωραία και σε μια ταινία του Νίκου Κούνδουρου «η μικρή μας πόλη» αξίζει να την ψάξετε που δείχνει τη ζωή σε αυτή την περιοχή σε αυτό το πολύ μικρό κομμάτι της αττικής αυτό λοιπόν το έργο είναι έτοιμο είναι ένα έργο από μπρούτζο 18 m το έχω χύτευση και είμαστε έτοιμοι να το τοποθετήσουμε στον εν λόγω τοίχο και η κυρία που έχει τον αέρα στο κτίριο μπροστά από τον τοίχο έχουμε διαλέξει και έχουμε συμφωνήσει ότι όλα είναι μια χαρά και θα το βάλουμε μας απαγορεύει διότι το έργο είναι τρισδιάστατο οπότε κατά κάποια εκατοστά 40 cm περίπου μπαίνουμε στον αέρα της έτσι λοιπόν μπλοκάρει το έργο προσπαθώ να συνεννοηθώ μαζί της είναι αδύνατο προσπαθεί το Ίδρυμα να συνεννοηθεί μαζί της, είναι αδύνατο και κάποια στιγμή συνειδητοποιώ ότι έχω ένα έργο που το έχω χυτεύσει και δεν μπορώ να το βάλω και πρέπει να βρω μια λύση και έτσι σκέφτομαι ότι θα το κάνω άυλο. Το στήνουμε λοιπόν για μια νύχτα σε ένα τοίχο σε προσομοίωση αυτού που θα βάzaμε το έργο, ακουμπάμε το έργο κανονικά, το κινηματογραφούμε είναι η πρώτη φορά που το ακουμπάω ολόκληρο και την άλλη μέρα το λιώνω. Το κινηματογραφούμε λοιπόν και φτιάχνω με έναν τρόπο ένα μικρό βίντεο από τριάνμισι λεπτά το οποίο με έναν πιο περιγραφικό τρόπο γράφω τη ζωή αυτή δηλαδή αυτή την αίσθηση της επιμονής της αναγέννησης της ανθεκτικότητας και της διαδρομής και το οποίο το δείχνω στην Αφροδίτη Παναγιωτάκου και με το που το βλέπουμε λέει «αυτό πρέπει να πάει στα Γιάννενα, στα PLASMATA», οπότε πριν πάει στην οδό γαλαξία και μπει στην αρχική κανονική του θέση ξεκινάμε να το πάμε στα Γιάννενα.

Παίρνω αυτή την προβολή στήνεται ο προτζέκτορας, πάω για ένα ρεπεράζ βρίσκω βλέπω τα τείχη, τα τείχη με ενδιαφέρουν πάρα πολύ, μου δείχνουν κι άλλα σημεία, παρόλα αυτά εμένα τα τείχη

πραγματικά με ενδιαφέρουν πάρα πολύ οπότε λέω ότι εδώ θέλω σε αυτό το σημείο του τείχους το τείχος είναι ευθεία ενώ το έργο μέσα του είχε γωνίες οπότε ξέρω ότι πρέπει να προσαρμόσω αυτό το έργο να το κάνω σαν μια ευθεία γραμμή χωρίς να έχει γωνίες και ξέρω ότι θέλω να πάει στα στο τείχος οπότε το προσαρμόζω σε ένα βαθμό στην Αθήνα στην οθόνη πάμε μία εβδομάδα πριν ανοίξουν τα PLASMATA, νύχτα για να κάνουμε μια δοκιμή να προβάλουμε το έργο στον τοίχο, και εκεί πια αρχίζει να γίνεται το έργο για τα Γιάννενα. Προβάλλουμε λοιπόν το έργο και στην κυριολεξία τα τείχη καταπίνουν το έργο, δηλαδή είναι τελείως διαφορετικό το να προβάλλεις κάτι σε ένα λευκό τοίχο και να έχεις φτιάξει κάτι για να το προβάλλεις σε ένα λευκό τοίχο, και κάτι τελείως διαφορετικό το να προβάλλεις έναν τοίχο με τόση πολλή πληροφορία τόση ιστορία και τόση ματιέρα. Οπότε δεν βλέπουμε σχεδόν τίποτα και τότε πραγματικά σαστίζω γιατί αρχίζω να συνειδητοποιώ ότι το κατάπιε και αρχίζω πια να συνειδητοποιώ που βρίσκομαι και μες στη νύχτα έτσι κοιτάζω γύρω γύρω τον τόπο και από τη μια βλέπω τα βουνά τα οποία με έναν τρόπο, γύρω από τη λίμνη, τα οποία με έναν τρόπο προστατεύουν αλλά και φυλακίζουν τη λίμνη, και μετά κοιτάω το τοίχος το οποίο και αυτό με έναν τρόπο προστατεύει αλλά φυλακίζει την πόλη και έτσι συνειδητοποιώ ότι θέλω να φτιάξω ένα καινούργιο έργο το οποίο να είναι σα μια πύρινη λάβα σαν ένα laser που καίει, διαπερνά το τείχος και το διαπερνά. κι έτσι γυρνάω πίσω την άλλη μέρα στην Αθήνα ξαναδουλεύω ένα καινούργιο σενάριο καινούργια φώτα με καινούργιο τρόπο με άλλα κοντράστ και φτιάχνω αυτό το έργο που προβάλλουμε στα Γιάννενα.

Αυτό λοιπόν είναι ένα έργο το οποίο μιλάει για τον τόπο μιλάει για αυτή την ανάγκη των ανθρώπων καμιά φορά των νέων ανθρώπων να ξεπεράσουν τη ρίζα τους, να ξεσογιάσουν που λένε, να φύγουν από τον τόπο τους να περάσουν τα τείχη τους να τα διαπεράσουν, να τα σπάσουν και να βρουν την τύχη τους και τη μοίρα την αληθινή τους έλξη προς κάτι και να το ζήσουν τελικά αυτό. οπότε έτσι έφτιαξα αυτό το έργο το οποίο μετά σαν πρώτη ύλη το λιώσαμε και φτιάξαμε τη σταγόνα της γνώσης που είναι ένα λεπτό που κρέμεται πάνω από την άλλη πλευρά των γραφείων της Στέγης και σήμερα στο Ίδρυμα Ωνάση στη Στέγη, υπάρχει από τη μια πλευρά στον τοίχο αυτό τον raw τοίχο τον περιβόητο λίγο η προβολή του έργου που λέγεται

Δουργούτι και από την άλλη πλευρά «η σταγόνα της γνώσης». Στα PLASMATA όμως φτιάξαμε το «ρους», τον ρου της ιστορίας αλλά το ρου της ζωής στην πραγματικότητα.

Οπότε για να απαντήσω τι συναισθήματα μου δημιουργήθηκαν ήταν ένα έργο το οποίο μπήκα ξεκίνησα αυτό το έργο ως ένας τελείως διαφορετικός άνθρωπος από αυτός που το τελείωσα μετά από δύομισι χρόνια γιατί δύομισι χρόνια κράτησε αυτή τη διαδικασία και μπήκα και εγώ μέσα σε αυτή την ενέργεια της επιμονής και της ανθεκτικότητας που περιέγραφα για τη ζωή αυτών των ανθρώπων και ήταν μια πολύ πολύ πολύ δυνατή εμπειρία βέβαια εγώ είμαι Μικρασιάτισσα, είμαι από τη Σμύρνη, οι γονείς μου, οι παππούδες μου φτάσανε στην Αθήνα αλλά στη Νίκαια όχι στο Δουργούτι οπότε ήταν με έναν τρόπο και μια ιστορία που με αφορούσε πάρα πάρα πολύ προσωπικά και με άγγιζε πάρα πολύ προσωπικά.

02_Πώς πιστεύετε ότι η παράδοση και ο πολιτισμός μιας περιοχής μπορούν να συνδυαστούν με τις νέες τεχνολογίες και να παράγουν νέες συνδέσεις με τον τόπο;

Σαφέστατα πιστεύω, πιστεύω πολύ στις νέες τεχνολογίες και νιώθω ότι δεν πρέπει να είμαστε φοβικοί σ αυτές πρέπει να βρούμε τον τρόπο να τις χρησιμοποιήσουμε και να τις εντάξουμε στη δουλειά μας και να αποτελέσουν εργαλεία για μας οι νέες τεχνολογίες.

03_Κατά το σχεδιασμό του έργου ποια πιστεύατε ότι θα ήταν η επιρροή του στους κατοίκους της πόλης; Έχετε παρατηρήσει κάποια αντίδραση από το κοινό που να δείχνει σύνδεση με τον τόπο και την πολιτιστική του ταυτότητα;

Για να είμαι απολύτως ειλικρινής, δεν μπόρεσα να πάρω κανένα feedback από τα Γιάννενα για τα PLASMATA, γιατί δυστυχώς ήρθα μόνο μία φορά για τα εγκαίνια που γινόταν αυτός ο γνωστός χαμός. Άρεσε πάρα πολύ το έργο, αλλά δεν έζησα τη στιγμή που να μην ξέρει κανείς ποια είμαι και να κάθομαι εκεί και να ακούω τι λένε για το έργο ώστε να πάρω ένα αληθινό feedback αληθινό με την έννοια αυτό που ακούς ένα παιδάκι, μια γιαγιά, ένα περαστικό που

κάτι λέει γι' αυτό το έργο και αυτό τελικά είναι το αληθινό feedback που χρειάζεσαι.

04_Πόσο σημαντικές πιστεύετε ότι είναι οι εκθέσεις τέχνης σε ελεύθερα προσβάσιμους δημόσιους χώρους για την καλλιτεχνική εκπαίδευση του ευρύτερου κοινού;

Πιστεύω ότι είναι τεράστιας σημασίας θυμάμαι τα πλάσματα πριν έρθουμε στα Γιάννενα που πήγαιναν στο Πεδίο του Άρεως επί 2 συνεχείς χρονιές και θυμάμαι ότι έχω πάει να δω την έκθεση με τον Ηλία τον Παπαηλιάκη που σας ανέφερα και πιο πριν και καθόμαστε σε ένα πεζούλι και βλέπουμε σε ένα τεράστιο video wall ένα καταπληκτικό έργο και δίπλα μας είναι κάποιοι άνθρωποι από το Αφγανιστάν, νομίζω, από το Κουρδιστάν, οι όποιοι κι αυτοί κάπως χαζολογάνε, κάπως βλέπουν τα έργα, κάπως παίζουν τις δικές τους μουσικές και σκεφτόμουνα ποτέ στη ζωή μου εγώ πότε θα έχω τη δυνατότητα να κάθομαι έτσι, στο ίδιο πεζούλι, στην ίδια σχέση με αυτούς τους ανθρώπους να τους χαζεύω και να ακούω τις μουσικές τους και να βλέπουμε μαζί από κοινού κάτι και θεωρώ ότι είναι μεγάλη ευλογία η τέχνη στο δημόσιο χώρο όταν έρχεται και ενώνει και εξισώνει τους ανθρώπους μεταξύ τους

05_Πιστεύετε ότι οι εκθέσεις έργων τέχνης σε δημόσιους χώρους έχουν τη δυνατότητα να επηρεάσουν την καθημερινή ζωή των πολιτών και τη σχέση τους με τον τόπο;

Ναι, απολύτως.

06_Έχετε λάβει κάποιο feedback από το κοινό ή άλλους φορείς σχετικά με την έκθεση και το έργο σας; Αν ναι, πώς αυτά σας έχουν επηρεάσει στις επόμενες δημιουργίες σας;

Η αλήθεια είναι ότι έχω πάρει πια για το έργο όπως προβάλλεται αυτή τη στιγμή στο Στέγη, δηλαδή μου έχουν στείλει άσχετοι άνθρωποι στο Instagram που μαθαίνουν με κάποιον τρόπο ότι αυτό είναι δικό μου και ξένοι πολλοί που μου γράφουνε γι αυτό και μου λένε ότι είναι σαν να μη πιστεύουν ότι βλέπουν μια πύρινη γραμμή να εξελίσσεται και να περιγράφει μια ιστορία σε έναν τοίχο ξαφνικά

στη μέση του πουθενά αλλά δεν είχα όπως σας είπα και πριν μεγάλη αρκετό feedback από τα Γιάννενα και θεωρώ ότι κατά τη γνώμη μου ήταν μια έκθεση που είχε τη δυνατότητα να μείνει πολύ παραπάνω στην πόλη των Ιωαννίνων

07_Πιστεύετε ότι η έκθεση αυτή αλλά και παρόμοιες καλλιτεχνικές εκδηλώσεις, μπορούν να έχουν μακροχρόνια επίδραση στην τοπική κοινωνία;

Ναι, πιστεύω σίγουρα ότι μπορούν να επηρεάσουν και όταν υπάρχει μια επαναληψιμότητα υπάρχει και μια προσδοκία δηλαδή τώρα που γυρνάω από το ατελιέ μου στην Ανάφη και εκεί υπάρχει ένα ένας θεσμός στον οποίο τον έχουν κάνει ένας Έλληνας και ένας ξένος συλλέκτης που το λένε «φαινόμενο Ανάφη» που το κάνουν κάθε 2 χρόνια είναι κάτι που η τοπική κοινωνία και έχει αγκαλιάσει πάρα πολύ και το περιμένει πολύ χαίρονται πάρα πολύ όταν έρχεται η χρονιά που γίνεται το φαινόμενο και πού έρχονται όλοι αυτοί οι άνθρωποι από όλα τα πέρατα του κόσμου καλλιτέχνες συλλέκτες κριτική επιμελητές για να παρακολουθήσουν για 10 μέρες το φαινόμενο φανταστείτε αυτό το πράγμα να γινότανε σε πολύ περισσότερους τόπους με αυτή τη συνέπεια πιστεύω θα πραγματικά ασυνείδητα και συστηματικά και σταδιακά θα επηρεάζει πάρα πολύ και τα νέα παιδιά και τους μεγάλους για τον τρόπο που αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους και τη σχέση τους με τον εαυτό τους και την τέχνη.

Πάνος Σκλαβενίτης,

#thehead | Ζέτε

01_Τι σας ενέπνευσε να δημιουργήσετε αυτό το συγκεκριμένο έργο; Ποια η πρόθεσή σας, οι σκέψεις σας και τα συναισθήματά σας τόσο κατά τη διάρκεια της δημιουργίας όσο και μετά την ολοκλήρωση του έργου;

Το έργο προέκυψε από την καλλιτεχνική έρευνά που κάνω τα τελευταία χρόνια αναφορικά με τη μεταμφίεση και το καρναβαλικό (carnavalesque). Πρόθεση μου ήταν να εξερευνήσω με έναν ακόμα τρόπο αυτά τα ζητήματα. Ενώ η έρευνα μου αποτελείται συχνότερα από κλασσικές μεθόδους όπως διάβασμα, επιτόπιες έρευνες, συνεντεύξεις, καταγραφές κτλ, σε κάποιες περιπτώσεις -όπως και σε αυτή στα Γιάννενα- παίρνει τη μορφή πιο «ελεύθερων» καλλιτεχνικών διατυπώσεων. Στο συγκεκριμένο έργο για παράδειγμα δημιουργώ ένα έθιμο από την αρχή και το παρουσιάζω ως κάτι που συμβαίνει όντως στην περιοχή. Για την κατασκευή του έχω χρησιμοποιήσει όμως μεταξύ άλλων πλήθος υπαρκτών στοιχείων της παράδοσης της Ηπείρου. Τα συναισθήματα σε μια τέτοια μακρόχρονη διαδικασία ποικίλλουν και δεν είναι εύκολο νομίζω να τα ανακαλέσει κανείς με τρόπο που θα βοηθούσαν την έρευνά σου :)

02_Πώς πιστεύετε ότι η παράδοση και ο πολιτισμός μιας περιοχής μπορούν να συνδυαστούν με τις νέες τεχνολογίες και να παράγουν νέες συνδέσεις με τον τόπο;

Η ενασχόληση με την παράδοση -όταν γίνεται όμως με τρόπο που δεν είναι συντηρητικός, αυτό είναι πολύ σημαντικό!- μπορεί να δημιουργήσει πολύ ενδιαφέροντα αποτελέσματα σε ό,τι αφορά γενικά στον πολιτισμό. Οι νέες τεχνολογίες προσφέρουν εργαλεία που μπορούν να βοηθήσουν.

03_Κατά το σχεδιασμό του έργου ποια πιστεύατε ότι θα ήταν η επιρροή του στους κατοίκους της πόλης; Έχετε παρατηρήσει κάποια αντίδραση από το κοινό που να δείχνει σύνδεση με τον τόπο και την πολιτιστική του ταυτότητα;

Δεν ήμουν καθόλου σίγουρος, ούτε τώρα είμαι. Ξέρω ότι η έκθεση είχε μεγάλη επισκεψιμότητα και ήταν επιτυχημένη σε αυτόν τον τομέα. Ξέρω ότι υπήρξαν κάποιες όχι πολύ ηχηρές και ούτε κατά τη γνώμη μου πολύ εύστοχες αντιδράσεις αναφορικά με τον εξευγενισμό που έκανε η έκθεση (που ακριβώς, ;;), υπήρξαν και κάποιοι που θορυβήθηκαν αλλά τίποτα σοβαρό.

04_Πόσο σημαντικές πιστεύετε ότι είναι οι εκθέσεις τέχνης σε ελεύθερα προσβάσιμους δημόσιους χώρους για την καλλιτεχνική εκπαίδευση του ευρύτερου κοινού;

Ούτε για αυτό είμαι σίγουρος. Η τέχνη μου αρέσει οπότε μου αρέσει να τη βλέπω δημόσια, δεν ξέρω όμως αν πρέπει κάποιος να «διδάσκει» στον δημόσιο χώρο. Επίσης προφανώς -όπως παντού- έχει τεράστια σημασία τι τέχνη είναι, ποιος την κάνει, με ποιους όρους κτλ.

05_Πιστεύετε ότι οι εκθέσεις έργων τέχνης σε δημόσιους χώρους έχουν τη δυνατότητα να επηρεάσουν την καθημερινή ζωή των πολιτών και τη σχέση τους με τον τόπο;

Νομίζω ναι αλλά δεν ξέρω πόσο καθοριστικά ούτε για πόσο. Μπορώ πάντως να υποθέσω κάποιο πιτσιρίκι που η τυχαία συνάντησή του με ένα έργο τέχνης στο δημόσιο χώρο θα είναι ικανή να αλλάξει καθοριστικά τη ζωή του για πάντα.

06_Έχετε λάβει κάποιο feedback από το κοινό ή άλλους φορείς σχετικά με την έκθεση και το έργο σας; Αν ναι, πώς αυτά σας έχουν επηρεάσει στις επόμενες δημιουργίες σας;

Συνήθως το φιντμπακ που παίρνει ένας καλλιτέχνης είναι θετικό. Δεν παράγεται και πολλή κριτική στο πλαίσιο της σύγχρονης τέχνης

στην Ελλάδα ούτως ή άλλως. Τώρα στα Γιάννενα, αυτά που προανάφερα, κάποιες ομάδες που θορυβήθηκαν με το έργο μου και το τζεντριφικέισον δέντρων που αφορούσε στην έκθεση συνολικά, δεν νομίζω ότι επηρέασαν με κάποιον τρόπο την πρακτική μου.

Στεφανία Στρούζα,

Παμβώτις

01_Τι σας ενέπνευσε να δημιουργήσετε αυτό το συγκεκριμένο έργο; Ποια η πρόθεσή σας, οι σκέψεις σας και τα συναισθήματά σας τόσο κατά τη διάρκεια της δημιουργίας όσο και μετά την ολοκλήρωση του έργου;

Το γλυπτικό έργο Παμβώτις είναι και αυτό ένα κομμάτι της έρευνας που διεξάγω πάνω στο υδάτινο στοιχείο, τα περιβαλλοντικά προβλήματα και τη διερεύνηση της σχέσης μεταξύ ιστορίας, τόπου και οικολογίας. Όχι τόσο ο ίδιος ο τόπος, όσο η σχέση και η αλληλεπίδρασή του με τα παραπάνω. Την πόλη των Ιωαννίνων, την επισκέφθηκα μία μόνο φορά κατά τη διάρκεια του σχεδιασμού, όπου και διαπίστωσα ότι τα προβλήματα που εντόπισα σε άλλες περιοχές που είχα επισκεφθεί για το ερευνητικό μου έργο, εμφανιζόταν και εδώ.

02_Πώς πιστεύετε ότι η παράδοση και ο πολιτισμός μιας περιοχής μπορούν να συνδυαστούν με τις νέες τεχνολογίες και να παράγουν νέες συνδέσεις με τον τόπο;

Το έργο αποτελείται από αλουμίνιο και οξειδωμένους σωλήνες σε συνδυασμό με φωσφορίζοντα υλικά. Μέσα από την υλικότητα μιλάω για το πρόβλημα του ευτροφισμού της λίμνης, το οποίο «βγάζοντάς το» έξω από τη λίμνη, επιχειρώ να το κάνω περισσότερο ορατό και να προβληματίσω το κοινό. Η τέχνη της γιαννιώτικης ασημουργίας, ιδωμένη μέσα από τη σφυρηλάτηση του αλουμινίου και την παραμόρφωσή του, επιχειρεί τη σύνδεση με την τοπική παράδοση.

03_Κατά το σχεδιασμό του έργου ποια πιστεύατε ότι θα ήταν η επιρροή του στους κατοίκους της πόλης; Ποιο είναι το βασικό μήνυμα που θέλετε να μεταδώσετε μέσω του "Παμβώτις" στο πλαίσιο της συγκεκριμένης έκθεσης; Έχετε παρατηρήσει κάποια

αντίδραση από το κοινό που να δείχνει σύνδεση με τον τόπο και την πολιτιστική του ταυτότητα;

Το έργο «Παμβώτις» είναι μία αφαιρετική μορφή, η οποία επιχειρεί μέσα από τη μικρή κλίμακα να μιλήσει για τη μεγάλη κλίμακα, τη λίμνη Παμβώτιδα, υπογραμμίζοντας τη μεταβλητότητα του τοπίου και την αναγκαιότητα της αποτροπής της περιβαλλοντικής υποβάθμισης. Επιχειρώ να δημιουργήσω συσχετισμούς μεταξύ του συμβολικού κόσμου των αντικειμένων και των εννοιών της χρονικότητας, της σωματικότητας και της γεωγραφίας. Ένα έργο 3,5μ, το οποίο μέσα από τη ρευστότητά του, την αστάθεια των υλικών, τις αντανakλάσεις και το άμορφο, φαίνεται να κατάφερε να συνδεθεί με τους επισκέπτες και να ενισχύσει την αλληλεπίδραση.

04_Πόσο σημαντικές πιστεύετε ότι είναι οι εκθέσεις τέχνης σε ελεύθερα προσβάσιμους δημόσιους χώρους για την καλλιτεχνική εκπαίδευση του ευρύτερου κοινού; Ποιες είναι οι σκέψεις σας για τη δυναμική που δημιουργείται όταν η τέχνη εκτίθεται σε δημόσιους χώρους και πώς αυτό επηρεάζει την πρόσληψη της τέχνης από το κοινό; Πιστεύετε ότι οι υπαίθριες εκθέσεις όπως η Plasmata II μπορούν να αλλάξουν τον τρόπο με τον οποίο το κοινό αντιλαμβάνεται και βιώνει την τέχνη;

Η έκθεση της τέχνης σε δημόσιο χώρο έχει μία άλλη δυναμική είναι απρόβλεπτη σε σχέση με την έκθεση σε ένα μουσείο ή μία gallery. Αποτελεί έκφραση της δημοκρατίας και δίνει τη δυνατότητα στον επισκέπτη να βιώσει το δημόσιο χώρο υπό διαφορετικές συνθήκες. Υπάρχουν βέβαια και οι δυσκολίες σε ένα τέτοιο εγχείρημα, που έχουν να κάνουν με το απρόβλεπτο της αλληλεπίδρασης (βανδαλισμούς κτλ)

05_Πιστεύετε ότι οι εκθέσεις έργων τέχνης σε δημόσιους χώρους έχουν τη δυνατότητα να επηρεάσουν την καθημερινή ζωή των πολιτών και τη σχέση τους με τον τόπο;

Σε πολύ μεγάλο βαθμό. Πρόκειται για επέμβαση σε ένα γνώριμο χώρο για τους κατοίκους, ο οποίος εμπλουτίζεται με χρώματα, γλυπτά, εγκαταστάσεις, τα οποία αλλάζουν τη μορφή, την αισθητική,

το νόημα ενός οικείου χώρου και μπορεί να επαναπροσδιορίσει τη σύνδεση των κατοίκων με αυτόν, τη δημιουργία νέων συνδέσεων και την απόδοση νέου νοήματος, βλέποντας το δημόσιο χώρο υπό άλλες συνθήκες.

06_Πιστεύετε ότι η έκθεση αυτή αλλά και παρόμοιες καλλιτεχνικές εκδηλώσεις, μπορούν να έχουν μακροχρόνια επίδραση στην τοπική κοινωνία; Ποια είναι η σημασία της τέχνης σε δημόσιους χώρους για εσάς; πώς αυτή η εμπειρία διαφέρει από τις εκθέσεις σε κλειστούς χώρους;

Σίγουρα οι εκθέσεις σε δημόσιους χώρους συμβάλλουν στην παιδεία, ανάγοντας προβληματισμούς ανάλογα με τη θεματική της έκθεσης, γύρω από την οικολογία, την τέχνη ακόμα και την ίδια τη συμπεριφορά μας απέναντι στο δημόσιο χώρο και τη φροντίδα που αυτός χρειάζεται

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

8. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Christiane, P. (2003), Digital Art, New York: Thames and Hudson
- Dixon, S. (2007), Digital Performance: A History of New Media in Theater, Dance, Performance Art, and Installation, Cambridge MA: The MIT Press
- Kwastek, K. (2013), Aesthetics of Interaction in Digital Art, Cambridge MA: MIT Press
- Popper, F. (2007), From Technological to Virtual Art, Cambridge MA: MIT Press
- Graham, B. (2010), Rethinking Curating: Art after New Media, Cambridge MA: MIT Press
- Abramovic, M. (2016), Walk Through Walls: A Memoir. New York: Crown Archetype
- Westcott, J. (2010), When Marina Abramovic dies: A Biography, Cambridge MA: MIT Press
- Klich, R., Scheer, E. (2011), Multimedia Performance, London: Bloomsbury Publishing
- O' Dell, K. (1998), Contract with the Skin: Masochism, Performance Art, and the 1970s, Minneapolis: University of Minnesota Press
- Jones, A. (1998), Body Art/ Performing the Subject. Minneapolis: University of Minnesota Press
- Kaprow, A. (2003), Essays on the Blurring of Art and Life, San Francisco: University of California Press
- Relph, E. (1976), Place and Placelessness, New York: Sage Publications
- Zepke, S. (2015), Rhythm 0 by Marina Abramovic, Oxfordshire: Routledge Editions

- Bilal, W. (2023), Domestic Tension, διαθέσιμο στο: <http://wafaabilal.com>
- Lozano-Hemmer, R. (2023), Body Movies, διαθέσιμο στο: <http://lozano-hemmer.com>
- Kusama, Y. (2023), Obliteration Room, Tate Modern, διαθέσιμο στο: <https://www.tate.org.uk>
- Castells, M. (2000), The Information Age: Economy, Society and Culture, New Jersey: Blackwell Publishing
- Sennett, R. (1994), Flesh and Stone: The Body and the City in Western Civilization, New York City: Norton
- Habermas, J. (1989), The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society, Cambridge MA: MIT Press
- Mitchell, D. (2003), The Right to the City: Social Justice and the Fight for Public Space, New York: Guildford Press
- Manovich, L. (2001), The Language of New Media, Cambridge MA: MIT Press
- Harvey, D. (2008), The Right to the City, London: New Left Review
- Gehl, J. (2010), Cities for People, Washington D.C.: Island Press
- Whyte, W.H. (1980), The Social Life of Small Urban Spaces. Project for Public Spaces
- Kohn, M. (2004), Brave New Neighborhoods: The Privatization of Public Space, Oxfordshire: Routledge
- Lefebvre, H. (1991), The Production of Space, New Jersey: Blackwell Publishing
- Deutsche, R. (1996), Evictions: Art and Spatial Politics, Cambridge MA: MIT Press
- Kwon, M. (2002), One Place After Another: Site-Specific Art and Locational Identity, Cambridge MA: MIT Press

- Miles, M. (1997), *Art, Space and the City: Public Art and Urban Futures*, Oxfordshire: Routledge
- De Certeau, M. (1984), *The practice of everyday life*, San Francisco: University of California Press, διαθέσιμο στο: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgglefindmkaj/https://monoskop.org/images/2/2a/De_Certeau_Michel_The_Practice_of_Everyday_Life.pdf
- Senie, H.F. (2006), *Critical Issues in Public Art: Content, Context, and Controversy*, New York: Smithsonian Institution Press
- Paul, C. (2015), *Digital Art (World of Art)*, London, New York: Thames and Hudson
- Bishop, C. (2012), *The Body and the art of Participation*, London: Claire Bishop
- Sharp. J., Pollock, V. & Paddison, R. (2005), "Just Art for a Just City: Public Art and Social Inclusion in Urban Regeneration." *Urban Studies*, 42(5), pp929-944
- McQuire, S. (2008), *The Media City: Media, Architecture and Urban Space*, New York: SAGE Publications
- Nikolaidou, E. (2011), *Public Art and Urban Identity in Thessaloniki: The Case of the Umbrellas*, *Art Journal*
- Cloud Gate: The Bean, Millenium Park Foundation, διαθέσιμο στο: <https://millenniumparkfoundation.org/art-architecture/cloud-gate/>
- The Musical Swings, Daily tours les jours, διαθέσιμο στο: <https://dailytouslesjours.com/project/21-balancoires/>
- Ratti, C., *Digital Water Pavilion*, διαθέσιμο στο: ArchDaily, <https://www.archdaily.com/320396/digital-water-pavillion-carlo-ratti-associati>
- Superkilen : Redefining Public Space in Copenhagen, Dezeen, διαθέσιμο στο:

<https://www.dezeen.com/2012/10/24/superkilen-masterplan-by-big-topotek1-and-superflex>

- Chang, C., "Before I Die", διαθέσιμο στο:
<https://beforeidieproject.com/>
- "Rain Room", Random International, διαθέσιμο στο:
<https://random-international.com/work/rain-room/>
- Lewin, J., "The Pool", διαθέσιμο στο:
<https://jenlewinstudio.com/thepool>
- Burden, C., "Urban Lights", LACMA, διαθέσιμο στο :
<https://www.lacma.org/urban-light>
- Street Pianos, "Play Me, I'm Yours", διαθέσιμο στο:
<https://www.streetpianos.com/>
- TeamLab, "Forest of Light", διαθέσιμο στο:
<https://www.teamlab.art/e/forestlight/>
- <https://www.onassis.org/whats-on/plasmata-ii-ioannina-exhibition>
- <https://www.onassis.org/whats-on/plasmata-ii-ioannina-exhibition/the-new-ioannina-discussions-about-art-innovation-and-knowledge>
- <https://www.lifo.gr/culture/eikastika/gnorimia-me-ta-plasmata-ton-ioanninon>
- <https://www.athensvoice.gr/politismos/eikastika/805998/plasmata-ii-ioannina-i-ekthesi-tis-stegis-sta-giannena/>
- <https://www.iefimerida.gr/politismos/plasmata-ioannina-ekthesi-onasi>
- <https://www.news247.gr/politismos/plasmata-ii-taxidepsame-mexri-ta-ioannina-kai-eidame-tin-ekthesi/>
- <https://www.athinorama.gr/texnes/3019190/challenge-ioannina-me-poion-tropo-ta-plasmata-ii-tis-stegis-onasi-diataraxan-to-topiko-oikosustima/>

- <https://architecture.uoi.gr/news/ioannina-plasmata-ii-ioannina-metavolizontas-tis-dynamikes-tou-topou-ekthesi-kai-syzitisi/>
- <https://www.archaiologia.gr/blog/2023/06/20/plasmata-%CE%B9%CE%B9-ioannina-%CE%B7-%CF%88%CE%B7%CF%86%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%AE-%CF%84%CE%AD%CF%87%CE%BD%CE%B7-%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%AC-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CF%80%CE%B1/>
- <https://artviews.gr/plasmata-ii-ioannina-ekthesi-psifiakis-technis-tis-stegis-tou-idrymatos-onasi/>
- <https://www.lifo.gr/culture/eikastika/plasmata-ii-i-psifiaki-tehni-oikeiopoieitai-paralimnio-metopo-ton-ioanninon>
- <https://typos-i.gr/article/plasmata-ii-ioannina-pera-apo-profanes>
- <https://engineering.uoi.gr/news-posts/ekthesi-plaisio-ton-ekdiloseon-plasmata-ii-tis-stegis-onasi/>
- <https://cit.gr/en/events/plasmata-ii-ioannina-onassis-stegi/>
- Αντωνάτου, Κ. (2013), Χώρος_Δημόσιος, έκλειψη ή ανασυγκρότηση (ερευνητική εργασία, «διάλεξη», στην Αρχιτεκτονική Σχολή του Ε.Μ.Π., επίβλεψη, Σεβαστάκης, Δ.), Αθήνα: Εθνικό Μετσόβειο Πολυτεχνείο
- Κατσιαβριά, Φ. (2021), Δημόσια τέχνη, δημόσιος χώρος και αστική βιωσιμότητα: η περίπτωση της Θεσσαλονίκης (ερευνητική εργασία στο Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης της Πολυτεχνικής Σχολής του Α.Π.Θ., επίβλεψη: Κατσαβουνίδου, Γ.), Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
- Κεσανίδου, Μ. (2007), Σύγχρονη Τέχνη και Δημόσιος Χώρος, διαθέσιμο στο: chrome-extension://efaidnbnmnbbpcajpcglclefindmkaj/https://www.intellectum.org/articles/issues/intellectum4/ITL04P035040_Sygyroni_texni.pdf

- Λινάκη, Ε.Γ., Σερράος, Κ., Στεφάνου, Ι. (2019), Η μνήμη και ο τόπος ως υπόβαθρα πολιτισμού, εισήγηση στο 2ο Συνέδριο του ΤΕΕ/ΤΚΜ «Δημόσιος Χώρος», ΤΕΕ/ΤΚΜ, διαθέσιμο στο: teetkm.gr
- Μπολωνάκη, Σ. (2020), Τρέχουσα Δημόσια Τέχνη: Κοινωνικές και Πολιτικές Πρακτικές (Διδακτορική Διατριβή), Αθήνα: Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Εθνικό Μετσόβειο Πολυτεχνείο
- Σμύρνης, Γ. (2023), «Από τη στιγμή στη ρωγή του τόπου και του χρόνου», Διάλεξη 1η στο: Plasmata II: Ioannina: Συζητήσεις

